

Petr Lavický, Jan Holas,
Jiří Valdhans (eds.)

DNY PRÁVA 2019
DAYS OF LAW 2019

Část VI.
CIVILNÍ PROCES
V AKTUÁLNÍ JUDIKATUŘE

Sborník z konference

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019

Část VI. – Civilní proces v aktuální judikatuře

Petr Lavický, Jan Holas, Jiří Valdhans (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2020

Recenzenti:

JUDr. Petr Coufalík, Ph.D.

JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M.

© 2020 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9720-9 (online ; pdf)

Obsah

Poskytovanie právnej pomoci na území Slovenskej republiky a jej kritické zhodnotenie.....	7
<i>Júlia Floreková, Sára Tarnociová</i>	
Obrácení důkazního břemene v aktuální judikatuře.....	30
<i>Tereza Hajdajová</i>	
Aktuální judikatura Ústavního soudu k popěrnému právu dlužníka ve vztahu k pohledávce zajištěného věřitele	45
<i>Filip Mazel</i>	
Preukazovanie dobrej viery člena štatutárneho orgánu v sporoch o náhradu škody.....	55
<i>Tomáš Pobijak</i>	
Výkon rozhodnutí dle ZŘS a dispoziční zásada – ano či ne?	70
<i>Petr Smolík</i>	
Rozhodovacia činnosť Veľkého senátu Najvyššieho súdu SR a prejudiciálne účinky jeho rozhodnutí.....	83
<i>Katarína Ševcová</i>	

Poskytovanie právnej pomoci na území Slovenskej republiky a jej kritické zhodnotenie

Júlia Floreková, Sára Tarnociová

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok autoriek rozoberá problematiku poskytovania právnych služieb fyzickým osobám, s osobitným zreteľom na poskytovanie právnych služieb Centrom právnej pomoci a „Centrom správnej pomoci“. V nadväznosti na uvedené inštitúty sa príspevok bude ďalej podrobne venovať čoraz viac rozrastajúcemu sa fenoménu v oblasti neoprávneného poskytovania právnych služieb – „pokutníctva“, ktoré je v súčasnej právnej úprave zakotvené ako neoprávnené podnikanie. Zároveň je príspevok autoriek obohatený o množstvo zaujímavej vybranej judikatúry k vybranej problematike.

Keywords in original language

Centrum právnej pomoci; právna pomoc; advokát; oddĺženie; neoprávnené podnikanie.

Abstract

In this article the authors discuss the dynamics of providing legal services to natural persons, while outlining legal services provided by the Legal Aid center and „Centrum spravnej pomoci“. This is followed up by a detailed analysis of growing phenomenon in the legal aid industry – pokutnictvo, which according to current legislation is treated as an unauthorized business enterprise. The article is also enriched by a fair amount of legal precedents.

Keywords

Centre for Legal Aid; Legal Aid; Attorney; Bankruptcy; Forcible Business.

1 ÚVOD DO VYBRANEJ PROBLEMATIKY

Súčasná právna úprava na území Slovenskej republiky umožňuje stranám sporu (žalobcovi, žalovanému) nechať sa v konaní pred súdom zastupovať. *Zákon č. 160/2016 Z. z. Civilný sporový poriadok* pripúšťa, aby strana sporu mohla byť v konaní pred súdom zastúpená advokátom, prípadne, aby jej bola poskytnutá bezplatná právna pomoc, za zákonom splnených podmienok. O povinnosti poučiť strany sporu, t.j. možnosti zvoliť si advokáta, prípadne sa obrátiť na štátnu rozpočtovú organizáciu, Centrum právnej pomoci, je povinný vždy poučiť konajúci súd.¹ Zároveň je dané, že každej procesnej strane má byť garantovaná rovnaká procesná možnosť uplatňovania procesných práv a procesných povinností a zároveň aj rovnaká vedomosť o nich.

Okrem iného tiež platí, že každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy, a to od začiatku konania a za podmienok ustanovených zákonom.² Máme preto za to, že zakotvenie práva na právnu pomoc v základnom a najvyššom kódexe našej krajiny je vyjadrením jeho hodnoty v právnom systéme a zároveň je smerodajný pre fungovanie právneho systému v našej republike.³

„Právo byť v konaní pred súdom zastúpený advokátom je garantované Ústavou Slovenskej republiky ako súčasť práva na súdnu a inú ochranu (čl. 47 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky). Toto právo sa realizuje buď tým, že si účastník konania zvolí advokáta, ktorého poverí zastupovaním v konaní, alebo mu v prípade splnenia zákonných podmienok súd na jeho návrh ustanoví zástupcu z radov advokátov. Účastník konania má možnosť obrátiť sa na Centrum bezplatnej právnej pomoci podľa osobitného predpisu. Súd je však povinný umožniť účastníkovi realizáciu tohto práva, napríklad poučením, poskytnutím primeranej lehoty na zvolenie si právneho zástupcu a i.“⁴

V súvislosti s poskytovaním právnej pomoci je dôležité dodržiavať spravodlivosť, ktorá predstavuje základný pilier vyspelých spoločností a je nenahraditeľným a dôležitým princípom štátu. Zároveň je v spomínanom termíne

¹ § 160 ods. 2 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku.

² Čl. 47 ods. 2 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

³ BRÖSTL, A. a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 191.

⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 7. 2010, č. k. 2 Cdo/93/2010.

„*spravodlivost*“ obsiahnutá aj rovnosť, ktorá kladie na spravodlivosť požiadavku konať rovnako voči všetkým ľudským bytostiam, a to aj napriek všetkým náhodným rozdielom, ktoré možno chápať ako bytostne podobné.⁵ Z uvedeného možno teda vyvodit' záver, že každý jedinec má ničím nespochybniteľný adekvátny nárok rovnakých základných slobôd, pričom takéto nároky, resp. princípy, sú zlučiteľné s rovnakými princípmi, resp. nárokmi pre všetkých.⁶

S ohľadom na zmienené súčasná právna úprava upravuje v osobitnom právnom predpise poskytovanie právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi. Osobitný zákon upravuje kvalifikované právne zastúpenie advokátom pre osoby, ktoré v dôsledku svojej materiálnej núdže nie sú schopné využívať právne služby na riadne uplatňovanie alebo bránenie svojich práv.⁷ Zoznam advokátov, ktorí môžu byť ustanovení pre poskytovanie právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi, vedie Slovenská advokátska komora. Je veľmi dôležité konštatovať, že takto určený advokát strany sporu má v konaní rovnaké postavenie, ako zvolený advokát, ktorému bolo udelené riadne splnomocnenie.⁸

„*Komora vedie zoznamy advokátov, ktorých môže Centrum právnej pomoci určiť na poskytovanie právnej pomoci podľa osobitného predpisu. Zoznamy vedie komora podľa odborného zamerania advokátov; oblasť odborného zamerania ustanoví predpis komory, pričom sa približuje na pôsobnosť Centra právnej pomoci. Komora vedie najmä zoznam advokátov na poskytovanie právnej pomoci v azylových veciach a v konaní o administratívnom vybavení.*“⁹

Potrebné je dodať, že súčasne je zakotvené aj právo advokáta určiť si oblasti právnych služieb, v ktorých môže byť Centrom právnej pomoci ustanovený, a to tak, že si vopred zvolí odborné zameranie. Zároveň advokát svoju voľbu poskytovaných právnych služieb oznamuje Slovenskej advokátskej komore, pričom platí, že je oprávnený prijať len také prípady od Centra

⁵ VANKOVÁ, K. *Spravodlivosť premenená do spoločenskej praxe*. Nitra: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF Nitra, 2017, s. 10.

⁶ RAWLS, J. *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava: Kalligram, spol., s. r. o., 2007, s. 78.

⁷ Dôvodová správa.

⁸ ŠTEVČEK, M. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 301.

⁹ § 87 ods. 2 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácií a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov.

právnej pomoci, na zameranie ktorých sa odborne prihlásil. V prípadoch, kedy si advokát neurčí zameranie mu Centrum právnej pomoci môže určiť akúkoľvek oblasť práva.¹⁰

1.1 Centrum právnej pomoci a jeho činnosť, resp. nečinnosť

Centrum právnej pomoci je štátna rozpočtová organizácia, ktorá poskytuje právnu pomoc občanom v materiálnej núdzi (ďalej len „Centrum“ alebo tiež „Centrum právnej pomoci“). Vznik tejto štátnej rozpočtovej organizácie sa datuje od 1. januára 2006 a zriadená bola *zákonom č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z.*¹¹

Cieľom štátnej rozpočtovej organizácie je zlepšovať prístup k spravodlivosti najmä pre ľudí, ktorí sú v materiálnej núdzi, teda pre tých, ktorí nemajú dostatok peňažných prostriedkov, ktorými by pokryli využívanie existujúcich právnych služieb.¹² Centrum je zároveň zapojené finančnými vzťahmi na štátny rozpočet prostredníctvom rozpočtovej kapitoly ministerstva, ktoré vykonáva funkciu zriaďovateľa.¹³

Účelom zákona bolo preto potrebné vytvoriť systém poskytovania právnej pomoci a zabezpečiť ho v rozsahu ustanovenom zákonom fyzickým osobám, ktoré v dôsledku materiálnej núdze nemôžu využívať právne služby na riadne uplatnenie a ochranu svojich práv.

Tak, ako to vyplýva z vybranej judikatúry účelom zákona č. 327/2005 Z. z. bolo vytvoriť systém poskytovania právnej pomoci a zabezpečiť poskytovanie v rozsahu stanovenom týmto zákonom fyzickým osobám, ktoré v dôsledku

¹⁰ OLEJ, J. *Zákon o advokácii. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck., 2013, s. 508.

¹¹ MRVA, M. a M. KRAJČOVIČ. K povinnému zastúpeniu dlžníkov Centrom právnej pomoci v konaní o oddlení fyzickej osoby de lege lata a de lege ferenda. In: *Justičná revue* [online]. 2019, č. 2 [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/K-povinnemu-zastupeniu-dlznikov-Centrom-pravnej-pomoci-v-konani-o-oddleni-fyzickej-osoby-de-lege-lata-a-de-lege-ferenda.htm>

¹² Dostupné z: <https://www.ustavnysud.sk/centrum-pravnej-pomoci> [cit. 1. 1. 2020].

¹³ § 5 ods. 2 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. (ďalej len „zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi“).

svojej materiálnej núdze nemohli využívať právne služby na riadne uplatnenie a ochranu svojich práv a prispievať k predchádzaniu právnych sporov.¹⁴ Štát potom sám, resp. v prevažnej miere, znáša náklady za poskytnutie právnej pomoci takto znevýhodneným osobám. V takomto prípade bolo preto potrebné stanoviť podmienky, za ktorých bude takáto forma právnej pomoci poskytovaná fyzickým osobám a predovšetkým účelom bolo vylúčiť akékoľvek zneužívanie právnej pomoci nastavenej právnej úpravou.¹⁵

Zároveň aj konajúci súd konštatoval, že zákonodarca upravil predmet a rozsah právnej úpravy ako aj podmienky jej priznania vo vzťahu k žiadateľom, pôsobnosť a úlohy orgánov verejnej správy pri rozhodovaní o žiadosti na poskytnutie právnej pomoci. Zároveň konštatoval, že poskytovanie právnej pomoci sa vzťahuje nielen na ochranu zdravých fyzických osôb nachádzajúcich sa v materiálnej núdži, ale z obsahu právnej úpravy vyplýva jednoznačne, že sa vzťahuje aj na sociálne odkázané fyzické osoby, ktoré za splnenia zákonom stanovených podmienok sa nachádzajú v takej sociálnej, finančnej a majetkovej situácii, ktorá im neumožňuje zabezpečenie právnej pomoci na ochranu ich práv a právom chránených záujmov, a preto je cieľom zabezpečiť reálny prístup k Ústavou Slovenskej republiky deklarovaným právam fyzických osôb a harmonizovať právo Slovenskej republiky s právom Európskeho spoločenstva.¹⁶

V súvislosti s rozoberanou problematikou je nevyhnutné definovať právnu pomoc. *Právnou pomocou* pre účely jej bezplatného poskytnutia sa rozumie poskytovanie právnych služieb fyzickej osobe oprávnenej podľa osobitného právneho predpisu v súvislosti s uplatňovaním jej práv, ktoré obsahujú najmä pomoc pri súdnych a mimosúdnych konaniach, ustanovenie tlmočníka, ak je to potrebné, spisovanie podaní na súdy, právne poradenstvo, zastupovanie v konaní pred súdmi a vykonávanie úkonov s tým súvisiacich.¹⁷

¹⁴ KOVÁČECHOVÁ, E. Povinné zastúpenie dlžníkov v konaní o oddlení Centrom právnej pomoci – pohľad z praxe. In: *Justičná revue* [online]. 2019, č. 2 [cit. 5. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Povinne-zastupenie-dlznikov-v-konani-o-oddleni-Centrom-pravnej-pomoci-pohlad-zprace.htm>

¹⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 31. 1. 2018, č. k. 2Sžo/1/2017.

¹⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. 11. 2015, č. k. 7SŽO/81/2014.

¹⁷ CHORVÁTOVÁ, J. Bezplatná právna pomoc v pracovných veciach. In: *Personálny a mzdový poradca podnikateľa* [online]. 2007, č. 1 [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Bezplatna-pravna-pomoc-v-pracovnych-veciach.htm>

Poskytovanie právnych služieb sa vzťahuje na občianskoprávne, obchodnoprávne, pracovnoprávne a rodinnoprávne veci, na konania o oddlžení, azylové veci, konania o administratívnom vyhostení, konania pred súdom v správnom súdnictve a v týchto veciach a v konaniach pred Ústavným súdom Slovenskej republiky, konania o zaistení štátneho príslušníka tretej krajiny alebo v konania o zaistení žiadateľa o udelenie azylu, oznamovateľom kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti a taktiež osobe, voči ktorej bola pozastavená činnosť pracovného úkonu. Úlohou je prispievať aj k predchádzaniu vzniku právnych sporov. Poskytovanie právnej pomoci sa vzťahuje aj na cezhraničné občianskoprávne, obchodnoprávne, pracovnoprávne a rodinnoprávne veci.¹⁸

Predmetný zákon súčasne stanovuje podmienky poskytovania právnej pomoci, postup fyzických osôb a príslušných orgánov v konaní o nároku na priznanie právnej pomoci a inštitucionálne zabezpečenie poskytovania právnej pomoci.¹⁹

Úloh Centra je okrem iného aj poskytovanie predbežnej konzultácie fyzickej osobe, ktorá má záujem o poskytovanie právnej pomoci.²⁰ Zároveň je za predbežnú konzultáciu vyberaný poplatok vo výške 4,50 €. ²¹ Medzi významné úlohy taktiež patrí rozhodovanie o žiadosti žiadateľa na poskytnutie právnej pomoci,²² rozhodovanie o predbežnom poskytovaní právnej pomoci,²³ rozhodovanie o odňatí poskytovanej právnej pomoci,²⁴ rozhodovanie o náhrade trov konania.²⁵

¹⁸ § 1 a § 3 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

¹⁹ § 2 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

²⁰ Podľa § 9 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi: „Fyzická osoba, ktorá má záujem o poskytnutie právnej pomoci, sa môže obrátiť na centrum alebo na advokáta zapísaného v zozname advokátov podľa osobitného predpisu, ktorí jej poskytnú predbežnú konzultáciu v rozsahu nevyhnutnom na účely odseku 2, najviac však jednej hodiny.“

²¹ Dostupné z: <https://www.nbs.sk/sk/ofs/riesenie-problemu/problem-s-financnou-sluzbou/centrum-pravnej-pomoci-advokat-sud> [cit. 1. 4. 2020].

²² Pozri § 10 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi: „Konanie o nároku na poskytovanie právnej pomoci sa začína podaním písomnej žiadosti žiadateľa, ktorá nesmie byť staršia viac ako tri mesiace, a ktorá obsahuje doklady preukazujúce skutočnosti na nárok na poskytovanie právnej pomoci. Žiadosť je potrebné podať v kancelárii Centra podľa miesta trvalého pobytu žiadateľa.“

²³ Pozri § 11 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

²⁴ Pozri § 14 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

²⁵ Pozri § 20 a nasl. zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

Vzhľadom na rozsiahlu činnosť Centra právnej pomoci, ktorú sme spomínali vyššie, sme sa rozhodli venovať sa v tejto časti najmä vybranej a aktuálnej problematike, v rámci ktorej je v súčasnej dobe poskytovaná právna pomoc najčastejšie, a to práve v oblasti oddĺženia fyzických osôb. Hoci Centrum právnej pomoci poskytuje právnu pomoc v rozmanitých právnych oblastiach a rieši rôznorodé právne situácie, jeho väčšinová právna pomoc spočíva práve pri riešení oddĺženia fyzických osôb, ktoré Centrum zat'aužuje v najväčšej miere. Zároveň sme sa rozhodli kriticky sa postaviť k činnosti, resp. nečinnosti Centra.

Tak, ako už bolo spomenuté, zákonodarca zveril Centru právnej pomoci, ako štátom zriadenej organizácii, poskytovanie právnej pomoci v konaní o oddĺžení. Na úvod poznamenáme, že súčasná právna úprava na našom území umožňuje dlžníkom (fyzickým osobám a fyzickým osobám podnikateľom) zbaviť sa všetkých svojich dlhov. Právna úprava tohto inštitútu je obsiahnutá v *zákone č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii*, a umožňuje zbaviť sa dlhov buď návrhom na vyhlásenie konkurzu, alebo návrhom na určenie splátkového kalendára.

Centrum právnej pomoci poskytuje právnu pomoc v konaní o oddĺžení len za splnenia zákonných podmienok (dlžník osvedčí, že je voči nemu vedené exekučné alebo obdobné vykonávacie konanie, dlžník uzavrie dohodu o splátkach s Centrom, nie sú tu zrejmé dôvody, pre ktoré by konkurzný súd nevyhlásil konkurz alebo neurčil splátkový kalendár).²⁶

Poskytovaná právna pomoc v konaní o oddĺžení zahŕňa zastupovanie dlžníka v konaní až do ustanovenia správcu a poskytnutie preddavku na úhradu paušálnej odmeny správcu v konaní o oddĺžení konkurzom.²⁷

Z vybraného Rozsudku Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 4. 4. 2019, č. k. 24S/106/2018 vyplýva, že: „Na základe uvedeného nemožno inak, než konštatovať, že žalovaný vec správne, v súlade s ust. § 24b zákona č. 327/2005 Z. z. právne posúdil, keď žiadosť žalobcu o poskytnutie právnej pomoci v konaní o oddĺžení nevyhovelo a nárok na poskytnutie mu nepriznal po zistení, že žalobca sa nachádza vo výkone trestu odňatia slobody, čo správne, v súlade s ust. § 166 ods. 5 zákona č. 7/2005 Z. z. označil

²⁶ Pozri § 166 až 168h zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii.

²⁷ § 24h ods. 4 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

*za zrejmy dôvod, pre ktorý súd nevyhlási konkurz alebo neurčí splátkový kalendár, pretože dlžník, ktorý je vo výkone trestu odňatia slobody nie je oprávnený podať návrh na vyhlásenie konkurzu alebo návrh na určenie splátkového kalendára.*²⁸

Centrum právnej pomoci považujeme za prvé kontaktné miesto s dlžníkom. Považujeme preto za nesmierne dôležité, aby prvé kontaktné miesto s dlžníkom vykonávalo svoju činnosť zodpovedne, svedomito, dôsledne a informovalo dlžníka o všetkých dôležitých skutočnostiach a podmienkach nielen v súvislosti s podaným návrhom na vyhlásenie konkurzu alebo návrhom na určenie splátkového kalendára, ale rovnako aby informovalo o následnom procese po vydaní uznesenia súdu o oddlžení.

Dovoľme si poznamenať, že sa dennodenne stretávame s dlžníkmi, ktorí sú konkurznými súdmi oddlžení a rovnako dennodenne pracujeme s inštitútom oddlženia v praxi, nakoľko pôsobíme v správcovských kanceláriách.²⁹

Súčasná právna úprava *zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii*, ktorou sa spravuje celý oddlžovací proces je využívaná najčastejšie formou vyhlásenia konkurzu, čo napokon svedčí z niekoľkých štatistík, ktoré sú verejne dostupné aj na Registri úpadcov.³⁰

Dlžník má právo na poskytnutie právnej pomoci Centrom, ak splní zákonom stanovené predpoklady, jedným z nich je zmienené uzatvorenie dohody o splátkach. Dlžníci sa v zmysle dohody o splátkach zaväzujú splácať na oznámený účet Centra 14 € mesačne. Vzhľadom k tomu, že väčšina dlžníkov, ktorí žiadajú o právnu pomoc nemajú dostatočnú finančnú gramotnosť a dosahujú prevažne základné vzdelanie (niektorí nevedia poriadne písať, čítať s porozumením) prístup Centra pri poskytovaní právnej pomoci, nielen pri takýchto dlžníkoch, ale pri všetkých, by mal byť

²⁸ Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 4. 4. 2019, č. k. 24S/106/2018.

²⁹ ĎURICA, M. Osobné bankroty. In: *Bulletin* [online]. 2017, č. 4 [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/osobne-bankroty.htm>: „Pri podaní návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo návrhu na určenie splátkového kalendára, až do ustanovenia správcu, musí byť dlžník zastúpený Centrom právnej pomoci alebo advokátom určeným Centrom právnej pomoci.“ Z uvedeného vyplýva, že v konaní o oddlžení konkurzom zastupuje dlžníka Centrum, v osobitných prípadoch to môže byť aj advokát určený Centrom. V konaní o oddlžení splátkovým kalendárom zastupuje dlžníka advokát určený Centrom, prípadne Centrum môže určiť aj advokáta, ktorého si zvolí dlžník. S ohľadom na uvedeného plynú z konania zástupcu práva a povinnosti priamo zastúpenému.

³⁰ Pre viac informácií pozri <https://ru.justice.sk/ru-verejnost-web/pages/searchKonanie.xhtml?query=>

důslednější a poskytované informace dlužníkem by mali být zrozumiteľnejšie a kvalitnejšie podané. Uvádzaný názor zastávame najmä z toho dôvodu, že sa nám v praxi častokrát stáva, že dlužníci nepoznajú dôvod uzatvorenia dohody, resp. dôvod jednotlivých splátok, nemajú vedomosť o splatnosti splátok, čím sa dostávajú do omeškania s platením jednotlivých splátok, čo v konečnom dôsledku znamená nepriaznivú situáciu len pre dlužníka, pretože mu nevedomosťou, resp. neplatením splátok riadne a včas vzniká pohľadávka nedotknutá oddĺžením, a to pohľadávka Centra právnej pomoci v súvislosti s konaním o oddĺžení.³¹

Okrem horeuvedeného nedôslednú činnosť Centra pozorujeme aj pri poskytovaní informácií o možnom výbere formy oddĺženia (návrhom na vyhlásenie konkurzu, návrhom na určenie splátkového kalendára). Dodáme, že obe spomínané formy sú upravené rôzne, kým prvá predpokladá, že dlužník nevlastní hnuťelný alebo nehnuteľný majetok, resp. vlastní majetok nepatrnej hodnoty, druhá forma predpokladá, že dlužník vlastní majetok a po oddĺžení mu nejaký majetok aj ostane.³²

Dovolíme si tvrdiť, že odkedy prepukol trend oddĺžovacieho konania dlužníci v čoraz väčšej miere, aj zo špekulatívnych dôvodov siahajú po tomto inštitúte hoc nepoznajú dôsledky následného oddĺžovacieho konania. Prikláňame sa k názoru, najmä z vlastných skúseností získaných praxou, že Centrum by malo dôsledne informovať o všetkých skutočnostiach a dôsledkoch týkajúcich sa najmä podania návrhu na vyhlásenie konkurzu, pretože podľa našich informácií tento spôsob navrhujú dlužníkom najčastejšie, ako najjednoduchší a najrýchlejší spôsob oddĺženia.

Napokon to svedčí aj z vybraného Uznesenia Okresného súdu v Banskej Bystrici zo dňa 12. 2. 2020, č. k. 50dK/48/2020: „*Okresný súd Banská Bystrica v právnej veci navrhovateľa-dlužníka: Stanislav Eremiáš, nar. 25. 11. 1992, bytom I. Madácha 727/3, 990 01 Veľký Krtíš, zastúpený: Centrum právnej pomoci, so sídlom Námestie slobody 12, 810 05 Bratislava, IČO: 30 798 841, Kancelária CPP v Banskej Bystrici, Skuteckého 30, 974 01 Banská Bystrica, o návrhu na vyhlásenie*

³¹ § 166c ods.1 písm. b) zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii.

³² DÚRICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1179.

*konkurzu, takto rozhodol I. vyhlasuje konkurz na majetok dlžníka: Stanislav Eremiáš, nar. 25. 11. 1992, bytom I. Madácha 727/3, 990 01 Veľký Krtíš.*³³

Názor zastávame najmä z toho dôvodu, že dlžníci nemajú absolútne žiadnu vedomosť o tom, že v prípade, ak vlastní majetok (hnuteľný, nehnuteľný), podliehajúci konkurzu, o takýto majetok zaručene prídu. Ako reálny príklad si môžeme uviesť dlžníka, ktorý vlastní nehnuteľnosť – byt, ktorý bol znaleckým posudkom ohodnotený na 40 000 €. Dlžníkovi v príslušnom Centre poskytnú informácie, že najrozumnejšou formou oddĺženia je pre neho návrh na vyhlásenie konkurzu, ktorým sa zbaví všetkých svojich dlhov. Vzhľadom k tomu, že dlžník nevlastnil iný hnuteľný, prípadne nehnuteľný majetok, okrem predmetného bytu, zastávame názor, že v tomto prípade Centrum správne odporučilo návrh na vyhlásenie konkurzu. Zároveň však Centrum opomenulo informovať dlžníka, že o nehnuteľný majetok, ktorý vlastní v režime BSM, prídu, nakoľko tento podlieha konkurzu, neupovedomilo dlžníka, že správca je povinný zapísať predmetnú nehnuteľnosť do súpisu a následne ju zákonným postupom dražiť, neupovedomilo dlžníka, že po oddĺžovacom konaní dlžník nielenže bude zbavený všetkých svojich dlhov (čo bol samozrejme zámer dlžníka), ale bude nútený si hľadať nové bývanie.

Dodávame, že akékoľvek informácie o speňažovaní nehnuteľnosti sa dlžník dozvedá až na prvom osobnom stretnutí so správcom, ktorého ustanovil súd náhodným výberom prostredníctvom programových a technických prostriedkov, ktoré schválilo ministerstvo. Zároveň dodáme, že súd uznesením oddlí dlžníka a zbaví ho všetkých dlhov.³⁴ Od okamihu vyhlásenia konkurzu na majetok dlžníka, dlžník nemá žiadnu možnosť požiadať o zrušenie oddĺženia, resp. jeho procesu, nakoľko takéto oprávnenie zákonodarca zveril len dotknutým veriteľom dlžníka.³⁵

Z uvedeného sa nám teda nastoľuje položiť si otázku akú právnu pomoc poskytuje Centrum právnej pomoci, keď svojim nedôsledným konaním, resp. nekonaním alebo neinformovaním o dôležitých a podstatných skutočnostiach v konaní o oddĺžení dostáva dlžníka do zložitej a nenávratelnej situácie. Týmto zároveň chceme apelovať na činnosť, resp. nečinnosť

³³ Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica zo dňa 12. 2. 2020, č. k. 50Ok/48/2020.

³⁴ § 166e ods. 1 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácií.

³⁵ § 166f ods. 1 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácií.

Centra právnej pomoci, pretože zastávame názor, že keby dôsledne informoval nielen o skutočnostiach týkajúcich sa podania návrhu, ale aj následného procesu, týkajúceho sa aj speňažovania nehnuteľnosti, dlžník by bol podľa nášho názoru nútený zvážiť svoje konanie a bol by nútený riešiť svoje dlhy v medziach svojich možností a schopností. Keďže však Centrum rieši jednotlivé prípady zbežne, neinformuje o následkoch podaného návrhu, škodí svojou nečinnosťou a nedôslednosťou jednotlivým dlžníkom a napokon tým, podľa nášho názoru, aj zvyšuje počet podaných návrhov.

Tak, ako sme niekoľkokrát vyššie spomínali, jediným subjektom oprávneným na zastupovanie v konaní o oddlžení je štátna rozpočtová organizácia, Centrum právnej pomoci. V nedávnej dobe však boli opakovane zaznamenané prípady podvodných konaní v konaní o oddlžení, na ktoré upozorňovalo Ministerstvo spravodlivosti SR, Slovenská advokátska komora, ale aj Centrum právnej pomoci. Ide o často vyskytujúce sa prípady v praxi, kedy neoprávnené subjekty, ktoré nedisponujú živnostenským alebo iným oprávnením poskytujú dlžníkom zavádzajúce informácie o nutnosti kvalifikovaného právneho zastúpenia pred Centrom právnej pomoci, pri podávaní návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo návrhu na určenie splátkového kalendára. Takéto neoprávnené poskytované právne služby neoprávnenými subjektmi, prevažne nazývané oddlžovacie spoločnosti, považujeme za neodborné a zavádzajúce na právach a povinnostiach dlžníkov v konaní o oddlžení. Rovnako takéto neoprávnené subjekty zneužívajú tieseň dlžníkov uchádzajúcich sa o právnu pomoc, pričom za takúto „právnu pomoc“ poberajú rôzne poplatky, ktoré sa pohybujú od 200 € vyššie.³⁶ Máme za to, že spomínané subjekty vedome porušujú zákon, nakoľko jediným oprávneným subjektom na poskytovanie právnej pomoci v konaní o oddlžení, a teda na podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo návrhu na určenie splátkového kalendára, je štátna rozpočtová organizácia – Centrum právnej pomoci.

Avšak, faktom ostáva, že neoprávnené poskytovanie právnych služieb vykonávajú rôzne inštitúcie aj v právnom poradenstve ako takom, nielen pri postupe oddlženia fyzických osôb. Výkonu poskytovania právnych služieb,

³⁶ REDAKCIA PN. Pozor na pokútnikov s osobnými bankrotmi. In: *Právne noviny* [online]. 2018 [cit. 21.3.2020]. Dostupné z: <https://www.pravnenoviny.sk/pozor-na-pokutnikov-s-osobnymi-bankrotmi>

ktorým osoby poskytujúce právne služby naplňajú skutkovú podstatu trestného činu neoprávneného podnikania sa budeme v článku bližšie zaoberať, ako aj priblíženiu poskytovateľa právnych služieb – Centrum správnej pomoci.

2 NEOPRÁVNEŇ PODNIKANIE V PRÁVNEJ ÚPRAVE SR

Laický používaný termín „*pokutníctvo*“, podľa súčasnej platnej legislatívy známy ako neoprávnené podnikanie, sa stalo stále viac rozrastajúcim sa fenoménom nielen na území SR. Netrvalo dlho a zákonodarca priamo reagoval na vyššie uvedené konanie, odporujúce platnej legislatíve a dobrým mravom.

Neoprávnené poskytovanie právnych služieb sa rozrástlo až do takých dimenzií, že bolo potrebné bezodkladne upraviť trestanie takýchto skutkov. Po výraznom tlaku Slovenskej advokátskej komory a ďalších spolupracujúcich organizácií, sa novelou zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len ako Trestný zákon) zásadne sprísnilo trestanie týchto skutkov. Podľa novelizovaného Trestného zákona, za poskytovanie právnych služieb bez živnosti, resp. bez potrebného oprávnenia možno páchatel'a takéhoto protiprávneho konania odsúdiť na trest odňatia slobody až na tri roky.

Zákonodarca subsumoval právnu úpravu neoprávneného podnikania do novelizovaného Trestného zákona s účinnosťou od 1. 1. 2019, a to konkrétne do ustanovenia § 251 ods. 1 a 2. Doplnené ustanovenie sa týka rozšírenia rozsahu definície neoprávneného podnikania na vykonávanie regulovaných činností bez odbornej kvalifikácie, či odbornej spôsobilosti. Druhým, nemenej dôležitým cieľom uvedenej novelizácie, je riadne definovať kvalifikovanú skutkovú podstatu trestného činu neoprávneného podnikania, ktorej výklad bol doposiaľ neúplný a zmätočný.

Neoprávnené podnikanie v oblasti poskytovania právnych služieb osobami, ktoré nie sú advokátmi, môže priniesť značnú škodu práve objednávateľovi takejto služby, ktorej nahradenie v budúcnosti je viac-menej nereálne. Na druhej strane, každý advokát nesie disciplinárnu, ako aj hmotnú zodpovednosť za vykonávanie svojich právnych služieb, kde možno badať medzi osobami, ktoré nie sú advokátmi a skutočnými advokátmi značný rozdiel

práve s poukazom na mieru ich zodpovednosti pri vykonávaní predmetnej činnosti.³⁷ Z uvedeného tak vyplýva, že v prípade, ak klientovi nesprávne, prípadne škodne poradí osoba, ktorá nie je spôsobilá na poskytovanie právnych služieb, klient môže prísť o svoje právo prípadne majetok bez toho, aby osoba, ktorá vykonala právnu službu napriek absencie jej spôsobilosti brala za svoje konanie zodpovednosť.

2.1 Vo všeobecnosti k neoprávnenému poskytovaniu právnych služieb

Je na mieste skonštatovať, že *každý advokát je právnik, avšak každý právnik nie je advokát*. V súčasnosti aj samotná Slovenská advokátska komora uvádza, že táto eviduje čoraz viac podnetov zo strany advokátov, ktoré poukazujú práve na vykonávanie a poskytovanie právnej pomoci osobami, ktoré nie sú na to oprávnené a ani odborne spôsobilé.

Zarážajúce však je, že aj v súčasnosti možno veľmi jednoducho badať rôzne formy inzercie na poskytovanie právnych služieb. Zo skúseností z praxe možno uviesť, že občania, ktorých na základe mzdových podmienok možno radíť do nižšej triedy, siahnu v prípade potreby právnej pomoci práve po nekvalifikovaných poskytovateľoch právnych služieb. Dôvod je jednoduchý a jasný – finančná dostupnosť. Na základe empirických poznatkov získaných z rozpravy s touto skupinou občanov sme zistili, že služby advokátov sú pre týchto občanov prídrahé a nemôžu si ich dovoliť. Na otázku, či uprednostňujú nízku cenu pred kvalitou odpovedali bez zaváhania – áno. Máme preto za to, že je viac ako potrebné záujem o služby nekvalifikovaných „(ne) právnikov“ podstatne znížiť, otázne však je ako. V prvom rade je potrebné nastaviť zákon tak, aby právne služby poskytovali skutočne len právnici, ktorí majú na to potrebnú kvalifikáciu, prípadne sú riadne zapísaní v Slovenskej advokátskej komore. V druhom rade je podľa nášho názoru potrebné nastaviť podmienky represie po poskytovaní právnych služieb neoprávnené prísnejšie, až do takej miery, aby si tieto osoby dostatočne uvedomili dôsledky svojho konania.

³⁷ Pozri § 26 zákona č. 586/2003 Z. z. Zákon o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov.

Považujeme tak na mieste položiť si otázku, či je súčasná právna úpravu nastavená tak, aby dokázala zabrániť, prípadne eliminovať tento čoraz viac rozrastajúci sa fenomén.

2.2 Advokát

Príspevok sa bude v tejto časti venovať vymedzeniu činnosti a definícii osoby advokáta, nakoľko považujeme za mimoriadne dôležité poukázať na rozdiel medzi advokátom, ktorý vykonáva svoju činnosť v zmysle osobitného zákona a právnikom, ktorý nie je evidovaný v Slovenskej advokátskej komore a svoju činnosť tak vykonáva bez potrebného oprávnenia, prípadne osobou bez akéhokoľvek právneho vzdelania.

Advokát je osoba, ktorá je zapísaná do zoznamu advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora a paralelne spĺňa všetky podmienky stanovené v *zákone č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon č. 586/2003 Z. z.“). Medzi elementárne podmienky, ktoré musí advokát spĺňať patrí najmä spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, získané vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore právo na právnickej fakulte vysokej školy v Slovenskej republike, alebo má uznaný doklad o vysokoškolskom právnickom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou, absolvovanie minimálne trojročnej koncipientskej praxe s minimálnymi obsahovými nárokmi podľa zákona, pričom táto sa preukazuje denným výkazom praxe, absolvovanie vzdelávania v rozsahu a za podmienok určených stavovským predpisom Slovenskej advokátskej komory, zloženie advokátskej skúšky; bezúhonnosť a spoľahlivosť, a iné.³⁸

Súčasná právna úprava pripúšťa zápis do zoznamu advokátov aj osobám s titulom docent a profesor vysokej školy v odbore právo, ktorí sú však rovnako zaviazaní povinnosťou riadne preukázať podmienky stanovené zákonom č. 586/2003 Z. z. U týchto osôb sa však zloženie advokátskej skúšky nevyžaduje.³⁹

³⁸ Pozri zákon č. 586/2003 Z. z. Zákon o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov.

³⁹ § 3 ods. 2 zákon č. 586/2003 Z. z. Zákon o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov.

Podstatnú a nosnú úlohu advokácie plnia advokáti tým, že pomáhajú uplatňovať ústavné právo fyzických osôb a obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy svojich klientov, ktorými môže byť tak fyzické osoby, ako aj právnické osoby. Je však potrebné komplexne zhrnúť, že advokáti vykonávajú svoju činnosť v zmysle striktných pravidiel a podmienok ktorými sú viazaní, hoci vykonávajú svoju právnu prax samostatne, podliehajú kontrole zo strany komory, nakoľko klienti, ktorí neboli spokojní s výkonom poskytovania právnych služieb konkrétnym advokátom, majú možnosť podať sťažnosť práve na komoru, z čoho môžu jednotlivé orgány komory vyvodit' voči dotknutému advokátovi zodpovednosť a následne aj postih.⁴⁰

Vo vzťahu k lepšiemu priblíženiu značeného rozdielu medzi poskytovaním služieb advokátom a osobou, ktorá nemá potrebné oprávnenia na výkon právneho poradenstva poukazujeme aj nasledovným prípadom z praxe, kedy advokát, ktorý bol riadne zapísaný v zozname advokátom vedeným Slovenskou advokátskou komorou, bol konateľom a spoločníkom spoločnosti, ktorá poskytovala právne služby, hoci táto to nemala v predmete svojej činnosti. Z Rozsudku Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 23. 11. 2016, č. k. 23S/115/2016, vyplýva: „*Navrhovateľ-predseda revíznej komisie Slovenskej advokátskej komory podal dňa 30. 5. 2013 podľa § 57 zákona o advokácii a o zmene a doplnení zákona o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov v spojení s Disciplinárnym poriadkom Slovenskej advokátskej komory návrh na začatie disciplinárneho konania proti žalobcovi (ako proti disciplinárne obvinenému) z dôvodu, že sa podieľa na činnosti spoločnosti Justitia, s. r. o., IČO: 46911685, so sídlom Nad plážou 33, 974 01 Banská Bystrica, zapísanej v Obchodnom registri Okresného súdu Banská Bystrica, oddiel Sro, vložka č. 23269/S, v ktorej je spoločníkom a konateľom, a ktorá aj prostredníctvom svojej webovej stránky www.najlacnejsiesro.sk, <http://www.najlacnejsiesro.sk> a webovej stránky www.justitiasro.sk, <http://www.justitiasro.sk> poskytuje právne služby súvisiace so zakladaním obchodných spoločností, hoci na poskytovanie právnych služieb nemá oprávnenie. Uvedeným konaním sa mal žalobca dopustiť disciplinárneho previnenia podľa § 56 ods. 1 Zákona o advokácii, pretože závažným spôsobom porušil povinnosť advokáta uloženú v § 2 ods. 3 Advokátskeho poriadku*

⁴⁰ KEREČMAN, P. Zodpovednosť advokáta za škodu 1. časť. In: *Bulletin* [online]. 2011, č. 10 [cit. 3. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Zodpovednost-advokata-za-skodu-1-cast.htm>

*Slovenskej advokátskej podľa ktorého je advokát oprávnený poskytovať právne služby len v rámci výkonu slobodného a nezávislého povolania, a podľa ktorého sa advokát nesmie podieľať na činnosti osôb, ktoré poskytujú právne služby bez oprávnenia vyžadovaného zákonom, ani takúto činnosť podporovať.*⁴¹

Aj priblížením uvedeného prípadu z praxe možno badať značný rozdiel v prípade, že sa protiprávneho konania, resp. iného pochybenia dopustí advokát, kedy sú na takýto prípad zriadené orgány komory, ktoré ihneď po prijatí podnetu začnú konať, výsledkom čoho môže byť aj vylúčenie advokáta z komory, či iný postih represívneho charakteru, než v prípade osôb, ktoré vykonávajú právne poradenstvo bez oprávnenia, kde domáhanie sa represívnych, či reparačných opatrení je mnohokrát nereálne a tzv. „behom na dlhé trate.“⁴²

2.3 Centrum správnej pomoci a výkon jeho činnosti ako (ne)jasná forma neoprávneného podnikania

V reakcii na vyššie uvedené považujeme za viac ako potrebné sa v príspevku ďalej venovať inštitúcií známej ako „Centrum správnej pomoci“. Centrum správnej pomoci je definované podľa dostupných informácií ako združenie poskytujúce služby v oblasti právnej pomoci a služieb. Skutočnosť, že Centrum správnej pomoci do dnešného dňa zastupuje občanov aj v súdnych konaniach, preukazujeme poukázaním na Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. 1. 2019, č. k. 8Cdo/88/2018, podľa ktorého sa žalobca – zastúpený Centrom správnej pomoci domáhal, aby súd rozsudkom rozhodol (okrem iných určení) aj o určení neplatnosti zmluvy o splátkovom úvere, ktorú uzavrel so žalovaným 1/ dňa 14. novembra 2012.⁴³ Súčasťou jeho žaloby bol návrh na nariadenie neodkladného opatrenia, ktorým sa do skončenia konania vo veci samej uloží žalovanému 1/ zdržať sa výkonu záložného práva a žalovanému 2/ zdržať sa úkonov smerujúcich k uskutočneniu dobrovoľnej dražby nehnuteľností vo vlastníctve žalobcu. Najvyšší súd dovolanie žalobcu zamietol a žalovaným 1/ a 2/ priznal nárok na náhradu trov konania voči žalobcovi vo výške 100 %. Aj týmto praktickým príkladom

⁴¹ Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 23. 11. 2016, č. k. 23S/115/2016.

⁴² CSACH, K. a kol. *Profesijná zodpovednosť*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2011. s. 120.

⁴³ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, zo dňa 29. 1. 2019, č. k. 8Cdo/88/2018.

poukazujeme na konkrétne prípady, kedy Centrum správnej pomoci svojím neodborným zásahom a nesprávnym poradenstvom spôsobili žalobcovi škodu a tohto konajúci súd zaviazal na úhradu trov vo výške 100 % a navyše, dovolanie sa ukázalo ako procesne neprípustné podľa § ust. 477 písm. c CSP ho konajúci súd odmietol.

Centrum správnej pomoci svoj vznik datuje od 24. 6. 2016, kedy začalo aktívne vykonávať svoju činnosť. Svoje nezastupiteľné miesto a neopomenuteľnú vysokú obľúbenosť u občanov si získalo najmä prostredníctvom sociálnych sietí a ich poskytovania právnych služieb prostredníctvom internetu. Máme za to, že občanov láka využitie služieb prostredníctvom Centra správnej pomoci ich „bezplatné poradenstvo a bezplatný výkon služieb“. Je však na mieste položiť si otázku, z čoho táto inštitúcia „žije“ a na základe čoho teda funguje, keď svoje služby vykonávajú podľa zástupcov uvedenej inštitúcie nezištne.

Práve tu narážame na prvotnú nezrovnalosť, nakoľko Centrum správnej pomoci zverejnilo svoj transparentný účet, na ktorý môžu na údajnej dobrovoľnej báze a vlastnej úvahe zasielať občania finančné prostriedky. Máme za to, že výkon takýchto služieb tak nemá charakter bezodplatnosti o čom svedčí aj nedávna kauza o využívaní týchto finančných prostriedkov na iné účely, ako boli vopred deklarované, a teda, finančné prostriedky z uvedeného transparentného účtu boli použité na iný účel, ako na výkon právnych služieb a činností, ktoré má, podľa dostupných informácií, táto inštitúcia vykonávať.

Druhou nejasnosťou naďalej ostáva, či je Centrum správnej pomoci oprávnené poskytovať právne služby, nakoľko tieto môže vykonávať len osoba, ktorá je na to oprávnená v zmysle vyššie uvedených podmienok. V praxi sa neraz stretávame s prípadmi, kedy práve takéto osoby, ktoré poskytovali právne služby bez potrebného oprávnenia občanom nielen že relevantne nepomohli, práve naopak uškodili. Tu je veľmi dôležité uvedomiť si skutočnosť, že v prípade, že právne služby, či právne rady poskytuje osoba, ktorá služby vykonáva bez potrebného oprávnenia, nenesie za hypoteticky vzniknutú škodu občanovi aj zodpovednosť. Z verejných zdrojov, najmä zo sociálnych sietí, kde má Centrum správnej pomoci vytvorenú skupinu svojich priaznivcov, v ktorej sa v súčasnosti nachádza niekoľko tisíc jej členov, sa často stretávame s akýmsi právnym „poradenstvom cez internet“.

Tu je veľmi potrebné uvedomiť si, že občania, ktorým sú poskytované právne rady práve cez podobné fóra nemajú ani len tušenie, kto sa na druhej strane nachádza a kto im „právnu radu“ poskytuje. V prípade, že takouto osobou nie je osoba s potrebnou kvalifikáciou a osoba, ktorá v zmysle zákona nie je na to oprávnenou, je možné dôvodne sa domnievať, že aj v tomto prípade pôjde o naplnenie skutkovej podstaty trestného činu neoprávneného podnikania v zmysle ust. § 251 ods. 2 písm. e) Trestného zákona.⁴⁴

Ako konkrétny príklad uvádzame príspevok publikovaný v skupine založenej na sociálnej sieti Centra správnej pomoci, kde predmetná inštitúcia zverejnila informáciu, resp. „právnu radu“ občanom, resp. členom uvedenej skupiny, ktorá nie je pravdivá a je v hrubom rozpore s platnou legislatívou.

Zástupca skupiny Centra správnej pomoci dňa 4. 8. 2017 uvádza: „*Centrumáci pamätajte IBA EXEKÚTOR a nie nejaký bársjaký pracovník exekútora môže prísť robiť SÚPIS hnuteľného majetku to jest § 118 EP) preto si týchto chlapcov nevypúšťajte ani na pozemok ani do bytu) ráno išli chlapi podať trestné oznámenie na povinného za marenie exekúcie na políciu a pekne ich vypoklonkovali z polície takže nič nepodali.*“

Podľa ust. 118 ods. 1 Exekučného poriadku: „*Upovedomenie o začatí exekúcie predajom hnuteľných vecí (ďalej len „upovedomenie o začatí exekúcie“) doručí exekútor povinnému až pri vykonávaní súpisu vecí podliehajúcich exekúcii. Ak povinný nie je pri vykonávaní súpisu prítomný, doručí sa mu upovedomenie o začatí exekúcie spolu s upovedomením o tom, že sa vykonal súpis a ktoré veci sa spísali.*“⁴⁵

Osobitne poukazujeme na skutočnosť, ktorá z citovanej zákonnej dikcie vyplýva, a to, že exekútor nie je povinný vopred doručiť nič, a to ani upovedomenie o začatí exekúcie. Upovedomenie doručí v zásade až na mieste, keď spravidla v sprievode Polície SR „zaklope“ povinnému na dvere.

Ďalej poukazujeme na ust. § 6 ods. 1 Exekučného poriadku: „*Exekútor riadi činnosť exekútorskeho úradu, ktorý v jeho mene plní úlohy spojené s odborným, organizačným a technickým zabezpečením exekučnej činnosti.*“⁴⁶

Z ustanovenia § 6 ods. 3 Exekučného poriadku vyplýva, že zamestnanci exekútorskeho úradu môžu vykonávať jednotlivé úkony exekučnej činnosti na základe písomného poverenia a v medziach zákona. Zo zákonnej dikcie

⁴⁴ Pozri § 251 ods. 2 písm. e) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

⁴⁵ § 18 ods. 1 zákona č. 233/1995 Z. z. Exekučný poriadok.

⁴⁶ § 6 ods. 1 zákona č. 233/1995 Z. z. Exekučný poriadok.

dále vyplýva, že medzi úkonmi, ktoré môže zamestnanci exekútorského úradu vykonávať je aj súpis hnutelných vecí povinného.

Podľa ust. § 119 ods. 1 Exekučného poriadku: „*Ak to vyžaduje účel exekúcie, exekútor je oprávnený urobiť osobnú prehliadku povinného a prehliadku bytu a iných priestorov, kde má povinný svoj majetok; na ten účel je oprávnený vymôcť si do bytu povinného alebo do iných priestorov, kde má povinný svoj majetok, prístup. K tomuto úkonu treba pribrať osobu, ktorá nie je na veci zúčastnená.*“⁴⁷

Z uvedených zákonných ustanovení je zrejmé, že rada poskytnutá Centrom správnej pomoci nie je správna, nakoľko zo zákonných ustanovení jasne vyplýva, že predmetné úkony môže vykonať aj osoba na to exekútorom poverená a nemusí tak ísť výlučne o exekútora.

K poslednému citovanému zákonnému ustanoveniu nám nedá nevyjadriť sa k definícii pojmu „vymôcť prístup“ čo znamená, že prístup sa zabezpečí aj bez súhlasu a súčinnosti povinného, v prípade, že tento neposkytne potrebnú súčinnosť, aj proti jeho vôli. Aj prihliadnuc na definíciu a objasnenie tohto pojmu je zrejmé, že exekúcia nie je konaním, ktoré je založené na dobrovoľnej báze, práve naopak, ide o konanie s núteným výkonom rozhodnutia.

V zmysle vyššie uvedených citovaných zákonných informácií konštatujeme, že príspevok publikovaný a uverejnený v skupine Centra správnej pomoci je irelevantný a škodný, jeho obsah nezodpovedá platnej legislatíve a v prípade, že by sa občania riadili predmetnou radou, mohli by sa dokonca dopustiť protiprávneho konania, a to trestného činu marenia exekučného konania podľa ust. § 243 a nasl. Trestného zákona.⁴⁸

Z uvedeného je tak zrejmé, že právna rada poskytnutá Centrom právnej pomoci v tomto prípade nie je správna, diametrálne sa odchyľuje od platnej legislatívy a v zmysle § ust. 21 ods. 1 písm. b) Trestného zákona dokonca uvedeným konaním sa osoba, ktorá predmetnú radu poskytla dopúšťa možného spáchania trestného činu, podľa ktorého je účastníkom na trestnom čine, alebo na jeho pokuse ten, kto úmyselne naviedol iného na spáchanie

⁴⁷ § 119 ods. 1 zákona č. 233/1995 Z. z. Exekučný poriadok.

⁴⁸ „*Kto marí exekučné konanie tým, že uvedenie nepravdivé informácie o svojom majetku, znemožní, aby sa vec podliehajúca exekúcií spísala a odbadla, zadrží, sľasuje, pozmení, alebo zničí zaznamenané informácie o majetku, alebo finančných aktivitách povinného; odstráni, poškodí, alebo zničí hnutelnú vec pojatú do súpisu, alebo nevdá vec podliehajúcu exekúcií potrestá sa odňatím slobody až na dva roky*“.

trestného činu ako návodca, alebo poskytol inému pomoc pri spáchaní trestného činu, radou, utvrdzovaním, alebo iným konaním.

Prihliadnuc na uvedený príklad z praxe, kedy osoby, ktoré poskytujú právne služby bez potrebného vzdelania, kvalifikácie, či oprávnenia poskytujú služby, je len jeden z mnohých s ktorými sa dennodenne stretávame. Je preto potrebné, aby si občania dôsledne a dôkladne premysleli a zväžili od koho si právne služby, či služby akéhokoľvek charakteru budú čerpať a využívať, lebo nakoniec oni sami budú práve obeťou protiprávneho konania, či spôsobenej škody, ktorej reparácia je mnohokrát veľmi náročná a ťažko dosiahnuteľná.⁴⁹ Máme za to, že aj pri uvedenom konkrétnom príklade je zrejmé, že je diametrálny rozdiel, keď poskytuje služby osoba na to oprávnená, ktorá disponuje s potrebným vzdelaním, ako osoby podobné vyššie uvedenému príkladu. Rovnako v neposlednej rade považujeme za nevyhnutné dodať, že nám nie je jasné a je priam zarážajúce, že občania, ktorí potrebujú právne služby nevyužívajú radšej Centrum právnej pomoci, ktorá je štátnou rozpočtovou organizáciou, a ktorá poskytuje právne poradenstvo odborníkmi a erudovanými zamestnancami s potrebným vzdelaním, a to v prípade splnenie daných podmienok bezodplatne.

O neoprávnených subjektoch poskytujúcich právne služby napokon informuje aj samotné Centrum právnej pomoci v koncepcii svojej činnosti za rok 2018–2019, ktorú zverejnil na svojej webovej stránke.⁵⁰ V danej koncepcii Centrum skonštatovalo, že niektorí občania vôbec nemajú vedomosť o činnosti Centra, a tak siahajú po iných, nezákonných, alternatívnych oddelovacích spoločnostiach, ktoré poskytujú odplatné právny služby. Na základe horeuvedeného preto máme za to, že je aj v rukách Centra právnej pomoci, aby zamedzilo rôznym neoprávneným subjektom vykonávať neoprávnené odplatné poskytované „právne“ služby. Činnosť a snaha Centra by mala rovnako viesť k tomu, aby sa predišlo špekulatívnym a nekvalifikovaným poskytovaným službám, a nielen konštatovať to v koncepcii svojej činnosti, ale zároveň predložiť riešenia, ktorým by verejnosti predložili informácie, že jedinou štátnou rozpočtovou organizáciou, ktorá je oprávnená

⁴⁹ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Itinerár budúceho právnik – profesionála (klinika práva)*. Bratislava: Prof UK, 2004. s. 322.

⁵⁰ Dostupné z: <https://www.centrumpravnejpomoci.sk/> [cit. 3. 3. 2020].

poskytovat právní pomoc dlužníkom, ktorý spĺňajú zákonné podmienky na poskytnutie takejto pomoci.

Je na mieste sa preto zamyslieť a položiť si otázku, či je súčasná právna úprava neoprávneného podnikania dostatočná a majúca skutočne odstrašujúci charakter, ktorý by zamedzil osobám, ktoré poskytujú neoprávnené právne služby ich činnosti. Na druhej strane, je potrebné poznamenať, že je viac ako logické, že aj v predmetnom prípade sa možno riadiť známym konštatovaním: „Čím väčší je dopyt tým viac narastá ponuka.“ V prípade, že by nebol záujem o poskytovanie služieb aj pofidérnymi neodbornými osobami, tieto by svoju činnosť nevykonávali. Máme preto za to, že by sa mali oprávnené osoby, inštitúcie, Centrum právnej pomoci a zástupcovia komôr, ktoré združujú rôzne právnické povolania zmyslieť aj nad otázkou, ako zamedziť samotnému záujmu občanov o právne služby od takýchto osôb.

Zároveň je tomto smere potrebné apelovať na oprávnené orgány a inštitúcie, aby skutočne vyvinuli snahu o nájdení reálnych riešení tejto pomerne závažnej problematiky, nakoľko v súčasnosti podľa nášho názoru neboli vykonané žiadne konkrétne kroky k zamedzeniu a obmedzeniu činnosti takýchto osôb a všetky stanoviská majú len hodnotiaci charakter, bez konkrétnych riešení.

Literature

- BRÖSTL, A. a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čenek, 2010, 464 s. ISBN 978-80-7380-248-6.
- ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár* 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 1456 s. ISBN 978-80-7400-754-5.
- CSACH, K. a kol. *Profesijná zodpovednosť*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2011, 570 s. ISBN 978-80-7097-891-7.
- OLEJ, J. *Zákon o advokácii. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 736 s. ISBN 978-80-89603-11-4.
- RAWLS, J. *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava: Kalligram, spol., s. r. o., 2007, 334 s. ISBN 80-7149-911-0.
- ŠTEVČEK, M. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6.

- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Itinerár budúceho právnik – profesionála (klinika práva)*. Bratislava: Praf UK, 2004, 400 s. ISBN 80-7160-180-2.
- VANKOVÁ, K. *Spravodlivosť premietnutá do spoločenskej praxe*. Nitra: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF Nitra, 2017, 127 s. ISBN 978-80-558-1195-6.
- ĎURICA, M. Osobné bankroty. In: *Bulletin* [online]. 2017, č. 4 [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/osobne-bankroty.htm>
- CHORVÁTHOVÁ, J. Bezplatná právna pomoc v pracovných veciach. In: *Personálny a mzdový poradca podnikateľa* [online]. 2007, č. 1 [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Bezplatna-pravna-pomoc-v-pracovnych-veciach.htm>
- KERECMAN, P. Zodpovednosť advokáta za škodu 1. časť. In: *Bulletin* [online]. 2011, č. 10 [cit. 3. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Zodpovednost-advokata-za-skodu-1-cast.htm>
- KOVÁČECHOVÁ, E. Povinné zastúpenie dlžníkov v konaní o oddlžení Centrom právnej pomoci – pohľad z praxe. In: *Justičná revue* [online]. 2019, č. 2 [cit. 5. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Povinne-zastupenie-dlznikov-vkonani-o-oddlzeni-Centrom-pravnej-pomoci-pohlad-zprace.htm>
- MRVA, M. a M. KRAJČOVIČ. K povinnému zastúpeniu dlžníkov Centrom právnej pomoci v konaní o oddlžení fyzickej osoby de lege lata a de lege ferenda. In: *Justičná revue* [online]. 2019, č. 2 [cit. 2. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/K-povinnemu-zastupeniu-dlznikov-Centrom-pravnej-pomoci-v-konani-o-oddlzeni-fyzickej-osoby-de-lege-lata-a-de-lege-ferenda.htm>
- Redakcia PN. Pozor na pokútников s osobnými bankrotmi. In: *Právne noviny* [online]. 2018 [cit. 21. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.pravnenoviny.sk/pozor-na-pokutnikov-s-osobnymi-bankrotmi>
- Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
- Zákon č. 233/1995 Z. z. Exekučný poriadok.
- Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácií a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácií.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácií a o zmene a doplnení zákona č. 455/1191 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z.

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 7. 2010, č. k. 2 Cdo/93/2010.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. 11. 2015, č. k. 7SŽO/81/2014.

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 23. 11. 2016, č. k. 23S/115/2016.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 31. 1. 2018, č. k. 2SŽo/1/2017.

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 4. 4. 2019, č. k. 24S/106/2018

Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica zo dňa 12. 2. 2020, č. k. 5OdK/48/2020.

<https://ru.justice.sk/ru>

<https://www.centrumpravnejpomoci.sk/>

<https://www.nbs.sk/sk/>

<https://www.ustavnysud.sk/centrum-pravnej-pomoci>

Contact – e-mail

florekova.julia@gmail.com; tarnociova.sara@gmail.com

Obrácení důkazního břemene v aktuální judikatuře

Tereza Hajdajová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zabyvá problematikou obrátení důkazního břemene jako jednou z forem kompenzace informačního deficitu účastníka soudního řízení, a to v návaznosti na nedávný náleží Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, v němž Ústavní soud aplikaci tohoto postupu připustil ve sporu mezi pacientem a poskytovatelem zdravotní péče. V rámci příspěvku bude problematika obrátení důkazního břemene představena po teoretické stránce, na což příspěvek naváže rozbořením shora uvedeného rozhodnutí a úvahou o jeho přínosu jak z pohledu právní teorie, tak navazující soudní praxe.

Keywords in original language

Důkazní břemeno; obrátení důkazního břemene; soudcovské dotváření práva; volné hodnocení důkazů; informační deficit; důkazní nouze.

Abstract

The paper deals with the reversal of the burden of proof as a form of compensation of the informational deficiency in the civil proceedings, as a follow-up to the recent ruling of the Constitutional Court of 9 May 2018, file no. IV. ÚS 14/17, in which the Constitutional Court admitted this measure in a dispute between a patient and a health care provider. The paper shall introduce the topic of the reversal of the burden of proof in the theoretical meaning, which shall be followed by the analysis of the above-mentioned judgement and by the reflection of its importance from the theoretical point of view and the subsequent judicial praxis as well.

Keywords

Burden of Proof; Reversal of the Burden of Proof; Judicial Law-making; The Principle of Discretionary Evaluation of Evidence, Informational Deficite, Lack of Evidence.

1 ÚVOD

Dne 9. 5. 2018 vydal Ústavní soud pod sp. zn. IV. ÚS 14/17 náleze, kterým se ve sporu pacienta proti poskytovateli zdravotní péče vyslovil pro možnost obrácení důkazního břemene v případě, že poskytovatel zdravotní péče poruší svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci, a to ohledně toho znaku odpovědnosti za újmu na zdraví pacienta, který měl být skrze obsah chybějící zdravotnické dokumentace prokázán.

Přestože uvedené rozhodnutí není – jak bude rozvedeno dále v tomto příspěvku – prvním případem, kdy se Ústavní soud dotkl otázky obrácení důkazního břemene v civilním soudním řízení, jedná se jistě o první rozhodnutí, které takový postup podporuje zcela kategoricky, a navíc jmenovitě pro oblast medicínsko-právních sporů.

Jelikož lze mít za to, že zde rozebíraný náleze Ústavního soudu bude mít pro budoucí rozhodovací praxi tuzemských soudů velký význam, považuje autorka tohoto příspěvku za nanejvýš vhodné zasadit jej do teoretických východisek, k nimž tuzemská i zahraniční právní věda v otázce obrácení důkazního břemene stačila do doby, než se posuzovaný případ ocitl v centru pozornosti Ústavního soudu, dospět. Cílem příspěvku je pak posoudit soulad, či případně rozpor, předmětného nálezu s těmito teoretickými východisky.

2 SHRNUÍ SKUTKOVÉHO STAVU A PRŮBĚHU ŘÍZENÍ

V předmětném nálezu vydaném pod sp. zn. IV. ÚS 14/17¹ posuzoval Ústavní soud případ stěžovatele, který se narodil v těžce hypoxickém stavu s nezvratným poškozením mozku a doživotními následky poté, co jeho matka začala ve třicátém týdnu těhotenství silně krvácet. Přivolaná posádka Zdravotnické

¹ Náleze Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

záchranné služby Jihomoravského kraje, příspěvkové organizace (dále jen „zdravotnická záchranná služba“) nejdříve konstatovala patologii placenty, převezla matku stěžovatele k porodu do Nemocnice Boskovice, s. r. o. (dále jen „nemocnice Boskovice“) a předala ji tamnímu zdravotnickému personálu. O deset minut později však sestra gynekologicko-porodnického oddělení nemocnice Boskovice volala zdravotnickou záchrannou službu znovu, aby matku stěžovatele převezla do Fakultní nemocnice Brno s tím, že lékař boskovické nemocnice je u akutní sekce a nikdo jiný tam není. Před opětovným příjezdem zdravotnické záchranné služby bylo matce stěžovatele provedeno kardiokardiografické vyšetření (dále jen „KTG“), avšak záznam o něm se následně ztratil. Jiná vyšetření matce stěžovatele provedena nebyla. Po následném převozu matky stěžovatele do Fakultní nemocnice Brno byl urgentním porodem císařským řezem přiveden na svět stěžovatel, který však vykazoval známky těžkého postižení.

Stěžovatel se následně obrátil na soud se žalobou o náhradu škody na zdraví, a to jak vůči nemocnici Boskovice, tak vůči zdravotnické záchranné službě. Průběh řízení před obecnými soudy zde netřeba podrobně popisovat, neboť to není smyslem tohoto příspěvku; za zmínku však stojí, že Krajský soud v Brně jako soud odvolací žalobě vyhověl, než bylo jeho rozhodnutí k dovolání obou žalovaných Nejvyšším soudem zrušeno. Opětovný průběh odvolacího řízení – s negativním výsledkem pro stěžovatele – a následné odmítnutí jím podaného dovolání otevřelo cestu k přezkumu věci Ústavním soudem.

Ústavní soud považoval, v kontextu důkazů znaleckými posudky provedených v řízení před obecnými soudy, za prokázanou jak existenci protiprávního jednání (*non lege artis*) nemocnice Boskovice, tak existenci škodlivého následku. Důvodem, proč stěžovatel před obecnými soudy neuspěl, byla nemožnost prokázat příčinnou souvislost mezi tímto protiprávním jednáním a škodlivým následkem. Obecné soudy tak rozhodly – za stavu *non liquet* ohledně existence či neexistence příčinné souvislosti – podle pravidel objektivního důkazního břemene, které dosud neúspěšného stěžovatele tížilo co do všech znaků odpovědnosti za škodu, tedy protiprávního jednání na straně škůdce, újmy na straně poškozeného, jakož i zmíněné příčinné souvislosti. Specifikem v daném případě však bylo, že znak příčinné souvislosti mohl být objasněn (výhradně) pomocí záznamu o KTG vyšetření,

provedeného matce stěžovatele v nemocnici Boskovice; tato jej však, v rozporu se svými zákonnými povinnostmi, neuchovala. Zásadní otázka, před níž byl Ústavní soud postaven, tak zněla, zdali mohl žalovaný takto procesně těžít ze svého protiprávního jednání, resp. zdali se z tohoto důvodu měly obecné soudy v daném případě odchýlit od tradičního rozdělení důkazního břemene a v otázce příčinné souvislosti jej přesunout na žalovaného.

3 DOSAVADNÍ POSTOJ JUDIKATURY K OBRÁCENÍ DŮKAZNÍHO BŘEMENE

Nutno říci, že k otázce modifikace základního pravidla dělení důkazního břemene, podle kterého každou procesní stranu tíží důkazní břemeno ohledně skutkových předpokladů jí příznivé právní normy², se tuzemské soudy v minulosti již několikrát vyjádřily, ačkoliv ne vždy tyto případy souvisely s odpovědnostními vztahy ve zdravotnictví.

V nálezu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04, tak Ústavní soud, ačkoliv pouze jako *obiter dictum*, vyslovil paušální závěr o tom, že „je věcí obecných soudů, aby s ohledem na konkrétní případ zvážily rozložení důkazního břemene mezi účastníky řízení“³. V jiném nálezu⁴ zase Ústavní soud podrobil institut důkazního břemene testu ústavnosti a posuzoval jej zejména v kontextu zásady rovnosti zbraní, kterou chápe jako součást práva na spravedlivý proces: „Právo na rovnost účastníků řízení tedy rovněž vyžaduje, aby důkazní břemeno kladené na jednoho účastníka řízení nebylo nepřiměřené, což vychází z výše zmíněného obecného požadavku na dosažení spravedlivé rovnováhy mezi stranami sporu.“ K požadavku na změnu rozložení důkazního břemene v odůvodněných případech se Ústavní soud vrátil rovněž v nálezu ze dne 8. 12. 2016, sp. zn. II. ÚS 3312/16⁵.

Stejnou otázkou se ve své rozhodovací činnosti zabýval také Nejvyšší soud, ačkoliv jeho závěry lze ve srovnání s přístupem Ústavního soudu označit za podstatně méně benevolentní. V případě náhrady újmy způsobené vadným postupem zubního lékaře při zavedení zubního implantátu, kdy mezi

² LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 144.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.

⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 3312/16.

zdravotnickou dokumentací pacientky chyběl rozhodující rentgenový snímek⁶ Nejvyšší soud konstatoval, že „nebylo-li zjištěno, že příčinou vzniku škody na zdraví pacienta byl nesprávný odborný postup lékaře, nelze tento předpoklad obecné odpovědnosti nabrát zjednodušujícím závěrem, že tvrzené nedostatky ve vedení zdravotní dokumentace nelze přičíst ke tíži pacienta“, čímž odmítl možnost řešit důkazní nouzi žalující pacientky cestou zmírnění, příp. obrácení důkazního břemene. Ke stejnému závěru se ostatně Nejvyšší soud přiklonil i v rozsudku ze dne 2. 6. 2015, sp. zn. 25 Cdo 765/2015⁷, který byl Ústavním soudem zrušen ve zde diskutovaném nálezu.

Zajímavé je, že jiný senát Nejvyššího soudu zaujal k problematice důkazní nouze pacienta ohledně kauzality zcela odlišný názor, vedený snad veskrze správným úmyslem, ale zcela rezignující na poznatky tuzemské a zahraniční procesualistiky. Případ podobající se věci řešené Ústavním soudem v nálezu sp. zn. IV. ÚS 14/17 skutkovými okolnostmi komplikovaného porodu a hypoxie plodu, kde taktéž chyběla část zdravotnické dokumentace, řešil Nejvyšší soud obrácením důkazního břemene ohledně příčinné souvislosti odkazem na domnělou zásadu, že negativa se nedokazují (znak příčinné souvislosti totiž tkvěl v prokázání skutečnosti, že hypoxie plodu nebyla zjištěna včas)⁸. O tom, že jde o zjevně nesprávnou a dávno překonanou teorii, již bylo na mnoha místech pojednáno⁹ a netřeba zde vyčerpávající argumenty proti tomuto přístupu znovu rozvádět.

Ačkoliv zde uvedená sestava rozhodnutí jistě představuje pouze demonstrativní výčet judikatorních závěrů na téma odlišného rozložení důkazního břemene mezi účastníky řízení, je patrné, že sjednocený názor v tuzemské rozhodovací praxi nenalezneme. Do ještě větších úskalí bychom se dostali při pátrání v odůvodněních zde citovaných stanovisek, z nichž jen velmi málo aspiruje na pokus o soulad s teoretickými východisky civilního procesu. Lze si proto povšimnout, že nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 mezi ostatními vyniká obsáhlou argumentací i odkazy na odbornou

⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3879/2012.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2015, sp. zn. 25 Cdo 765/2015.

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1144/2014.

⁹ PULKRÁBEK, Zdeněk. Znovu a trochu jinak o dokazování negativních skutečností. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 1, s. 17–20.

literaturu. Zdali tak činí pro daný případ přiléhavě, se pokusí zodpovědět následující části příspěvku.

4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA OBRÁCENÍ DŮKAZNÍHO BŘEMENE

Již samotný pojem obrácení důkazního břemene není uchopitelný zcela bez nesnáží. Již podle svého názvu vypovídá „obrácení“ o určité modifikaci základního pravidla, kterým je třeba rozumět obecné pravidlo dělení důkazního břemene. Jak ostatně bylo uvedeno výše, podle tohoto obecného pravidla tíží procesní stranu důkazní břemeno ohledně skutkových předpokladů právní normy, z níž pro sebe tato procesní strana vyvozuje příznivé právní důsledky.

Rozsah a obsah důkazního břemene je stanoven okruhem právně významných skutečností, které vyplývají z rozboru hmotněprávní úpravy¹⁰, tedy jinak řečeno, je určen skutkovými předpoklady této procesní straně příznivé právní normy. Řeč je zde o tzv. objektivním důkazním břemeni, které je chápáno jako pravidlo vyjadřující, kdo nese riziko důkazní nouze, tedy, ve prospěch (a naopak k tíži) které strany soud rozhodne, nastane-li stav *non-liqueat*¹¹. O objektivním důkazním břemeni dále platí, že je jako neměnné rozloženo nezávisle na konkrétní procesní situaci a je podle jeho pravidel rozhodnuto tehdy, nepodařilo-li se v řízení některý (nebo více) skutkových znaků nárokové normy ani potvrdit, ani vyvrátit, nebo jinak řečeno tehdy, jestliže se soudci nepodařilo překonat nejistotu o skutkovém stavu.¹²

V protikladu k objektivnímu důkaznímu břemeni stojí konkrétní důkazní břemeno¹³, které určuje, která procesní strana si má v dané fázi řízení aktivně počínat ohledně prokázání určité skutečnosti, tj. kdo má navrhnout důkaz

¹⁰ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 45.

¹¹ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 43.

¹² Srov. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 8.

¹³ K tomu je třeba upřesnit, že dvě základní dvojice, které jsou v rámci pojmu důkazního břemene rozlišovány, představují dvojice objektivního – subjektivního důkazního břemene a dvojice abstraktního – konkrétního důkazního břemene. Konkrétní důkazní břemeno se vůči ostatním vymezuje právě tím, že kyvadlovitě přechází ze strany na stranu, a může proto zatížit i tu stranu, která není zatížena objektivním důkazním břemenem. Srov. MACUR, 1996, op. cit., s. 6–10.

k jejímu prokázání. Toto konkrétní důkazní břemeno, které je také jinak výstižně nazýváno jako *břemeno vedení důkazu*, se sice na počátku sporu kryje s rozložením objektivního důkazního břemene¹⁴, ale v průběhu sporu přechází z jedné strany na druhou v závislosti na tom, která z procesních stran se snaží odvrátit svoji prohru ve sporu.

Vnitřní diferencovanost pojmu důkazní břemeno tak nahrává dezinterpretacím toho, co se vlastně při odchýlení od základního pravidla jeho dělení obrací. Převažující část odborné literatury se však kloní k tomu, že pod obrácením důkazního břemene je třeba rozumět (výhradně) tu situaci, kdy se soudce prostřednictvím tzv. soudcovského dotváření práva odchýlí od základního pravidla dělení objektivního důkazního břemene¹⁵. Naopak není obrácením důkazního břemene, přechází-li na protistranu konkrétní břemeno vedení důkazu¹⁶. S tím je třeba souhlasit, neboť přechod konkrétního břemene vedení důkazu z žalobce na žalovaného (a naopak) je podstatou a smyslem tohoto institutu (a jeho odlišení od objektivního důkazního břemene), čímž není splněna podmínka základního pravidla, které by bylo cestou obrácení důkazního břemene modifikováno. Tedy jinými slovy, není-li na dosud důkazním břemenem nezátíženou procesní stranu přesunuto objektivní důkazní břemeno ve smyslu rizika důkazní nouze, nelze o obrácení důkazního břemene vůbec hovořit.

Shora bylo uvedeno, že k obrácení důkazního břemene dochází výhradně soudcovským dotvářením práva. Tím jsou eliminovány ty situace, kdy odlišné – od obecného a legislativně neukotveného pravidla – rozdělení důkazního břemene vyplývá přímo ze zákona. V takovém případě nejde o obrácení důkazního břemene, ale o zvláštní zákonná pravidla dělení důkazního břemene, které s obrácením důkazního břemene jako soudcovským institutem rovněž nemají nic společného¹⁷.

¹⁴ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 51.

¹⁵ PRÜTTING, Hanns. Kapitel 25 Die Beweislastumkehr. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING (eds.). *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 3., přepracované a doplněné vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2016, s. 611.

¹⁶ MUSIELAK, Hans-Joachim. *Die Grundlagen der Beweislast im Zivilprozess*. Berlin: Walter de Gruyter, 1975, s. 132; z tuzemské literatury např. ŠTAJGR, František. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*. Praha: Nákladem Knihovny Šborníku věd právních a státních, 1931, s. 100, Knihovna Šborníku věd právních a státních. A, Obor právovědecký.

¹⁷ Srov. MACUR, 1996, op. cit., s. 103.

To, že jde o soudcovské dotváření práva, však současně v žádném případě neznamená, že by měl soudce volnou úvahu v tom, kterou procesní stranu zatíží v konkrétní situaci důkazním břemenem. Uvádí se, že takový přístup by byl v příkrém rozporu s principem právní jistoty, neboť žalobce musí dopředu vědět, co od něj bude ve sporu očekáváno. Lavický k tomu výstižně uvádí, že „rozdělení rizika důkazní nouze musí být regulováno pomocí abstraktních pravidel, neboť jediné tak je pro strany dopředu seznamitelné, a nikoliv až úvahou soudu podle konkrétních okolností daného případu.“¹⁸ K těmto závěrům se kloní v naší procesualistice také Macur¹⁹, ze starší literatury pak např. Štajgr²⁰. Lavický k tomu dodává, že soudcovské dotváření práva v otázce odlišného rozložení důkazního břemene je namísto pouze tehdy, existuje-li tzv. nepravá (teleologická) mezera v zákoně, která má současně povahu mezery skryté, tj. musí jít o protiplánovou neúplnost zákona²¹. Výsledkem soudcovského dotváření práva by pak mělo být zvláštní pravidlo dělení důkazního břemene, které bude podobně jako právní norma dopadat na určité typově vymezené situace. O takové situaci půjde přitom především tehdy, pokud se strana ocitne v tzv. důkazní nouzi, tedy kdy bude zatížena důkazním břemenem ohledně takového znaku skutkové podstaty, ohledně kterého nemůže vůbec podat důkaz²².

Obrácení důkazního břemene jako způsobu soudcovského překlenují stavu důkazní nouze se hojně zabývá především německá a rakouská literatura. Velká pozornost je v této souvislosti věnována právě sporům mezi pacienty a lékaři (poskytovateli zdravotní péče), a to z toho důvodu, že v těchto sporech je to pacient, který se ocitá v důkazní nouzi ohledně některého z předpokladů odpovědnosti za škodu či nemajetkovou újmu – zpravidla jde buď o prokázání postupu *non lege artis* ze strany lékaře, nebo o prokázání příčinné souvislosti. Zejména se přenesení rizika důkazní nouze na žalovaného skloňuje u znaku kauzality, a to v případech, kdy je prokázáno, že se žalobce dopustil hrubé chyby v léčení (*grobe Behandlungsfehler*), nebo je uvažováno jako sankce za tzv. zmaření důkazu (*Beweisvereitelung*), kam bývá řazeno i porušení

¹⁸ LAVICKÝ, Petr. Soudcovské dotváření pravidel důkazního břemena. *Právník*. 2018, roč. 157, č. 4, s. 304.

¹⁹ MACUR, 1996, op. cit., s. 102.

²⁰ ŠTAJGR, 1931, op. cit., s. 101.

²¹ LAVICKÝ, 2018, op. cit., s. 310–311.

²² LAVICKÝ, 2018, op. cit., s. 313.

povinnosti vést dokumentaci, tj. povinnost důkaz vytvořit (*Verletzung von Dokumentationspflichten*).²³ Posledně jmenovaný aspekt bezprostředně souvisí s tématem tohoto příspěvku, a proto mu bude věnována bližší pozornost.

Jako zmaření důkazu je označováno porušení povinnosti náležitě uchovat důkaz, resp. zdržet se jeho zničení. Tato povinnost může vyplývat ze zákona, ze smlouvy, nebo z obecného principu poctivosti (*Treu und Glauben*)²⁴. O tom, zdali je lékař nositelem takové povinnosti, přitom není v našem právním prostředí pochyb, neboť ta vyplývá přímo ze zákona, který lékaři ukládá jak povinnost řádného vedení zdravotnické dokumentace pacienta, tak jejího náležitého uchování²⁵.

Přístup umožňující obrátit důkazní břemeno ohledně kauzality v těchto případech je však podrobován oprávněné kritice a většinou autorů je odmítán. Musielak kupříkladu uvádí, že rozmanitost skutkových podstat zmaření důkazu v podstatě vylučuje jakékoliv schematické pravidlo, přičemž považuje za příliš přísné, aby byl odpůrce strany zatížen důkazním břemenem, byť za např. nepatrně nedbalostní počínání zaměstnance žalovaného, procesně sankcionován obrácením důkazního břemene, v jehož důsledku zpravidla ve sporu prohraje.²⁶ Také Prütting považuje obrácení důkazního břemene za nepřijatelné, když žalující pacient by si v jeho důsledku nespravedlivě polepšil, jelikož by si vlastně vedl lépe, než by tomu bylo, kdyby byla jeho zdravotnická dokumentace vedena řádně.²⁷ K témuž se kloní i Mock, který navíc poukazuje na to, že zatížit lékaře rizikem důkazní nouze problémem neřeší, když se v této důkazní nouzi – s ohledem na nepředvídatelnost lidského organismu – následně ocitá i on sám.²⁸ Lavický pak odmítá i kompromisní přístup rozlišující mezi nedbalostním a úmyslným zmařením důkazu, neboť by tím byla v procesu dokazování nežádoucím způsobem zaměřena pozornost na formu a stupeň zavinění protistrany, a přidává další

²³ LEIPOLD, Dieter. § 286 Freie Beweiswürdigung. In: STEIN, Friedrich a Christian BERGER (eds.). *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 4*, § 253–327. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 742.

²⁴ LEIPOLD, 2008, op. cit., s. 742.

²⁵ § 53 a násl. zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

²⁶ MUSIELAK, 1975, op. cit., s. 139.

²⁷ PRÜTTING, 2016, op. cit., s. 632.

²⁸ MOCK, Christian. *Die Beweislast bei der positiven Vertragsverletzung*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2006, s. 101, Studien zum Zivilrecht.

protiargument – totiž že obrácení důkazního břemene by bylo nepoužitelné v případě, že strana zatížená důkazním břemenem zmaří protistraně možnost podat protidůkaz.²⁹

Spíše tak lze spatřovat příklon k přístupu, který ponechává sankci za zmaření důkazu v rovině volného hodnocení důkazů, kdy soudce nepřihlíží jen k provedeným důkazům, ale i k celkovému chování stran v průběhu řízení, tedy i k tomu, že jedna ze stran znemožnila druhé straně provést důkaz.³⁰ Při takovém pojetí se lze ptát, zdali vlastně nepředstavuje v konečném důsledku ještě přísnější sankci pro stranu nezatíženou důkazním břemenem, než jakou by bylo jeho obrácení. Tehdy by totiž soud měl, v souladu s ustanovením § 118a, o. s. ř., tuto stranu poučit o tom, že (nově) nese důkazní břemeno ohledně prokázání některého znaku právní normy, tato strana by tak věděla, co může ve sporu očekávat a mohla by vyvinout potřebnou procesní aktivitu, snažit se ještě výsledek sporu zvrátit. Naproti tomu proces volného hodnocení důkazů je stranám do značné míry skryt, a tudíž strana, v jejíž neprospěch soud zhodnotil touto stranou zmařený důkaz, by se o takovém náhledu soudu mohla dozvědět až z odůvodnění rozsudku.

Takto však nelze na volné hodnocení důkazů nazírat, neboť to je prováděno během procesu a jeho průběžné výsledky jsou impulsem pro obrácení jiného břemene – shora zmiňovaného konkrétního břemene vedení důkazu (neboli konkrétního důkazního břemene). Lavický k tomu uvádí, že *„konkrétní důkazní břemeno nezávisí na normách upravujících objektivní důkazní břemeno, ale na (průběžném) hodnocení důkazů soudcem. (...) Pokud tedy soudce na základě důkazu podaného stranou zatíženou abstraktním břemenem vedení důkazu – a tedy i objektivním důkazním břemenem – získal přesvědčení o existenci určité skutečnosti, tj. byl-li hlavní důkaz úspěšně podán, přechází konkrétní břemeno vedení důkazu na protistranu; nyní je na ní, aby podala protidůkaz.“*³¹

Ve shodě s právě uvedeným uvádí Prütting, že zmaření důkazu vlastně představuje vyvratitelnou skutkovou domněnku ohledně pravdivosti tvrzení, které mělo být zmařeným důkazem prokázáno. Tato domněnka může být vzata v úvahu při volném hodnocení důkazů jako nepřímý důkaz a vést tak

²⁹ LAVICKÝ, 2018, op. cit., s. 317.

³⁰ LAVICKÝ, 2018, op. cit., s. 317.

³¹ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 65.

k obrácení konkrétního břemene vedení důkazu, zatímco objektivní důkazní břemeno zůstává nedotčeno. Rozdíl oproti obrácení objektivního důkazního břemene spočívá v tom, že skutková domněnka nemusí být vyvrácena plným důkazem opaku, ale postačí, je-li podán protidůkaz.³²

K přístupu zohledňujícímu zmaření důkazu v rámci volného hodnocení důkazů se kloní rovněž Musielak, podle kterého se jedná o skutečně flexibilní řešení, a to i z opačného úhlu – takto může soudce volně hodnotit i skutečnost, že si jedna ze stran pečlivě shromáždila důkazy, aniž by k tomu byla jakkoliv povinna. I v takovém případě může soudce její počínání vyhodnotit jako rozporné s principem poctivosti, neboť je z okolností zjevné, že se tato strana připravovala a shromažďovala materiál na budoucí spor.³³

Z naší procesualistiky se k tomuto přístupu kloní zde citovaný Lavický, který jej považuje za jedinou schůdnou cestu, jak překlenout zmaření důkazu v českém procesním právu.³⁴ Ke stejnému závěru však dospěli také další autoři, zabývající se problematikou medicínských sporů, a to např. Valuš, který taktéž chápe zmaření důkazu zdravotnickou dokumentací jako obecnou zkušenost (skutkovou domněnku)³⁵. V jiné odborné publikaci na toto téma zazněl názor, že obecná lidská zkušenost (skutková domněnka) hovoří pro to, že nikdo nemá důvod mařit provedení důkazů, které by mu byly ku prospěchu, zatímco důvod mařit dokazování má naopak zpravidla tehdy, pokud by důkazy vyzněly v jeho neprospěch.³⁶ Také tito autoři tak dávají přednost řešení, které neobrací objektivní důkazní břemeno, ale konkrétní břemeno vedení důkazu s ohledem na soudcovu přesvědčení, nabyté na základě skutkové domněnky.

K uvedenému lze pouze dodat, že k tomu, aby mohlo volné hodnocení důkazů skutečně posloužit kompenzací důkazní nouze, jak zde bylo nastíněno, a přitom nevychýlit váhy civilního procesu nepřipustně ve prospěch strany zatížené důkazním břemenem, výsledkem čehož je překvapivé

³² PRÜTTING, 2016, op. cit., s. 632.

³³ MUSIELAK, 1975, op. cit., s. 140.

³⁴ LAVICKÝ, 2018, op. cit., s. 319.

³⁵ VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014, s. 195.

³⁶ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA ARNOŠTOVÁ. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 324, Praktická knihovna.

rozhodnutí pro jejího odpůrce, je zapotřebí komunikativního a otevřeného přístupu ze strany soudu. Kupř. v Německu je tak tradičně povinnost počít účastníky mj. o přechodu konkrétního břemene vedení důkazu (nejen tedy objektivního důkazního břemene) součástí tzv. materiálního vedení řízení ze strany soudu³⁷. Tento požadavek, který budiž pro český civilní proces inspirací, je třeba chápat jako nedílnou součást volného hodnocení důkazů, jsou-li jeho prostřednictvím vyvozovány důsledky zmaření důkazu.

5 APLIKACE TEORETICKÝCH VÝCHODISEK NA POSUZOVANÝ PŘÍPAD

Z odůvodnění nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 se podává, že Ústavní soud chápe obrácení důkazního břemene jako možnost *ultima ratio*, kterou lze využít tehdy, „*nepřichází-li postup podle § 129 odst. 2, o. s. ř. v úvahu z důvodu, že předmětná dokumentace buďto v rozporu s právními povinnostmi škůdce nebyla pořízena vůbec, anebo ji (opět v rozporu se svými právními povinnostmi) tento neuchoval či „ztratil“*“. V podstatě tak Ústavní soud uzavřel, že v případech zmaření důkazu je obrácení důkazního břemene jedinou možnou variantou, když mírnější řešení – kam Ústavní soud řadí ediční povinnost účastníka podle § 129 odst. 2, o. s. ř. – nepřicházejí v úvahu. Zobecnující poznatek nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 je pak položen takto: „*Ratio decidendi tohoto nálezu spočívá v tom, že v případech medicínských sporů, kdy na straně jedné stojí pacient, tvrdící, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci pacienta, může soud rozhodnout o obrácení důkazního břemene obledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu.*“

Výhrad lze mít k takto koncipovanému závěru hned několik. Za prvé je třeba považovat za nešťastnou formulaci o „možnosti“ soudu rozhodnout o obrácení důkazního břemene; ta totiž nebezpečně nahrává interpretaci, podle které by soud mohl rozhodnout o obrácení důkazního břemene podle okolností konkrétního případu, což je nepřijatelné s ohledem na porušení

³⁷ FRITSCHKE, Jörg. § 139 Materielle Prozessleitung. In: KRÜGER, Wolfgang a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 13.

principu právní jistoty, o kterém byla řeč shora. Ostatně tutéž výtka lze ze stejných pohnutek namítnout také vůči závěru přijatému Ústavním soudem v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 75/04.

Podstatnější však je, že se diskutovaný nálezh odchylyje od většinového stanoviska (nejen) české odborné veřejnosti k otázce obrácení důkazního břemene, podle kterého není obrácení důkazního břemene nutné ani v případech zmaření důkazu, přičemž však Ústavní soud současně tvrdí, že je jeho rozhodnutí s tímto většinovým názorem v souladu. To se týká především poukazu na Lavického článek „Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena“, v němž je sice koncepce obrácení důkazního břemene rozebírána, v jeho závěru je však odmítnuta. Rovněž odkaz na názor Holčapka, prezentovaný v publikaci *Dokazování v medicínskoprávních sporech*, je přinejmenším nepřesný, neboť autor se v něm vyslovuje pro obrácení důkazního břemene o „*provedení medicínsky indikovaného výkonu a o odborné správnosti jím zvoleného a provedeného postupu*“³⁸, nikoliv o příčinné souvislosti, jako tomu bylo v případě posuzovaném Ústavním soudem.

Důvody, které Ústavní soud k jeho závěru vedly, tak mohou být v zásadě dvojí. Buďto se Ústavní soud od závěrů přijatých odbornou veřejností odchýlil úmyslně, nebo je na vině chybné rozlišování, resp. nerozlišování, mezi objektivním důkazním břemenem a konkrétním břemenem vedení důkazu. Na první pohled by se totiž mohlo zdát, že důsledky obrácení jednoho či druhého břemene jsou v podstatě tytéž, když mají stimulovat stranu, jež má podat důkaz, resp. protidůkaz, k procesní aktivitě; požadavky na stupeň přesvědčivosti jejího přednesu, stejně jako následky jeho nepodání, jsou však diametrálně odlišné. Již z toho důvodu je třeba důsledně dodržovat, aby pod pojmem „obrácení důkazního břemene“ bylo chápáno jen a pouze obrácení objektivního důkazního břemene.

6 ZÁVĚR

Rozebíranému nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 nelze upřít snahu o překlenutí stavu důkazní nouze pacienta v soudním sporu, jehož

³⁸ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 106.

provedení důkazu bylo odpůrcem zmařeno. Zůstává taktéž skutečností, že rozhodnutí, které by si takto podrobně všimalo procesních důsledků zmaření důkazu, v tuzemské judikatuře chybělo.

Každé rozhodnutí, a zejména pak takové, které zodpovídá dosud nevyřešenou otázku, by však mělo důsledně vážit teoretických východisek a volit takový přístup, který je s nimi maximálně souladný. To se předmětnému nálezu Ústavního soudu ne zcela zdařilo, když zvolil řešení, které představuje nikoliv nezbytný zásah do mechanismů civilního procesu v situaci, která nabízí uspokojivé řešení v rámci volného hodnocení důkazů. Zbývá tak věřit v jeho potenciál přinejmenším vyvolat širší odbornou diskuzi o způsobech překlenutí stavu důkazní nouze a stát se základem pro vývoj judikatury v této oblasti, která jistě nebude bez omylů; tak tomu však zpočátku nebylo ani v sousedních, německy hovořících zemích.

Literature

- FRITSCHÉ, Jörg. § 139 Materielle Prozessleitung. In: KRÜGER, Wolfgang a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung; ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 1-61. ISBN 978-3-406-68571-2.
- HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 211 s. ISBN 978-80-7357-643-1.
- LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, 272 s. ISBN 978-80-7502-203-5.
- LAVICKÝ, Petr. Soudcovské dotváření pravidel důkazního břemena. *Právník*, 2018, roč. 157, č. 4, s. 303–319. ISSN 0231-6625.
- LEIPOLD, Dieter. § 286 Freie Beweiswürdigung. In: STEIN, Friedrich a Christian BERGER (eds.). *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 4, § 253–327*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, 1365 s. ISBN 978-3-16-147818-5.
- MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 162 s. ISBN 80-210-1403-2.
- MOCK, Christian. *Die Beweislast bei der positiven Vertragsverletzung*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2006, 214 s., Studien zum Zivilrecht. ISBN 3-8300-2672-2.

- MUSIELAK, Hans-Joachim. *Die Grundlagen der Beweislast im Zivilprozess*. Berlin: Walter de Gruyter, 1975, 403 s. ISBN 3-11-004970-8.
- PRÜTTING, Hanns. Kapitel 25 Die Beweislastumkehr. In: BAUMGÄRTEL, Gottfried, Hans-Willi LAUMEN a Hanns PRÜTTING (eds.). *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 3., přepracované a rozšířené vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2016, 701 s. ISBN 978-3-452-27802-9.
- PULKRÁBEK, Zdeněk. Znovu a trochu jinak o dokazování negativních skutečností. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 1, s. 17–20. ISSN 1210-6410.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA ARNOŠTOVÁ. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C. H. Beck, 2016, 453 s., Praktická knihovna. ISBN 978-80-7400-619-7.
- ŠTAJGR, František. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*. Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1931, 121 s., Knihovna Sborníku věd právních a státních. A, Obor právovědecký.
- VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014, 240 s. ISBN 978-80-7502-045-1.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3879/2012.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2015, sp. zn. 25 Cdo 765/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1144/2014.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 3312/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

Contact – e-mail

thajdajova@gmail.com

Aktuální judikatura Ústavního soudu k popěrnému právu dlužníka ve vztahu k pohledávce zajištěného věřitele

Filip Mazel

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevek se zabývá nejnovější judikaturou Ústavního soudu, který v nálezu ze dne 2. 7. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 2/19, vyslovil protiústavnost ustanovení § 410 odst. 2 věty první insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 6. 2017, v části vyjádřené slovem „nezajištěného“, a přiznal tak dlužníku v rámci oddlužení právo popřít i pohledávku zajištěného věřitele. Pojednáno bude jak o důvodech uvedeného nálezu a o dalších navazujících rozhodnutích, tak i o dopadu vyslovených závěrů na dotčená insolvenční řízení, z nichž některá mohla být před rozhodnutím Ústavního soudu i skončena.

Keywords in original language

Oddlužení; popěrné právo dlužníka; zajištěný věřitel; nezajištěný věřitel; incidenční spor.

Abstract

The paper handles with the recent Constitutional Court case law, which in its decision of 2 July 2019, file no. Pl. ÚS 2/19, found the provision of the article 410 paragraph 2 of the Insolvency Act, in the version effective until 20 June 2017, in the part expressed by the word „unsecured“, unconstitutional, and granted the debtor in the bankruptcy proceeding the right to deny a claim of the secured creditor. It will be dealt with the reasons of the above mentioned decision and the other subsequent decisions, as well with the impact of the adopted conclusions on the affected insolvency proceedings, some of which could have been terminated before the Constitutional Court judgement.

Keywords

Bankruptcy; Right of the Debtor to Deny a Claim; Secured Creditor; Unsecured Creditor; Incidental Dispute.

1 ÚVOD

Tento příspěvek se zabývá aktuální judikaturou Ústavního soudu a jí předcházející judikaturou Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SD EU“) týkající se popěrného práva dlužníka v oddlužení ve vztahu k pohledávce zajištěného věřitele. Důsledkem této aktuální judikatury je změna po léta zažitého pravidla, že dlužník není oprávněn sám popřít pohledávku zajištěného věřitele v oddlužení¹. Článek se kromě důvodů těchto rozhodnutí zabývá i konkrétními dopady, které budou analyzovaná rozhodnutí mít jak na dotčená, tak i na ostatní insolvenční řízení.

2 NÁLEZ ÚSTAVNÍHO SOUDU SP. ZN. PL. ÚS 2/19 A JEMU PŘECHÁZEJÍCÍ ROZHODNUTÍ SD EU

Ústavní soud se problematikou popěrného práva dlužníka vůči pohledávce zajištěného věřitele v oddlužení zabýval ve svém nedávném plenárním nálezu ze dne 2. 7. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 2/19. Podle právního stavu do 31. 5. 2019 nebyl dlužník v oddlužení oprávněn sám popřít pohledávku zajištěného věřitele, resp. takové jeho popření nemělo žádný vliv na zjištění pohledávky a nemělo tudíž žádné účinky. Tento závěr obecné soudy dovozovaly z toho, že podle § 410 odst. 5 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, (dále jen „insolvenční zákon“), ve znění účinném do 31. 5. 2019, resp. podle § 410 odst. 2 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 6. 2017, mělo pouze popření pohledávky nezajištěného věřitele dlužníkem za trvání účinků schválení oddlužení tytéž účinky jako popření pohledávky insolvenčním správcem. Z této zákonné dikce soudy dovozovaly, že dlužník nemůže v oddlužení účinně popřít pohledávku zajištěného věřitele.

¹ Srov. např. ERBSOVÁ, Hana. § 410. Přezkum a popření pohledávky. In: HÁSOVÁ, Jiřina, Tomáš MORAVEC a kol. *Insolvenční zákon*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 1607; dále též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sp. zn. 29 ICdo 33/2014, publikované pod č. 92/2014 Sb. rozh. civ.; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 29 ICdo 60/2014; nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 29 ICdo 95/2016.

Ústavní soud se k ústavnosti právě uvedeného výkladu vyjádřil v rámci incidenčního sporu, ve kterém se dlužníci (manželé v rámci společného oddlužení manželů) domáhali incidenční žalobou určení, že pohledávka zajištěného věřitele přihlášená do insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Brně byla co do pořadí zcela, co do pravosti částečně, a co do vykonatelnosti zcela, popřena dlužníky právem.

Předmětná pohledávka měla svůj původ ve smlouvě o půjčce, na jejímž základě dlužníci obdrželi částku 150 000 Kč, z ní pak do doby zahájení insolvence zaplatili 94 147 Kč. Tato smlouva podle dlužníků obsahovala pro spotřebitele znevýhodňující ustanovení, např. pohledávka byla zajištěna zástavním právem, kdy předmět zástavy (rodinný dům) měl nejméně desetinásobnou hodnotu, ve smlouvě byla rozhodčí doložka, která svěřovala jmenování rozhodce soukromému subjektu, který není rozhodčím soudem. Dlužníci také upozornili, že věřitel v přihlášce pohledávky uplatnil náklady rozhodčího řízení ve výši jedné třetiny jistiny pohledávky. Celková výše přihlášené pohledávky přitom činila 1 096 605,54 Kč. Insolvenční správce i dlužníci tuto pohledávku popřeli téměř do výše 90 %. Na schůzi věřitelů, které se účastnil pouze věřitel, však tento navrhl insolvenčního správce odvolat a jmenovat jinou osobu, přičemž insolvenční soud mu podle § 51 insolvenčního zákona uznal hlasovací právo. Následně nově jmenovaný insolvenční správce věřitelovu pohledávku zcela uznal.

Krajský soud v Brně žalobu dlužníků podle § 160 odst. 4 insolvenčního zákona odmítl jako žalobu podanou osobami, které k tomu nebyly oprávněny. Stejný názor zaujal i Vrchní soud v Olomouci a dovolání dlužníků bylo Nejvyšším soudem s odkazem na ustálenou judikaturu (viz výše) odmítnuto. V mezidobí došlo k realizaci zástavního práva zajištěného věřitele a předmět zajištění (rodinný dům) byl zpeněžen.

Dlužníci se následně obrátili na Ústavní soud s ústavní stížností směřující proti všem rozhodnutím obecných soudů a s návrhem na vyslovení protiústavnosti části ustanovení § 410 odst. 2 věty první insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 6. 2017 (znění rozhodné v daném případě, stejné znění však bylo v insolvenčním zákoně obsaženo až do 31. 5. 2019 v ustanovení § 410 odst. 5), vyjádřeného slovem „nezajištěného“.

Ústavní soud nejprve v nálezu pléna ze dne 2. 7. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 2/19, vyslovil rozpor ustanovení § 410 odst. 2 věty první insolvenčního zákona ve znění účinném do 30. 6. 2017, v části vyjádřené slovem „nezajištěného“, s čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy. Tento závěr je přitom nutno vztáhnout i na stejně znějící část ustanovení § 410 odst. 5 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 31. 5. 2019².

Pokud jde o důvody rozhodnutí, vycházel Ústavní soud v první řadě ze závěrů uvedených v rozsudku SD EU vydaného ve věci *Radlinger a Radlingerová vs. FINWAY, a. s.*³, ve kterém SD EU konstatoval, že článek 7 odst. 1 směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách⁴ brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je úprava v českém insolvenčním zákoně, která v insolvenčním řízení neumožňuje soudu, u něhož je řízení vedeno, zkoumat z moci úřední případnou zneužívající povahu smluvních ujednání, z nichž vznikly pohledávky přihlášené v uvedeném řízení, ačkoliv má soud za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu, a která soudu umožňuje zkoumat pouze nezajištěné pohledávky a námitky omezuje jen na možnost tvrdit zánik či promlčení těchto (zajištěných) pohledávek. Podle SD EU je součástí práva na účinnou soudní ochranu právo spotřebitele popřít před vnitrostátním soudem oprávněnost pohledávek z úvěrové smlouvy, která obsahuje klauzule, jež mohou být prohlášeny za zneužívající, bez ohledu na to, zda jde o pohledávky zajištěné či nezajištěné.⁵

Ústavní soud návaznosti na právě uvedená závěry SD EU dodal, že jelikož právní řád České republiky i právo Evropské unie poskytují spotřebitelům zvýšenou hmotněprávní ochranu proti zneužívajícím smluvním klauzulím, a to z důvodu určitého vyrovnání jejich fakticky slabší pozice v příslušném okruhu smluvních vztahů, je potřebu specifické (zvýšené) ochrany nutno ze stejného důvodu zvažovat i po procesní stránce, tj. tam, kde „běžný režim“ není z hlediska práva na soudní ochranu dostačující. V projednávaném

² Viz bod 58 nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 7. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 2/19.

³ Rozsudek SD EU ze dne 21. 4. 2016, sp. zn. C-377/14.

⁴ Směrnice Rady č. 91/13/EHS ze dne 5. 4. 1993.

⁵ V návaznosti na tento rozsudek SD EU došlo k legislativní změně provedené zákonem č. 31/2019 Sb., v důsledku které bylo z ustanovení § 410 odst. 5 insolvenčního zákona s účinností od 1. 6. 2019 vypuštěno slovo „nezajištěného“.

insolvenčním řízení (resp. incidenčním sporu) však podle Ústavního soudu nevznikl (a ani nemohl vzniknout či být vytvořen) procesní prostor k tomu, aby soud mohl přezkoumat příslušnou smlouvu z hlediska toho, zda neobsahuje nepřiměřená ujednání, a to z toho důvodu, že insolvenční soud není oprávněn z moci úřední „otevřít“ příslušné řízení, a nemohou je vyvolat (přímo či nepřímo) ani sami dlužníci. Ústavní soud přitom nepovažoval za dostatečné, že insolvenční zákon ve vztahu k zajištěným pohledávkám poskytoval popěrné právo (přihlášeným) věřitelům a insolvenčnímu správci, neboť podle něj nelze za daných okolností ponechat oprávnění na rozhodnutí třetí osoby, ledaže by s tímto oprávněním korespondovala právně vynutitelná povinnost (dlužníkem či soudem), čemuž tak ale nebylo. Nadto v posuzovaném případě podle Ústavního soudu došlo právě v případě insolvenčního správce k jeho odvolání ze strany majoritního (zajištěného) věřitele poté, co insolvenční správce pohledávku tohoto věřitele popřel, načež byl na jeho návrh jmenován nový insolvenční správce, který již spornou pohledávku uznal. Ve svém plenárním nálezu tak Ústavní soud uzavřel, že vzhledem k tomu, že k přezkumu případných nepřiměřených ujednání je bez dalšího oprávněn insolvenční soud, musí být samotnému dlužníkovi – spotřebiteli poskytnuta možnost iniciovat řízení, v němž by tento přezkum mohl být proveden.

3 ROZHODNUTÍ NAVAZUJÍCÍ NA PLENÁRNÍ NÁLEZ

V návaznosti na citovaný plenární nálezník pak Ústavní soud nálezníkem ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 2589/17, zrušil všechna rozhodnutí obecných soudů, tedy včetně usnesení Krajského soudu v Brně, kterým byla incidenční žaloba dlužníků odmítnuta. Ústavní soud v tomto rozhodnutí uvedl, že rozhodnutí obecných soudů jsou postavena na tom, že dlužníci nebyli osobami oprávněnými k podání incidenční žaloby, přičemž tento závěr byl učiněn očividně s ohledem na skutečnost, že dlužník kvůli absenci práva účinně popřít pohledávku zajištěného věřitele není schopen vyvolat (přímo ani nepřímo) soudní řízení o určení takové pohledávky. V daném případě neměli dlužníci podle Ústavního soudu jinou možnost, jak čelit věřitelově (tehdy neúčinně popřené) pohledávce, než ji sami napadnout žalobou na určení, byť

by takovou žalobu měl podle tehdejší judikatury Nejvyššího soudu⁶ podávat věřitel (tedy kdyby byla popřena účinně), neboť jen tak si mohli otevřít cestu k podání ústavní stížnosti a ke zrušení příslušné části ustanovení § 410 odst. 2 insolvenčního zákona. Ústavní soud tak dospěl k poměrně zásadnímu závěru, že dlužníci popřeli předmětnou zajištěnou pohledávku účinně, a že z toho důvodu bude nutno podanou žalobu v nově otevřeném řízení věcně projednat, a to slov Ústavního soudu eventuálně i za přímého použití čl. 36 odst. 1 Listiny pro případ, že by podústavní právo s takovým postupem, tedy že by dlužníci sami podávali určovací žalobu, nepočítalo. Jen tak lze podle Ústavního soudu poskytnout dlužníkům soudní ochranu, která jim náleží, resp. zjednat průchod ústavnímu řešení vzniklé situace a dostat závazkům, které plynou z členství České republiky v Evropské unii.

O dva měsíce později se Ústavní soud (shodou okolností stejný senát a stejný soudce zpravodaj) znovu zabýval totožnou otázkou popěrného práva dlužníka ve vztahu k pohledávce zajištěného věřitele. Setrval přitom na závěrech vyslovených v nálezu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 2589/17, a nálezem ze dne 23. 9. 2019, sp. zn. III. ÚS 3289/17, zrušil rozhodnutí obecných soudů, které tentokrát měly svůj základ v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Plzni. Obdobně jako prvně uvedený případ, i tento incidenční spor má svůj původ v úvěrové smlouvě, kdy pohledávka věřitele byla zajištěna nemovitou věcí, jejíž hodnota mnohonásobně přesahovala zajišťovanou částku. Rozdíl oproti prvně uvedené kauze spočíval v té okolnosti, že v době rozhodování Ústavního soudu bylo již insolvenční řízení skončeno, přičemž v jeho průběhu došlo ke zpeněžení zajištění a výtěžek byl již vydán zajištěnému věřiteli. V odůvodnění svého nálezu Ústavní soud k této okolnosti uvedl, že si je vědom toho, že samotné insolvenční řízení již bylo pravomocně skončeno a že jeho „znovuotevření“ již patrně možné není; dodal však, že v tomto ohledu nijak nemíní další postup obecných soudů předjímat, a je tudíž plně na nich, jak se s nastalou (patrně komplikovanou) procesní situací (ať již jde o incidenční, tak samotné insolvenční řízení) vypořádají. Podle Ústavního soudu si totiž této možnosti musely být obecné soudy vědomy, když vytrvale nereagovaly na podnět dlužníka, aby iniciovaly postup přezkumu ústavnosti předmětného ustanovení insolvenčního

⁶ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2015, sp. zn. 29 ICdo 24/2013.

zákona. Ústavní soud konečně dodal, že ke kasaci napadených rozhodnutí přistoupil proto, že vyslovení jejich neústavnosti může mít pro dlužníka význam alespoň z hlediska případné náhrady škody podle § 7 a násl. zákona č. 82/1998 Sb.

4 DOPAD JUDIKATURY NA DOTČENÁ ŘÍZENÍ

Z hlediska vlivu, který budou uvedené dva nálezy Ústavního soudu mít na dotčená insolvenční řízení (jedno vedené u Krajského soudu v Brně, druhé vedené u Krajského soudu v Plzni), nutno uvést, že obě řízení byla již pravomocně skončena vydáním usnesení o vzetí na vědomí splnění oddlužení a o osvobození dlužníka od placení dosud neuspokojených pohledávek. Zajímavostí je, že v případě insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Brně došlo ke skončení insolvenčního řízení usnesením o vzetí na vědomí splnění oddlužení až po vydání nálezu Ústavního soudu v této věci, kdy zrušující nálezh byl vydán dne 23. 7. 2019 a k vydání usnesení insolvenčního soudu, které mělo za následek skončení insolvenčního řízení, došlo až dne 20. 8. 2019.

Ačkoliv Ústavní soud zrušil všechna dotčená rozhodnutí obecných soudů, nedal obecným soudům konkrétní instrukce ohledně dalšího procesního postupu, když toliko uzavřel, že námitky dlužníků stran nepřiměřených ujednání ve smlouvě o půjčce bude nutné věcně projednat, a to eventuálně i za přímého použití čl. 36 odst. 1 Listiny pro případ, že by podústavní právo s takovým postupem, tedy že by dlužníci sami podávali žalobu, nepočítalo. Z důvodu specifického uspořádání insolvenčního řízení, ve kterém navíc již došlo ke zpeněžení zajištění (nemovitě věci) a vydání výtěžku zajištěnému věřiteli, je však takový požadavek nutno považovat za prakticky nesplnitelný. Navíc, v případě druhého zmiňovaného insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Plzni bylo toto řízení skončeno již ke dni rozhodování Ústavního soudu. Požadovaný přezkum však nemohl nastat ani v případě prvního insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Brně, neboť tento soud dal svým postupem následujícím po vydání kasačního nálezu Ústavního soudu (skončení insolvenčního řízení vydáním usnesení o splněním oddlužení, ve kterém se o nálezu Ústavního soudu ani nezmínil), poměrně jasně najevo, že nově vzniklou nestandardní procesní situaci řešit

nehodlá. Takový postup krajského soudu lze označovat za nanejvýš problematický, neboť tím v podstatě znemožnil nové přezkoumání oprávněnosti popření pohledávky zajištěného věřitele, které požadoval Ústavní soud, přičemž navíc v důsledku kasačního rozhodnutí Ústavního soudu nebylo v době skončení insolvenčního řízení rozhodnuto o jedné z incidenčních žalob.

Lze tak uzavřít, že za situace, kdy jsou obě dotčená insolvenční řízení skončená, nepřichází přezkoumání důvodnosti námitek dlužníků vůči vadám smluv o zápůjčce (o úvěru) v úvahu, a to ani za Ústavním soudem zmiňovaného přímého použití čl. 36 odst. 1 Listiny. Uvažovat tak lze toliko o uplatnění nároku na náhradu škody vůči státu podle zákona č. 82/1998 Sb. za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (§ 7 a násl. tohoto zákona), jak to ostatně naznačuje Ústavní soud v případě insolvenčního řízení vedeného u Krajského soudu v Plzni, které bylo skončeno již v době rozhodování Ústavního soudu. V rámci řízení o náhradě škody by soud jako předběžnou otázku řešil výsledek případného incidenčního sporu, tedy zda by incidenční žaloba dlužníků mohla být úspěšná, byla-li by věcně přezkoumána soudem. Škodu by pak zřejmě představovala částka ze zpeněžení předmětu zástavy, která byla vydána věřiteli, popř. i odměna insolvenčního správce a ostatní náklady insolvenčního řízení vztahující se k uspokojené zajištěné pohledávce. Mám však za to, že takový postup není oním věcným projednáním výhrad dlužníků vůči předmětným smlouvám o zápůjčce (úvěru), které vyžadoval Ústavní soud, jehož požadavky tak patrně nebude možné splnit.

5 DOPAD JUDIKATURY NA DALŠÍ ŘÍZENÍ

Plenární náleží Ústavního soudu a na něj navazující judikatura však bude mít jistě praktické důsledky pro další dlužníky v oddluženích, ve kterých se uplatnil popěrný režim účinný do 31. 5. 2019. V jejich případě budou soudy muset přezkoumat jejich případné námitky vůči smlouvám se zajištěnými věřiteli, a to pravděpodobně v celém rozsahu, nikoliv pouze ve vztahu k možným nepřiměřeným ujednáním. Nález totiž označil za protiústavní (a v důsledku toho neaplikovatelnou) tu část dotčeného ustanovení insolvenčního zákona v rozsahu celého slova „nezajištěného“ – tedy bez jakýchkoliv dalších podmínek týkajících se možného okruhu námitek, které by mohli dlužníci

vznášet. Popření ze strany těchto dlužníků tak bude vyvolávat stejné účinky jako popření ze strany insolvenčního správce, bude tedy účinné. Bude zajímavé sledovat, jak velkému okruhu dlužníků nejnovější judikatura Ústavního soudu otevře cestu k přezkumu vůči nim přihlášených pohledávek zajištěných věřitelů. V těchto incidenčních sporech přitom patrně nepůjde o přezkum za přímého použití čl. 36 odst. 1 Listiny (jak naznačuje Ústavní soud v nálezu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 2589/17), neboť tyto žaloby budou projednány v režimu klasického incidenčního sporu vyvolaném popřením pohledávky ze strany insolvenčního správce, přičemž procesní rámec pro takové situace bezpochyby existuje – viz postup podle § 198 nebo 199 insolvenčního zákona.

Mnohem větší obecný dopad než judikatura Ústavního soudu však měl shora zmíněný rozsudek SD EU ve věci Radlinger a Radlingerová proti FINWAY, a. s., na který český zákonodárce reagoval novelizací dotčeného ustanovení insolvenčního zákona. Podle nové úpravy účinné od 1. 6. 2019 tak mohou všichni dlužníci popírat veškeré pohledávky věřitelů, lhostejno zda zajištěných či nezajištěných. Judikatura Ústavního soudu tak má dopad toliko na ta insolvenční řízení, ve kterých se ještě neaplikuje nová právní úprava.⁷

6 ZÁVĚR

Je zřejmé, že k legislativní změně (zakotvení) popěrného práva dlužníka v oddlužení ve vztahu k pohledávce zajištěného věřitele došlo zejména v důsledku rozhodovací činnosti SD EU, který shledal dosavadní tuzemskou úpravu obsaženou v insolvenčním zákoně rozpornou s evropským právem. Judikatura Ústavního soudu se pak následně zabývala řízeními, ve kterých ještě nebylo možné postupovat podle nové právní úpravy, přičemž jejím cílem bylo zajistit, aby dlužníkům i v insolvenčních řízeních, která byla zahájena a v nichž bylo vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka do 31. 5. 2019,

⁷ Podle přechodných ustanovení zákona č. 31/2019 Sb., kterým bylo slovo „nezajištěného“ z ustanovení § 410 odst. 5 insolvenčního zákona s účinností od 1. 6. 2019 vypuštěno, se v insolvenčních řízeních, která byla zahájena a v nichž bylo vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona (1. 6. 2019), postupuje podle insolvenčního zákona ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

bylo umožněno z vlastní iniciativy vyvolat přezkum podmínek ve smlouvách se zajištěnými věřiteli. Jak je patrné z obou řízení, v rámci kterých Ústavní soud kasačním způsobem zasáhl, nemusí zrušení rozhodnutí obecných soudů v důsledku specifického uspořádání insolvenčního řízení nutně vést ke kýženému výsledku. Dlužníkům v dotčených insolvenčních řízeních tak nezbyvá než se obrátit na stát s žalobou o náhradu škody. I přes tuto skutečnost může mít judikatura Ústavního soudu dopad na ostatní insolvenční řízení, která ještě nebyla skončena a ve kterých se nová právní úprava vzhledem k přechodným ustanovením zákona č. 31/2019 Sb. neaplikuje.

Literature

ERBSOVÁ, Hana. § 410. Přezkum a popření pohledávky. In: HÁSOVÁ, Jiřina, Tomáš MORAVEC a kol. *Insolvenční zákon*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 1601–1609. ISBN 978-80-7400-691-3.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sp. zn. 29 ICdo 33/2014, publikované pod č. 92/2014 Sb. rozh. civ.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2015 sp. zn. 29 ICdo 24/2013, publikovaný pod č. 33/2016 Sb. rozh. civ.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 29 ICdo 60/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 29 ICdo 95/2016.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 7. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 2/19.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 2589/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2019, sp. zn. III. ÚS 3289/17.

Rozsudek SD EU ze dne 21. 4. 2016, ve věci *Radlinger a Radlingerová vs. FINWAY, a. s.*, sp. zn. C-377/14.

Contact – e-mail

filip.mazel@gmail.com

Preukazovanie dobrej viery člena štatutárneho orgánu v sporoch o náhradu škody¹

Tomáš Pobijak

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Tento príspevok sa zaoberá problematikou preukazovania dobrej viery člena štatutárneho orgánu v sporoch, v ktorých si obchodná spoločnosť uplatňuje nárok na náhradu škody voči členom jej štatutárneho orgánu. Nakoľko ide o špecifickú tému prameniáciu v korporátnom práve, v príspevku riešime okrem procesno-právnych súvislostí takýchto sporov aj hmotno-právne otázky týkajúce sa zodpovednosti člena štatutárneho orgánu za škodu.

Keywords in original language

Dobrá viera; dokazovanie; náhrada škody.

Abstract

This article deals with the issue of proving good faith of a member of a statutory body in disputes in which a company claims damages against members of its statutory body. As this is a specific topic arising from corporate law, the paper deals with the procedural context of such disputes and substantive issues concerning the liability of a member of the statutory body for damage.

Keywords

Good Faith; Evidence; Liquidated Damages.

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-18-0337.

1 ÚVOD

V zmysle Obchodného zákonníka² platí, že člen štatutárneho orgánu kapitálových obchodných spoločností je povinný vykonávať svoju pôsobnosť s odbornou starostlivosťou a v záujme spoločnosti a všetkých jej spoločníkov.³ Inak zodpovedá za škodu, ktorá obchodnej spoločnosti vznikla porušením týchto povinností. Tejto zodpovednosti sa však člen štatutárneho orgánu môže zbaviť, a to tak, že preukáže, že aj napriek vzniku škody postupoval s odbornou starostlivosťou a v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti.

V tomto príspevku by sme radi venovali práve problematike preukazovania dobrej viery člena štatutárneho orgánu o tom, že konal v záujme obchodnej spoločnosti, v sporoch týkajúcich sa náhrady škody voči členovi štatutárneho orgánu. Nakoľko ide o špecifickú tému prameniáciu v korporátnom práve, v príspevku riešime okrem procesno-právnych súvislostí takýchto sporov aj hmotno-právne otázky týkajúce sa zodpovednosti člena štatutárneho orgánu za škodu.

2 STRUČNE K POVAHE POVINNOSTÍ ČLENA ŠTATUTÁRNEHO ORGÁNU

Kým pri povinnosti člena štatutárneho orgánu postupovať s odbornou starostlivosťou ide o vyjadrenie prvku profesionality v rámci výkonu jeho pôsobnosti, pri povinnosti člena štatutárneho orgánu konať v záujme spoločnosti a všetkých jej spoločníkov ide o vyjadrenie prvku lojality v rámci výkonu jeho pôsobnosti.

Obidva tieto aspekty činnosti člena štatutárneho orgánu pramenia zo skutočnosti, že člen štatutárneho orgánu je z povahy svojej funkcie poverený k správe cudzieho majetku (cudzej obchodnej spoločnosti, resp. jej majetku). Z toho dôvodu je možné vzťah medzi členom štatutárneho orgánu a obchodnou spoločnosťou označiť za tzv. fiduciárny vzťah. Ide o vzťah,

² Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „Obchodný zákonník“).

³ § 135a ods. 1, § 194 ods. 5 Obchodného zákonníka.

v ktorom sa fiduciant obracia na fiduciára so žiadosťou o obstaranie svojej záležitosti.⁴ Fiduciárny vzťah je založený na dôvere, lojalite a poctivosti.⁵

3 POVINNOSTĚ LOJALITY ČLENA ŠTATUTÁRNEHO ORGÁNU

Povinnost lojality člena štatutárneho orgánu spočíva predovšetkým v tom, že správanie člena štatutárneho orgánu by malo korešpondovať so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov. Od člena štatutárneho orgánu sa preto vyžaduje, aby prvoradým záujmom pri jeho rozhodovaní a konaní bol záujem spoločnosti. Člen štatutárneho orgánu nemôže pred týmto záujmom uprednostňovať svoje záujmy, záujmy iba niektorých spoločníkov či záujmy tretích osôb. Člen štatutárneho orgánu má konať v záujme celej spoločnosti a nie iba v záujme toho spoločníka, ktorý ho váhou svojich hlasov presadil do jeho funkcie.⁶

Povinnost lojality sa často prelína s povinnosťou konať s odbornou starostlivosťou, čo spôsobuje, že je niekedy veľmi obtiažne medzi týmito dvoma zložkami určiť jednoznačnú deliacu čiaru.⁷

4 ZÁUJEM OBCHODNEJ SPOLOČNOSTI

V zmysle povinnosti lojality by teda malo byť sledovanie záujmu obchodnej spoločnosti, resp. jej všetkých spoločníkov, zákonným imperatívom pri akomkoľvek postupe člena štatutárneho orgánu týkajúceho sa obchodnej spoločnosti. V Obchodnom zákonníku sa však nenachádza žiadna definícia záujmu obchodnej spoločnosti. Čo je možné si predstaviť pod týmto pojmom, resp. čo bude tvoriť jeho obsah?

⁴ MANCELOVÁ, S. *Lojalita a péče řádného hospodáře v akciové společnosti*. Praha: C. H. Beck, 2015 s. 16.

⁵ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 115.

⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 24. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3864/2008.

⁷ HAVEL, B. *Obchodní korporace ve světle proměn. Variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací*. Praha: Auditorium, 2010, s. 156.

Podľa krátkeho slovníka slovenského jazyka je záujmom sústredená (dlhodobejšia) pozornosť, resp. predmet sústredenej záľuby či úsilia.⁸ Z toho je zrejmé, že záujem by sme mohli definovať ako niečo, čo konvenuje, je na prospech alebo je v súlade s nejakým úsilím či cieľom. Vo všeobecnej rovine by preto bolo možné vymedziť záujem obchodnej spoločnosti ako všetko to, čo prispieva k naplneniu jej cieľa resp. jej účelu. Čo bude cieľom či účelom konkrétnej obchodnej spoločnosti?

V prvom rade je nutné vychádzať zo skutočnosti, že aj oblasť korporátneho práva spadá do oblasti súkromného práva, ktoré je postavené na autonómii vôle. Obchodná spoločnosť je zakladaná z vôle jej zakladateľov – spoločníkov. Zodpovedanie tejto otázky je teda na slobodnej úvahe jej zakladateľov. Konkrétnu odpoveď by preto bolo možné nájsť v spoločenskej zmluve, v zakladajúcej listine či v stanovách.⁹ Taktiež nie je možné opomínať ani vôľu jej spoločníkov vyjadrenú v uzneseniach valného zhromaždenia.

Explicitné vyjadrenie konkrétneho účelu či cieľu obchodnej spoločnosti v takýchto dokumentoch či listinách však bude skôr sporadické a pravdu povediac by to bolo aj celkom nepraktické. Napokon ani Obchodný zákoník nepožaduje od zakladateľov obchodnej spoločnosti, aby takýto účel alebo cieľ pri zakladaní spoločnosti výslovne uvádzali.

Pri absencii výslovného vyjadrenia vôle zakladateľov obchodnej spoločnosti či jej spoločníkov je nutné pri ďalšom hľadaní odpovede na účel konkrétnej obchodnej spoločnosti vziať do úvahy zákonom vymedzený zmysel existencie obchodnej spoločnosti, ktorý vychádza z ustanovení 2 ods. 1 a § 56 ods. 1 Obchodného zákonníka. Podľa týchto ustanovení je obchodná spoločnosť

⁸ Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Dostupné z: <http://slovník.juls.savba.sk/>

⁹ Aj B. Havel v tejto súvislosti uvádza: „*Ze zakladatelských dokumentů je proto nutné zjevnat ultimativní vůli zřizovatelů společníků, která sa zpravidla manifestuje účelem společnosti. (...) Zájmy, resp. zájmy, které jsou ve firmě sledovány, jsou jakýmsi tekutým prvkem existence právnické osoby, prvkem, který nalezáme nejen studiem zakladatelských právních jednání a chování společnosti samé, ale nacházíme ho také v možných navazujících akcionářských dobodách a v obdobných kolaterálních obligacích.*“ HAVEL, B. Teorie firmy a konflikty zájmů ve společnosti. In: HUSÁR, J., K. CSACH a kol. *Konflikty zájmů v práve obchodných spoločností*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 28–29.

podnikateľom, ktorého účelom je dosahovanie zisku.¹⁰ Vo väčšine prípadov to teda bude prirodzene práve zisk obchodnej spoločnosti, ktorý bude jej primárnym záujmom.¹¹ Aj v prípade zisku sa však záujem obchodnej spoločnosti môže líšiť napríklad podľa toho, či spoločnosti pôjde hlavne o zvýšení zisku, ktorý môže dosiahnuť v aktuálnom či bezprostredne nadchádzajúcom účtovnom období alebo o zvýšenie zisku, ktorý môže dosiahnuť v dlhodobějších intervaloch (napríklad o 10 rokov).

Pri hľadaní záujmu obchodnej spoločnosti je však podľa nášho názoru možné vychádzať aj z implicitne vyjadrenej vôle jej zakladateľov, ktorú je možné objektívne zistiť z okolností viažucich sa k vzniku tejto spoločnosti. Napríklad nadnárodná obchodná spoločnosť založí dcérsku spoločnosť čisto iba za účelom poskytovania stravovacích služieb pre zamestnancov a ide o jedinú činnosť, ktorú dcérska spoločnosť vykonáva. Nikto preto nebude vyčítat členovi jej štatutárneho orgánu, že táto spoločnosť neexpanduje a neposkytuje rýchle občerstvenie pri diaľničných ťahoch – aj keď by tak pravdepodobne boli ziskovejši.¹² Ďalším príkladom môžu byť obchodné spoločnosti, ktoré vznikajú s cieľom vykonať iba jednu konkrétnu operáciu (napríklad prevod nehnuteľného majetku či špekulatívny nákup iných aktív).

Každopádne však podľa nášho názoru platí, že nech je záujem konkrétnej obchodnej spoločnosti akýkoľvek, je to práve člen štatutárneho orgánu, ktorý by mal tento záujem rozpoznať. Člen štatutárneho orgánu by preto mal urobiť všetko k tomu, aby tento záujem zistil, oboznámil sa s ním

¹⁰ Na základe novely Obchodného zákonníka zákonom č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch však môže byť v zmysle § 2 ods. 1 Obchodného zákonníka účelom podnikania aj „dosiahnutie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, ak ide o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku podľa osobitného predpisu.“

¹¹ Na druhej strane však aj samotný Obchodný zákonník v § 56 ods. 1 uvádza, že spoločnosť s ručením obmedzeným a akciová spoločnosť môžu byť založené aj za iným účelom ako je podnikanie, a teda dosahovanie zisku. Aj podľa B. Havla: „*Jakkoliv môže byť účel súkromé spoločnosti rôzny, ne vždy musí slúžiť dosahovaniu, resp. distribúcii zisku medzi spoločníky.*“ HAVEL, B. Teorie firmy a konflikty zájmů ve společnosti. In: HUSÁR, J., K. CSACH a kol. *Konflikty zájmů v práve obchodných spoločností*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 28.

¹² ARCHALOUS, M. V zájmu státu či společnosti? Problémy řízení státem vlastněných společností. *Právní ráde*, 2018, č. 11.

a konal v súlade s ním.¹³ V prípade, ak mu to nebude umožnené, tak by mal urýchlene zvážiť jeho ďalšie pôsobenie v tejto funkcii.¹⁴

5 DÔKAZNÉ BREMENO V SPOROCH O NÁHRADU ŠKODY VOČI ČLENOVI ŠTATUTÁRNEHO ORGÁNU

Dôkazné bremeno je možné definovať ako procesnú zodpovednosť strany sporu za to, že súdu budú preukázané rozhodujúce skutočnosti, ku ktorým sa dôkazné bremeno vzťahuje.¹⁵ Na základe tzv. teórie analýzy noriem platí, že každá zo strán nesie dôkazné bremeno ohľadne skutkových predpokladov podmieňujúcich použitie právnej normy, ktorej aplikácia by pre ňu vyznievala priaznivo.¹⁶ V prípade vzniku objektívnej neistoty v dôkaznom stave o okolnosti rozhodujúcej pre aplikáciu danej právnej normy (tzv. stav „*non liquet*“), bude jej negatívne dôsledky v danom spore znášať tá strana, ktorej úspech závisí od aplikácie tejto normy.

Nakoľko je to spravidla žalobca, kto sa bude domáhať aplikácie priaznivej právnej normy, platí pravidlo, že je to práve on, kto je povinný uvádzať a preukazovať fakty, ktoré jeho nárok podľa hmotného práva zakladajú, zatiaľ čo žalovaný tvrdí a preukazuje skutočnosti, ktoré žalobcov nárok vylučujú alebo zoslabujú.

Existujú však špecifické hmotnoprávne normy, ktoré toto pravidlo modifikujú a dôkazné bremeno, ktoré by za bežných okolností zaťažovalo žalobcu,

¹³ To isté uvádza aj rozhodovacia prax odvolacích súdov, podľa ktorej platí: „*Aby konateľ mohol byť v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti, musí totiž najskôr vynaložiť primerané úsilie na to, aby záujmy spoločnosti spoznal a vychádzajúc z tohto poznania potom s odbornou starostlivosťou posúdil, ako má konať.*“ Napr. uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 24. 2. 2015, sp. zn. 14CoPr/4/2014, alebo rozsudok Krajského súdu v Bratislave zo dňa 15. 2. 2018, sp. zn. 4Cob/12/2016.

¹⁴ Aj podľa rozsudku Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Obdo/38/2017, zo dňa 25. 1. 2018: „*(...) nie je možné nikoho nútiť, aby v postavení konateľa aj proti svojej vôli zotrval, ak nemá pre výkon tejto funkcie vytvorené podmienky.*“

¹⁵ WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nálezací.* Praha: Leges, 2018, s. 233. Z právno-teoretického hľadiska môžeme dôkazné bremeno deliť na subjektívne a objektívne. Pri subjektívnom dôkaznom bremene ide o povinnosť strany vniesť do konania a preukazovať skutočnosť podstatnú pre rozhodnutie. Subjektívne dôkazné bremeno býva označené aj ako povinnosť tvrdiť a preukazovať. Pri objektívnom dôkaznom bremene ide o vyjadrenie v koho neprospech bude pričítaný ťaživý následok nepreukázania skutočnosti podstatnej pre rozhodnutie.

¹⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním.* Praha: Leges, 2017, s. 144.

prenášajú na žalovaného. Zmyslom tejto modifikácie v príslušných hmotno-právnych normách je poskytnutie istej výhody tým subjektom, ktoré sú pri naplňovaní svojej dôkaznej povinnosti v zjavnej nevýhode voči žalovanej protistrane.¹⁷ Často pôjde o prípad, ak jedna zo strán nemá objektívne prístup k informáciám, ktoré sú pre dostatočné zistenie skutkového stavu nevyhnutné a ktoré sú druhej zo strán dobre známe. Ide o riešenie tzv. informačnej asymetrie či deficitu.¹⁸

Oblasť obchodných korporácií je jedna z tých, ktorá je náchylná k častej existencii informačnej asymetrie, a to najmä vo vzťahu člen štatutárny orgán – spoločníci obchodnej spoločnosti. Člen štatutárneho orgánu, ako exekutívny orgán obchodnej spoločnosti, totiž riadi jej obchodné vedenie, zabezpečuje jej bežný chod a vybavuje jej každodennú agendu. Na základe toho má člen štatutárneho orgánu ohľadom jednotlivých záležitostí obchodnej spoločnosti často výraznú informačnú prevahu nad jej spoločníkmi.

Už z povahy veci je zrejmé, že táto prirodzená nerovnováha by podstatne a neprimerane sťažovala eventuálny úspech obchodnej spoločnosti v spore o náhradu škody voči členovi jej štatutárnemu orgánu. Pokiaľ by dôkazné bremeno niesla iba obchodná spoločnosť, ktorá však nemôže disponovať dostatočným množstvom potrebných informácií, pre člena štatutárneho orgánu by bolo výhodné mlčaním umelo vyvolať objektívny stav neistoty v danom spore (*non liquet*), ktorý by sa následne pripísal na ťarchu spoločnosti.

¹⁷ SVOBODA, K. *Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 460.

¹⁸ Riešenie informačného deficitu v prípadoch, keď hmotné právo neumožňuje (nepredpokladá) prenos dôkazného bremena na druhú stranu, riešia aj judikatúra Najvyššieho súdu SR. Podľa rozsudku Najvyššieho súdu SR zo dňa 11. 4. 2017, sp.zn. 3 Cdo 2/2016: „*Vo všeobecnosti teda platí, že dôkazné bremeno ohľadom určitých skutočností zatažuje toto účastníka konania, ktorý z existencie týchto skutočností vyvodzuje pre seba priaznivé právne dôsledky; ide o tobo účastníka, ktorý tiež existenciu takýchto skutočností tvrdí. V niektorých prípadoch však strana zatažená dôkazným bremenom objektívne nemá a nemôže mať k dispozícii informácie o skutočnostiach, významných pre rozhodnutie v spore, pričom protistrana má tieto informácie k dispozícii. V prípade, že strana zatažená dôkazným bremenom prednesie aspoň „oporné body“ skutkového stavu a zvýši tak pravdepodobnosť svojich skutkových tvrdení, nastupuje „vysvetľovacia povinnosť“ protistrany. Nespĺnenie tejto povinnosti bude mať za následok hodnotenie dôkazu v neprospech strany, ktorá „vysvetľovaciu povinnosť“ nespĺnila. (...) Strana sporu v takomto prípade musí aspoň rámcovo navrhnuť spôsob, ktorým by bolo možné „informačný deficit“ odstrániť. Iba ak súd vo svojom posudzovaní dospeje k názoru, že požiadavka účastníka je primeraná a jej realizácia pravdepodobne povedie k zisteniu skutočností, ohľadom ktorej je účastník v „informačnom deficite“, môže uložiť povinnosť poskytnúť informácie protistrane.“*

To by zároveň viedlo k oslabeniu prevenčnej či motivačnej funkcie takejto zodpovednosti.¹⁹ A práve z týchto dôvodov Obchodný zákonník v sporoch o náhradu škody rozdeľuje dôkazné bremeno pomerne medzi členom štatutárneho orgánu a obchodnú spoločnosť.

Táto skutočnosť vyplýva z existencie predpokladu, že člen štatutárneho orgánu pri vzniku škody spoločnosti nekonal s odbornou starostlivosťou a ani v záujme spoločnosti – tejto zodpovednosti sa však zbaví, ak preukáže, že konal s odbornou starostlivosťou a v dobrej viere, že to bolo v záujme spoločnosti. Bude to teda člen štatutárneho orgánu (ako žalovaný), ktorý v spore o náhradu škody bude niesť dôkazné bremeno o otázke jeho vlastnej odbornej starostlivosti a dobrej viery o tom, že konal lojálne k obchodnej spoločnosti.

Na druhej strane je však nutné podotknúť, že v ostatných otázkach hypotézy príslušných hmotnoprávných noriem týkajúcich sa zodpovednosti člena štatutárneho orgánu za škodu, bude dôkazné bremeno ťažiť žalobcu (teda spravidla obchodnú spoločnosť). Žalobca teda bude musieť preukázať vznik (a výšku) škody, konanie člena štatutárneho orgánu a kauzálny nexus. Žalobca však v žalobe bude musieť uniesť aspoň bremeno tvrdenia, t. j. aspoň tvrdiť, že člen štatutárneho orgánu nekonal s odbornou starostlivosťou a nelojálne.²⁰

Ak by sa súd v súdnom spore nedržal vyššie uvedených pravidiel pre rozloženie dôkazného bremena a preniesol toto dôkazné bremeno v danom spore na obchodnú spoločnosť, išlo by o porušenie jej práva na súdnu ochranu, resp. práva na spravodlivý proces.²¹

6 K DOBREJ VIERE ČLENA ŠTATUTÁRNEHO ORGÁNU

Ako sme uviedli vyššie, podľa Obchodného zákonníka sa člen štatutárneho orgán zbaví zodpovednosti za škodu spôsobenú spoločnosti tým, že unesie dôkazné bremeno v tom, že v danej záležitosti konal nielen s odbornou starostlivosťou, ale aj v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti.

¹⁹ ŽITŇANSKÁ, L. Zodpovednosť člena štatutárneho orgánu kapitálovej obchodnej spoločnosti a návrh zmeny zodpovednostného systému v súkromnom práve. *Právny obzor*, 2019, roč. 102, č. 3, s. 266–283.

²⁰ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 264.

²¹ *Mutatis mutandis* vid' nález Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 4. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2000/18.

Pre vylúčenie zodpovednosti za škodu v tomto prípade „stačí“, ak člen štatutárneho orgánu preukáže existenciu svojej dobrej viery, že v danej záležitosti napíňal záujem obchodnej spoločnosti. To znamená, že člen štatutárneho orgánu mohol konať aj v rozpore so záujmom spoločnosti. Podstatná je však jeho dobrá viera, ktorú je povinný v spore preukázať.

Dobrá viera je psychickou kategóriou a všeobecne je výrazom psychicky chápanej poctivosti v konaní účastníkov nárokujúcich si priznanie určitého práva, ktorá sa dostáva do konfliktu s právnym titulom²² s tým, že dobrá viera má aj zreteľný mravný obsah.²³ Všeobecne platí, že ak je zákonodarca spája s dobrou vierou nejaké právne následky, tak jej existencia sa skôr predpokladá ako nepredpokladá.²⁴ To však nie je prípad člena štatutárneho orgánu pri vzniku škody spoločnosti, nakoľko ten sa musí takejto dobrej viery domáhať a preukazovať ju.

Definičnými znakmi dobrej viery je subjektívne chybné presvedčenie konajúcej osoby o existencii alebo neexistencii práva, právneho stavu alebo skutkového stavu a zároveň objektívna ospravedlniteľnosť takéhoto chybného presvedčenia.

Chybné presvedčenie konajúcej osoby je subjektívnym kritériom, ktoré sa vyskytuje iba v psychickej sfére tejto osoby, a preto ho nie je možné skúmať, poznať alebo dokazovať priamo, ale len prostredníctvom vonkajších objektívnych skutočností nasvedčujúcich existencii alebo neexistencii tohto subjektívneho presvedčenia. Posudzuje sa, či by priemerná osoba v rovnakom postavení vzhľadom na objektívne okolnosti mohla mať toto subjektívne presvedčenie.²⁵

²² HURDÍK, J. Dobrá víra. *Právnik*, 2007, č. 5, s. 568.

²³ JANČO, M. Význam dobrej viery v súkromnom práve. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2009, roč. 15, č. 7–8, s. 13.

²⁴ Napríklad podľa druhej vety § 130 ods. 1 zákon č. 40/1964 Občiansky zákonník: „Pri pochybnostiach sa predpokladá, že držba je oprávnená.“; K tomu Najvyšší súd SR v uznesení zo dňa 27. 8. 2019, sp. zn. 4Cdo/120/2019, uviedol: „Nadobúdateľ svoju dobrú vieru nemusí ani preukazovať, lebo aj v pochybnostiach platí, že držba je oprávnená. Na tom, kto nadobudnutie v dobrej viere popiera, bude, aby túto domnienku vyrátil.“; Podľa § 7 zákona č. 89/2012 Sb. Občianský zákonník zase platí: „Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.“

²⁵ JANČO, M. Význam dobrej viery v súkromnom práve. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2009, roč. 15, č. 7–8, s. 13.

Objektívnym kritériom, ktoré slúži na preukázanie existencie subjektívneho presvedčenia, je ospravedlniteľnosť takéhoto presvedčenia.²⁶ Dobrá viera teda predstavuje akýsi objektivizovaný stav nevedomosti konajúcej osoby.

Pre zbavenie sa zodpovednosti za škodu však nestačí iba nevedomosť člena štatutárneho orgánu, ale vyžaduje sa jeho pozitívne presvedčenie o tom, že koná v záujme obchodnej spoločnosti. Člen štatutárneho orgánu bude musieť preukázať existenciu takých objektívnych okolností, ktoré hodnoverne odôvodňujú záver, že priemerná osoba v rovnakom postavení by mala rovnaké presvedčenie, že takéto konanie je v súlade so záujmom obchodnej spoločnosti. Toto (nesprávne) presvedčenie si však člen štatutárneho orgánu bude musieť navyše obhájiť a dokázať, že išlo ospravedlniteľný omyl. Ide o taký omyl, ku ktorému došlo napriek tomu, že člen štatutárneho orgánu pri hájení záujmu spoločnosti postupoval s obvyklou mierou opatrnosti, ktorú možno so zreteľom na všetky okolnosti konkrétneho prípadu od neho požadovať.

Na to, aby sa člen štatutárneho orgánu zbavil zodpovednosti za škodu, musí podľa nášho názoru identifikovať a preukázať aj existenciu daného záujmu obchodnej spoločnosti, v prospech ktorého mal konať v dobrej viere. Ak totiž nie je zřejmé, aký záujem obchodnej spoločnosti v danej záležitosti dobromyseľne hájil, už z povahy veci je vylúčená aj jeho dobrá viera v tejto otázke.

Záverom k tejto kapitole je však nutné uviesť, že podľa nášho názoru nič nebráni tomu, aby sa člen štatutárneho orgánu zbavil svojej zodpovednosti za škodu aj tak, že priamo preukáže súlad jeho konania so záujmom obchodnej spoločnosti. Preukazovanie dobrej viery člena štatutárneho orgánu by už následne bolo zbytočné, nakoľko už by bolo preukázané, že člen štatutárneho orgánu konal lojálne. Uvedené vyplýva z použitia výkladového pravidla *argumentum minori ad maius* – ak totiž členovi štatutárneho orgánu na zbavenie zodpovednosti za škodu postačuje preukázať „iba“ jeho dobrú vieru (samozrejme popri kumulatívnom preukázaní odbornej starostlivosti), tak preukázanie, že samotné konanie člena štatutárneho orgánu (teda nielen jeho dobrá viera) bolo v súlade so záujmom spoločnosti, je potom silnejším dôvodom na zbavenie tejto zodpovednosti.

²⁶ TÉGL, P. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 2007, č. 6, s. 186.

7 K DOKAZOVANIU SKUTOČNOSTÍ TÝKAJÚCEJ SA DOBREJ VIERY ČLENA ŠTATUTÁRNEHO ORGÁNU

Ako sme uviedli vyššie, dôkazné bremeno ohľadom preukázania dobrej viery člena štatutárneho orgánu bude na strane tohto člena štatutárneho orgánu. Je to práve člen štatutárneho orgánu, ktorý má najviac informácií ohľadom daného konania, z ktorého mala podľa žalobcu vzniknúť škoda.

V tejto súvislosti je však nutné podotknúť, že člen štatutárneho orgánu môže pre úspech v takomto spore nielen preukazovať existenciu svojej dobrej viery, ale taktiež môže sponchybňovať vôbec vznik (a výšku) škody, existenciu svojho konania v danej záležitosti či kauzálny nexus, ktoré musí preukazovať žalobca.

Pre dokazovanie v týchto sporoch je nutné vziať do úvahy, že posúdenie otázky dobrej viery člena štatutárneho orgánu nie je otázkou skutkovou ale právnou,²⁷ i keď má svoj skutkový základ.²⁸ Preto nie je možné napríklad uložiť znalcovi, aby zodpovedal na otázku existencie dobrej viery a takéto otázky nie je možné klásť ani svedkovi.²⁹ Posúdenie dobrej viery je na výlučnej právnej úvahe súdu s tým, že existencia alebo neexistencia dobrej viery musí byť konštatovaná v podobe jeho právneho záveru v odôvodnení súdneho rozhodnutia.³⁰

Vzhľadom na uvedené platí, že v sporoch o náhradu škody voči členovi štatutárneho orgánu sa v súvislosti s preukazovaním jeho dobrej viery dokazuje existencia objektívnych okolností, ktoré hodnoverne odôvodňujú záver, že priemerná osoba v rovnakom postavení by mala rovnaké (nesprávne) presvedčenie, že takéto konanie je v súlade so záujmom obchodnej spoločnosti a taktiež sa dokazujú objektívne okolnosti toho, či takéto svoje presvedčenie nadobudla v ospravedliteľnom omyle.

²⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. 3. 2003, sp.zn. 22 Cdo 1426/2002.

²⁸ WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. Praha: Leges, 2018, s. 226.

²⁹ POBIJAK, T. Výslech svedka v civilnom sporovom konaní II. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*, 2018, č. 10, s. 9–10.

³⁰ Napríklad podľa rozsudku Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20. 1. 2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007: „(...)předmětem povinnosti tvrzení a důkazní mohou být pouze okolnosti skutkové povahy. Právní závěry musí učinit soud; dokazování jejich správnosti či nesprávnosti vést nelze.“

Aj v tomto prípade platí, že za dôkaz môže v tomto prípade slúžiť všetko to, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo sa získalo zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov.³¹ Platí však, že skutočnosti, ktoré vyšli najavo *ex post*, teda potom, ako bolo rozhodnutie člena štatutárneho orgánu prijaté, spravidla nebudú predmetom dokazovania.³²

Otázka, aké dôkazné prostriedky člena štatutárneho orgánu zvolí bude samozrejme vždy závisieť od konkrétnej situácie, za ktorej mala vzniknúť daná škoda, od okolností daného prípadu či od zvolenej procesnej taktiky člena štatutárneho orgánu.

V tejto súvislosti je nutné uviesť, že dôkazy, ktoré preukazujú zachovanie odbornej starostlivosti ešte nemusia byť dôkazy, ktoré preukazujú aj zachovanie jeho dobrej viery ohľadom lojálnosti k spoločnosti. Pôjde spravidla o znalecké posudky či odborné vyjadrenia týkajúcich sa odhadov hodnôt nehnuteľných a hnuťelných vecí, účtovníctva a daňovníctva, ekonomiky či riadenia podniku. Tieto dôkazné prostriedky budú z povahy veci preukazovať skôr to, či v danom prípade išlo o kompetentné rozhodnutie člena štatutárneho orgánu, prípadne ešte vznik škody a jej výšku. Samozrejme, nie

³¹ § 187 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „Civilný sporový poriadok“). Pri dokazovaní okolností svedčiacich o existencii či neexistencii dobrej viery je možné počítať aj s tým, že sa v sporovom konaní objaví dôkaz, ktorého zákonnosť získania je otázna. V tomto kontexte možno poukázať na prípad, ktorý sa nedávno stal vo Švajčiarsku a týkal sa špehovania riaditeľa oddelenia správy aktív, ktorý pôsobil v známej švajčiarskej banke Credit Suisse. Operačný riaditeľ banky Pierre-Olivier Bouée nechal špehovať súkromnými detektívami riaditeľa oddelenia správy aktív Iqbalu Khana, a to pre obavu z existencie možného nelojálneho konania tohto riaditeľa, ktorý odchádzal k jej najväčšiemu konkurentovi. Banka sa totiž obávala, že by odchádzajúci riaditeľ mohol stiahnuť so sebou viacero talentovaných zamestnancov, ukradnúť jej obchodné príležitosti či bonitných klientov. S takýmto správaním svojich riaditeľov totiž už mala v minulosti negatívne skúsenosti. Tu platí, že aj keby dôkazy zistené z takýchto sledovaní nasvedčovali nelojálnosť konania člena štatutárneho orgánu, v prípadnom súdnom konaní by sa súd musel najskôr vysporiadať so zákonnosťou takéhoto dôkazu podľa čl. 16 ods. 2 Civilného sporového poriadku.

³² Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 29 Cdo 5036/2015, zo dňa 26. 10. 2016: „*Splnění této povinnosti [péče řádného hospodáře – pozn. autora] je ovšem nezbytné posuzovat z pohledu ex ante, tj. prizmatem skutečností, které jednatele byly či při vynaložení příslušné péče (při využití dostupných informačních zdrojů) mohly a měly být známy v okamžiku, v němž dotčená podnikatelská rozhodnutí učinil. (...) rozhodnutí jednatele nelze posuzovat podle skutečností, které se udály či vyšly najevo teprve ex post, tj. poté, kdy bylo přezkoumávané podnikatelské rozhodnutí učiněno.*“

je však *a priori* vylúčené, že aj tieto dôkazné prostriedky môžu slúžiť k preukázaniu dobrej viery člena štatutárneho orgánu.

8 ZÁVER

Ak by sme mali v stručnosti charakterizovať preukazovanie dobrej viery člena štatutárneho orgánu v sporoch o náhradu škody, tak je nutné konštatovať, že člen štatutárneho orgánu nie je v závideniahodnej situácii. V prípade dobrej viery totiž všeobecne platí pravidlo, že táto sa predpokladá – o jej existencii platí domnienka. Avšak pri zodpovednosti člena štatutárneho orgánu za škodu voči obchodnej spoločnosti takáto domnienka neplatí. Práve naopak – člen štatutárneho orgánu musí svoju dobrú vieru preukazovať, nakoľko v takomto spore platí domnienka jeho nelojálneho konania a v tejto otázke ho preto ťaží dôkazné bremeno.

To z procesného pohľadu znamená, že člen štatutárneho orgánu musí dokazovať existenciu objektívnych okolností, že priemerná osoba v rovnakom postavení by mala rovnaké (nesprávne) presvedčenie, že takéto konanie je v súlade so záujmom obchodnej spoločnosti a taktiež dokazuje aj objektívne okolnosti toho, že takéto svoje presvedčenie nadobudol v ospravedliteľnom omyle. Navyše, člen štatutárneho orgánu musí dostatočne identifikovať aj záujem obchodnej spoločnosti, ktorý mal v danej záležitosti dobromyseľne hájiť.

Výsledok dokazovania, ktorý nastolí objektívnu neistotu (*stare non liquet*), sa pripíše na jeho ťarchu. Preto sa odporúča, aby lojálne konajúci člen štatutárneho orgánu už vopred starostlivo myslel aj na to, že takýto spor môže prísť. Z toho dôvodu by si mal pri výkone svojej funkcie vždy priebežne obstarávať dostatok možných a dostupných dokladov a dokumentácií na preukázanie svojej dobrej viery ohľadom konania v záujme obchodnej spoločnosti.

Literature

CSACH, K. Povinnosti členov orgánov obchodnej spoločnosti a súkromnoprávne následky ich porušenia (2. časť). In: *Súkromné právo*, roč. 5, č. 6, 2019, s. 222–231.

- FICOVÁ, S., M. ŠTEVČEK et al. *Občianske súdne konanie*. Praha: C. H. Beck, 2010, 467 s. ISBN 978-80-7400-312.
- HAVEL, B. *Obchodní korporace ve světle proměn. Variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací*. Praha: Auditorium, 2010, 200 s. ISBN 978-80-87284-11-7.
- HAVEL, B. Teorie firmy a konflikty zájmů ve společnosti. In: HUSÁR, J., K. CSACH a kol. *Konflikty zájmů v práve obchodných spoločností*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 23-31. ISBN 978-80-8168-926-0.
- HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 988 s. ISBN 978-80-7357-540-3.
- HURDÍK, J. Dobrá víra. *Právník*, 2007, č. 5, s. 565-573.
- JANČO, M. Význam dobrej viery v súkromnom práve. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2009, roč. 15, č. 7–8, s. 8–26.
- LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, 272 s. ISBN 978-80-7502-203-5
- MANCELOVÁ, S. *Lojalita a péče řádného hospodáře v akciové společnosti*. Praha: C. H. Beck, 2015, 152 s. ISBN 978-80-7400-584-8.
- POBIJAK, T. Výsluch svedka v civilnom sporovom konaní. II. část'. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2018, č. 10, s. 6–13.
- SVOBODA, K. *Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2019, 712 s. ISBN 978-80-7400-733-0.
- ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: C.H. Beck, 2016, 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
- TÉGL, P. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 2007, č. 6, s. 183–189.
- VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 388 s. ISBN 978-80-7357-862-6
- WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. Praha: Leges, 2018, 648 s. ISBN 978-80-7502-298-1.
- ŽITŇANSKÁ, L. a kol. *Obchodné právo. 1. zväzok*. Bratislava: IURIS LIBRIS, 2013, 419 s. ISBN 978-80-89635-05-4.

ŽITŇANSKÁ, L. Zodpovednosť člena štatutárneho orgánu kapitálovej obchodnej spoločnosti a návrh zmeny zodpovednostného systému v súkromnom práve. In: *Právny obzor*, 102, č. 3, 2019, s. 266–283.

Contact – e-mail

tomas.pobijak@gmail.com

Výkon rozhodnutí dle ZŘS a dispoziční zásada – ano či ne?

Petr Smolík

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract In Original Language

Príspevok sa zaoberá tým, zda se na soudní výkon rozhodnutí dle ZŘS ve věcech rodinněprávních vztahuje dispoziční princip či naopak, zda je možné, aby výkon rozhodnutí v těchto věcech nařídil a provedl sám soud, i bez návrhu, z moci úřední (ex offio). Podnětem k sepsání tohoto příspěvku byl komentář K. Svobody k rozhodnutí Krajského soudu v Plzni z roku 2015 publikovanému v Soudních rozhledech č. 7-8/2016, jakož jeho polemika s názorem autora tohoto příspěvku v komentáři k relevantnímu ustanovení (§ 502) ZŘS.

Keywords in original language

Soudní výkon rozhodnutí; zvláštní řízení soudní; dispoziční zásada; zásada oficiality.

Abstract

This post deals with question whether the judicial enforcement in family matters under special court proceedings act from 2013 is controlled by the principle of disposition or whether is it possible for the court to initiate the enforcement proceedings on its own (ex officio, ex proprio motu). The stimulus for this post was a decision of the Regional Court of Pilsen from 2015, and also a polemic of K. Svoboda with opinion of the author of this post given in his commentary.

Keywords

Judicial Enforcement; Family Matters; Principle of Disposition.

1 ROZHODNUTÍ KRAJSKÉHO SOUDU V PLZNI SP. ZN. 13 CO 377/2015

Rozhodnutí, jímž se tento příspěvek zabývá, je usnesením výše uvedeného soudu ze dne 14. prosince 2015, jež bylo jako judikát publikováno v odborném časopise Soudní rozhledy v roce 2016 (v dvojčísle 7–8, na s. 236).

Právní věta tohoto rozhodnutí, tak, jak bylo publikováno, zní: „*K nařízení výkonu rozhodnutí ve věci péče o nezletilého může soud i od 1. 1. 2014 přistoupit nikoliv jen na návrh, ale také z moci úřední.*“

Na první pohled se jedná o nosnou myšlenku natolik samozřejmou, až si čtenář může pomyslet, proč se takovou otázkou soud vůbec zajímá¹. Logickou reakcí je, že se seznámí s obsahem příslušného rozhodnutí a pokusí se na tuto otázku sám pro sebe nalézt odpověď. Ta je však takového charakteru, že spíše další otázky, resp. pochybnosti o na první pohled jasné právní větě vyvolává. Až teprve po zevrubném prozkoumání všech okolností přijdeme na to, že za to přitom samotné toto rozhodnutí nenese žádnou vinu.

Pojďme tedy na úvod rozebrat podklad uvedeného rozhodnutí – v rámci našich možností.

V dané právní věci Okresní soud Plzeň-město zamítl v prvním stupni návrh otce na výkon rozhodnutí *odejmutím nezletilého dítěte z péče matky a předání do péče otce* (prvým výrokem) a nařídil výkon rozsudku Okresního soudu Plzeň-město vydaného dne 4. listopadu 2010, a to *uložením pokut matce* ve výši 1 000 Kč za každý nerealizovaný styk otce se synem, v celkové výši uložil pokutu 11 000 Kč (druhým výrokem rozhodnutí). V těchto částech soud rozhodoval v souladu s návrhem, resp. v rozsahu předmětu řízení, jak jej uvedený návrh vymezil. Vedle toho ovšem soud prvního stupně rovněž (a to sám od sebe, aniž by existoval v tomto směru návrh jak otce, tak matky jako druhé rodiče nezletilého) tento soud stejným rozhodnutím v jeho další části nařídil výkon rozhodnutí *uložením pokuty otci* za nepředání nezletilého matce po skončení styku. Proti tomuto rozhodnutí soudu prvního stupně byla podána oběma rodiči odvolání, o nichž rozhodoval Krajský soud

¹ K pojetí výkonu rozhodnutí dle ZŘS viz např. pražská učebnice WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní, II. část Řízení vykonávací a insolvenční*. 2. vyd. Praha: Leges 2018, zejm. s. 179 a násl.

v Plzni. Ten pak svým shora citovaným rozhodnutím na základě odvolání obou rodičů potvrdil napadené rozhodnutí soudu prvního stupně ve většině jeho výroků, když ve zbývajícím výroku výrok původního rozhodnutí změnil tak, že matce se za nerealizované styky nařizuje výkon rozhodnutí ukládáním pokut nikoliv v úhrnné výši 11 000 Kč, ale ve výši 5 000 Kč.

V odůvodnění rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, tak jak bylo publikováno, se podávají jeho důvody, ovšem v zásadě se týkají pouze výše pokut a konstatování porušování povinností obou rodičů. Samotný postup okresního soudu, který v části předmětu řízení nařídil výkon rozhodnutí bez předchozího návrhu druhého rodiče (byl podán pouze návrh otce, nikoli matky), není v odůvodnění blíže vysvětlen. Stejně tak se odůvodnění nezmiňuje o tom, že by soud v „dodatečném“ předmětu řízení vydal usnesení, že zahajuje řízení i bez návrhu z toho a toho důvodu.

V rámci publikace citovaného rozhodnutí jsou jako relevantní ustanovení uvedeny § 13 odst. 1, § 500 až 504 ZŘS a § 251 odst. 1 a § 261 odst. 1 OSŘ.

Při publikaci tohoto judikátu byl následně uveřejněn komentář K. Svobody, který podává důvody daného rozhodnutí podrobněji a zabývá se tak podstatou vlastní právní věty rozhodnutí, kterou bychom samu o sobě v původním textu rozhodnutí našli jen stěží.

Již na počátku tohoto komentáře se uvádí samo jádro výše citované právní věty rozhodnutí. Zásada, že výkon rozhodnutí o styku s nezletilým je možné i podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 zahájit také bez návrhu, se dle tohoto komentáře rozhodujícími soudy „předpokládá“ („*soudy... vyšly z předpokladu...*“). Autor tohoto komentáře se pak s jejich názorem ztotožňuje a podává pro toto ztotožnění se bližší důvody. Za hlavní důvod tohoto souhlasu je pak uváděna „domněnka vůle zákonodárce“, že tomu má být tak a nijak jinak („*Domnívám se tak především proto, že zákonodárce jistě nechtěl tím, že proceduru civilních řízení od 1. 1. 2014 rozčlení do dvou kodexů (ZŘS a OSŘ), dosáhnout toho, že by se výkon exekučních titulů ve věci péče o nezletilé mohl provádět výhradně na návrh.*“). V tomto směru je třeba přiznat, že autor komentáře se zde neuspokojuje se svou domněnkou, ale snaží se nalézt argumenty opírající se o text zákona. Poměřuje přitom stav po přijetí ZŘS, tedy po 1. lednu 2014, s předchozí právní úpravou dle původní úpravy v OSŘ. Zde konstatuje, že do 31. prosince 2013 byla situace jasná – ustanovení § 272 odst. 1

OSŘ stanovilo, že ustanovení § 252 až 269 OSŘ se pro výkon rozhodnutí o péči o nezletilé nepoužijí. V důsledku tohoto pak platilo, že byla výslovně vyloučena i aplikace § 261 odst. 1 OSŘ, podle něhož výkon rozhodnutí lze zahájit jen na návrh. Celou debatu o předchozí právní úpravě by tedy bylo možno uzavřít, že do nabytí účinnosti ZŘS nebylo o použití zásady oficiality v daném řízení pochyb².

Autor komentáře si je však vědom, že aplikace a interpretace práva se musí nutně odvíjet od norem platných, resp. účinných v rozhodné době, tedy v případě současnosti dle znění ZŘS, tak jak byl přijat a jak nabyl účinnosti. V tomto případě ovšem platí, že nynější ZŘS v ustanoveních, která upravují výkon rozhodnutí ve věci péče o nezletilé, neobsahuje žádný paragraf, který by sděloval totéž.

Zásada oficiality ve výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních dle ZŘS může mít oporu v tom, že ustanovení § 501 až 504 ZŘS detailně upravují postup soudu po zahájení vykonávacího řízení s tím, že je věcí soudu, aby nařídil takový způsob výkonu, který je s ohledem na situaci přiměřený (zpravidla nejdříve ukládáním pokut, pak případně odnětím dítěte). Výsledkem této úvahy je pak logický závěr, že návrhu na výkon rozhodnutí upravujícího péče o nezletilého není třeba. Uvedený komentář pak rovněž uzavírá, že takové „panství“ soudu nad vykonávacím řízením není pro výkon rozhodnutí zahajovaného výhradně na návrh typické. Tím úvaha o použitelnosti zásady oficiality při výkonu rozhodnutí dle ZŘS končí.

Následně se zmiňovaný komentář rozhodnutí zabývá druhou stranou mince, tedy, zda nemá v současné podobě textace ZŘS místo zásada dispoziční, a zda tedy není na místě hovořit o jejím uplatnění na rozdíl od dosud obvyklé zásady oficiality.

Možnost této druhé argumentace sám komentář výslovně připouští („*Při dnešní úpravě by však bylo možné argumentovat i s opačným závěrem, tedy že i výkon rozhodnutí ve věci péče o nezletilé lze zahájit jen na návrh, když je reálně nepředstavitelné, aby soud osobě oprávněné z rozsudku o péči vnucoval, že se bude s dítětem stykat.*“) V tomto případě totiž z textu ZŘS (jeho zvláštní části) vyplývá, že zákonná úprava předpokládá provedení výkonu rozhodnutí soudem z moci úřední

² K uplatnění dispoziční zásady v exekucích obecně viz např. TRIPES, A. *Exekuce v soudní praxi*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 319.

soud pouze u předběžných opatření o ochraně proti domácímu násilí a o předběžné úpravě poměrů k dítěti (v souladu s ustanoveními § 492 a § 497 odst. 1 ZŘS). Výše uvedení ustanovení obecné části ZŘS (jeho § 13), které upravuje předpoklady pro zahájení řízení z moci úřední, se může uplatnit jen při zahajování meritorního řízení. Toto omezení je výsledkem toho, že ustanovení § 13 ZŘS je součástí regulace zahájení řízení před soudem prvního stupně, nikoli postupu v dalším řízení (jeho další fázi)—ustanovení regulující postup navazující na činnost nalézacího soudu jsou obsaženy v dalších, zvláštních ustanoveních (§ 28 ZŘS pro odvolací řízení, § 29 ZŘS pro žaloby na obnovu a pro zmatečnost, § 30 ZŘS pro dovolání). Nová ustanovení upravující – komplexně pro účely zvláštních řízení – tedy ustanovení § 500 až 510 ZŘS mají dnes takovou povahu, že jsou to ustanovení na obecné části ZŘS (tedy i na uvedeném jeho § 13) zcela nezávislá a samostatná. Pro tento závěr lze jako další argument zmínit i to, že obsahují samostatnou, zvláštní úpravu místní příslušnosti soudu (viz § 511 ZŘS – oproti úpravě v obecné části ZŘS – viz § 4 odst. 2 ZŘS; zde je zajímavé, že jde o úpravu obsahově totožnou, tedy dublující se). Vše výše uvedené lze tedy oproti původnímu citovanému judikátu shrnout tak, že „je třeba respektovat obecný princip stanovený v § 261 odst. 1 OSŘ, podle něhož, nestanoví-li zákon jinak, se vykonávací řízení zahajuje jen na návrh (lze využít i § 1 odst. 3 ZŘS).“

Na podporu tohoto druhého pohledu autor komentáře zveřejňovaného judikátu uvádí i názor z odborné literatury, totiž z pera autora tohoto příspěvku – jde o citaci z 1. vydání Komentáře k ZŘS³: „*Tento názor zastává např. P. Smolík, podle něhož soudní výkon rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé je vázán na návrh, ovšem s tím, že podstatnou náležitostí návrhu není uvedení konkrétního způsobu, kterým má být rozhodnutí vykonáno, protože způsob výkonu je ponechán na soudu (§ 501 až 504 ZŘS).*“

Právě tato citace se pro autora tohoto příspěvku stala důvodem, aby se tímto judikátem blíže zabýval, neboť u něj vyvolala jisté pochybnosti.

Snahu o jejich rozptýlení jsem zahájil nahlédnutím do pracovních poznámek k citovanému textu Komentáře. V nich jsem našel následující podstatné body:

- Dispoziční zásada – uplatní se;

³ SVOBODA, K., Š. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s., s. 999 a násl.

- Nová úprava je co do textu odlišná od OSŘ – chybí výslovná zmínka, že v soudním výkonu rozhodnutí dle ZŘS se řízení může zahájit i bez návrhu;
- Nelze použít – zřejmě – žádné předchozí obecné ustanovení, a to ani ZŘS přímo, ani OSŘ subsidiárně;
- „bez návrhu“ lze provést výkon rozhodnutí jen u obou zvláštních předběžných opatření dle ZŘS (ale i zde nehovoří zákon o postupu soudu při zahájení vykonávacího řízení „bez návrhu“, jak jej klasicky známe z nalézacího řízení, ale o tom, že soud, který dané předběžné opatření vydal, se „postará“ o jeho provedení“.

2 ZHODNOCENÍ JUDIKÁTU

Máme-li hodnotit citované rozhodnutí, je třeba být kritický, a to ve dvou rovinách – jakkoli je jeho právní věta jasná, logická a srozumitelná, a jeví se (jaký v úvodu bylo uvedeno) jaksi „samozřejmou“, samo o sobě rozhodnutí jako celek není v odůvodnění dostatečně vysvětleno, je nepřesvědčivé a nakonec, jedná se jen o jedno, izolované rozhodnutí jednoho krajského soudu.

S ohledem na společnou publikaci si dovoluji zhodnotit i výše uvedený komentář tohoto judikátu, a to jako celek, ne pouze jeho podporu dané právní věty.

Zde bude hodnocení objektivně jak pozitivní, tak negativní. Pozitivní v tom smyslu, že autor komentáře dává k dané otázce jasný výklad, důsledně a správně porovnává původní znění OSŘ i nový text ZŘS, nicméně ve svém závěru – že soudní výkon rozhodnutí dle ZŘS lze zahájit z úřední moci – nepodává jediný konkrétní argument opírající se o jediné citované ustanovení zákonné textu. Argument „zákonodárce přece nechtěl“ dle mého názoru nemůže obstát.

Ke cti autora komentáře slouží, že si je jednak vědom opačného názoru, který nejen cituje, ale zároveň jej důsledně dokládá argumentací včetně snahy o citaci odborné literatury (Komentář ZŘS z pera autora tohoto příspěvku). Zde je třeba poznamenat, že v tomto směru není citace věcně správná (byť je úplná, přesná a poctivá) – uvedený citát totiž netvrdí, co tvrdí autor komentáře, který jej užívá.

Z výše uvedených mých pracovních poznámek plyne, že se přikláním k dispoziční zásadě, nikoli ale v absolutní podobě, a že nepokládám daný stav za legislativně šťastný a upřednostnil bych upřesnění v duchu klasické předchozí úpravy včetně jasného zpřesnění detailního postupu (např. v podobě zahraniční úpravy – viz závěr tohoto příspěvku a citovaný text německý) – tak již bude názor upřesněn v 2. vydání citovaného Komentáře k ZŘS (předpoklad vydání 2020).

Máme-li tento komentář k judikátu rovněž hodnotit, i zde není přesvědčivý, ale autorovi je ke cti snaha o vysvětlení dané otázky v komplexní podobě (snaží se objasnit danou otázku jak sobě, tak druhým, jak je mnohdy v právní argumentaci nezbytné).

3 HLEDÁNÍ ODPOVĚDI

Máme-li sami zaujmout k danému problému vlastní stanovisko, bude napřed třeba vymezit si daný úkol, zadání – je v nadpise položená otázka správná, je vůbec správné znění citované právní věty judikátu, je vlastně přesně vyjádřena podstata problému, nosná idea? V tomto směru máme jisté pochybnosti, zda se v jednom nesměšuje více dílčích otázek.

Že je výkon rozhodnutí zásadně vázán na návrh, o tom nemůže být pochyb – jde rovněž o obvyklý způsob zahájení této fáze řízení⁴. Že je tomu tak, je si vědom i autor komentáře (viz pasáž „nelze oprávněnému nutit styk s nezletilým“).

Pokud lze výkon rozhodnutí zahájit v rodinněprávních věcech i bez návrhu, musí pak být v řízení místo návrhu oprávněného učiněn jiný procesní úkon – klasicky by se jednalo o usnesení soudu o zahájení řízení ve věci výkonu rozhodnutí.

To by pak znamenalo, že v případě, že soud by – „z moci úřední“ nařizoval výkon rozhodnutí, musel by – formálně – vydat dvě usnesení – za první, usnesení o zahájení řízení ve výkonu rozhodnutí dle ZŘS, a za druhé, usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí dle ZŘS. Máme za to, že si lze jen mimořádně obtížně představit, že by soud nejdříve zahájil řízení a pak by „svůj návrh

⁴ Mj. viz ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti realizace styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*, 2017, č. 18, oddíl IV.

zamítl“, resp. by zahájené řízení následně zastavil (v nalézacím řízení je přitom obvyklé vydání jediného, „zahajovacího“ usnesení).

V uvedeném případě by bylo možné rovněž uvažovat i o vydání jakéhosi „společného“ usnesení, tedy o takovém, jímž soud svým jedním rozhodnutím výkon rozhodnutí jak zahájí (výrok I), tak nařídí (výrok II) – ani v tomto případě by povaha vykonávacího řízení nebyla s takovýmto postupem v rozporu.

Již K. Svoboda zmiňuje postup při výkonu zvláštních předběžných opatření dle ZŘS – jak ve věci nezletilých (svěření do vhodného prostředí), tak ve věci ochrany obětí domácího násilí. V těchto případech není pochyb, že se jedná o řízení zahajované bez návrhu, resp. jde o sice řízení vykonávací, v němž je ale pokračováno ihned, bez formálního rozlišování (zahajování) jeho další fáze. Lze tu hovořit o zvláštní, mimořádné, expeditivní hospodárnosti – soud, který předběžné opatření vydal, se bez odkladu postará o jeho provedení (ne o výkon, byť se věcně o výkon rozhodnutí jedná). V těchto případech lze hovořit o jednotném řízení, kdy z nalézacího řízení bez dalšího postupuje toto řízení do fáze vykonávací. Není vyžadován ani návrh ani usnesení soudu k tomuto postupu.

Zde se nabízí otázka, zda jde vůbec o výkon rozhodnutí ve smyslu vykonávacího řízení, když není návrh ani není usnesení, kterých by jinak bylo k zahájení řízení (jeho fáze) třeba. Jakkoli to může na první pohled znít zvláště, i zde platí, že jde o výkon rozhodnutí, a to s ohledem na věcnou povahu řízení (formální stránka zde nepřeváží) – uvedený postup je z podstaty věci – ve dvou zvláštních případech zvláštní, speciální natolik, že je až „specialissimus“. Jednoznačně lze v tomto bodě uzavřít, že jde o pokračování v nalézacím řízením plynule, neformálním přechodem do fáze vykonávací⁵.

Dalším bodem zasluhujícím si vysvětlení, resp. pozastavení se nad dílčí otázkou, je, co vlastně rozumíme pod pojmem „moc úřední“? Při pohledu na citovaný judikát je zřejmé, že pojem užíván v klasické dikci, samozřejmě, až je to zarážející (stejně jako to, že se nikde – v citovaném judikátu ani jeho komentáři nevyskytuje klasický učebnicový pojem „zásada oficiality“

⁵ Jak ostatně zdůrazňuje i pražská učebnice – WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní, II. část Řízení vykonávací a insolvenční*. 2. vyd. Praha: Leges 2018, s. 165 in fine.

(ani zákonný text „i bez návrhu“); nehovoří se ani o tom, že by soud výkonu rozhodnutí vydal výše uvedené usnesení o zahájení vykonávacího řízení (důvodem je za daných okolností ovšem ta skutečnost, že řízení bylo zahájeno na návrh, a že ona „moc úřední“ v daném případě není původcem či hybatelem řízení jako takového, ale pouze rozšiřuje předmět řízení, když rozhodnutí překračuje meze daného návrhu)⁶.

V konkrétním případě daný judikát zachycuje situaci, kdy bylo vykonávací řízení zahájeno na návrh, ale soud v něm přijal způsob provedení výkonu rozhodnutí – „z úřední iniciativy“ (varianta pojmu „úřední moc“ – v závěru tohoto příspěvku na tento pojem ještě narazíme), a jen v již zahájeném řízení „přehodil“ (jsme v ZŘS, ne v OSŘ, jde o zvláštní nesporná řízení, co by mělo být „nespornější“ než ochrana nezletilých dětí soudy) „adresáta“ dílčího opatření – pokut.

Pokud se tedy vrátíme na počátek, k otázce položené v názvu tohoto příspěvku, zdá se, že v tomto případě platí klasické anglické „YES, BUT“ – tedy „ano, ale“, a to z těchto důvodů:

- přestože jde v daném případě o klasickou nespornou agendu, je obvykle očekáván návrh, v jehož důsledku dojde k zahájení vykonávacího řízení;
- nepodání návrhu je důsledkem dvou rozdílných situací – oprávněný (rodič) nechce své právo využít (např. nemá v dané chvíli prostředky k realizaci styku v místě pobytu dítěte, tedy peníze) bez negativního následku vůči dítěti anebo jde o stav, který porušuje práva dítěte (nezapomínejme, že i to je oprávněným); druhý případ je ale spíše extrémním výkladem, raritním.

Pokud budeme uvažovat o situaci, kdy nebyl oprávněným rodičem podán návrh na nařízení výkonu rozhodnutí, sotva bude možné uvažovat o tom, že takové nepodání návrhu by mohlo být důvodem pro zostření pozornosti

⁶ Polemika, resp. nepochopení, mezi autorem tohoto příspěvku a K. Svobodou v podobě citace Komentáře v komentáři k judikátu pak dle autora tohoto příspěvku má původ v tom, že každý jinak chápeme právě obsah, resp. rozsah pojmu „úřední moc“ – když se v této debatě pružně pohybuje od vlastního zahájení řízení až k pouhému výběru konkrétní podoby výkonu rozhodnutí v již zahájením řízení – viz vlastní komentář k výkonu rozhodnutí dle ZŘS autora tohoto příspěvku v SVOBODA, K., Š. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HROMADÁ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 999 a násl.

orgánu sociálně právní ochrany dětí; v takovém případě bychom již asi chtěli příliš a z práva soukromého s logickou, racionální a přiměřenou ingerencí veřejné moci a ochranou slabšího by se stalo právo všemocného státu (to sám uznává v závěru svého komentáře i K. Svoboda).

Další situace, o níž je možno uvažovat, nastane tehdy, pokud oprávněný – rodič (tedy osoba plně svéprávná a procesně způsobilá) návrh nepodá a dítě to buď cítí jako nedostatek na své straně a chtělo by samo podat návrh (ale není samo plně svéprávné ani procesně způsobilé) – to se může stát u vyspělejších dětí, tam to nelze vyloučit, případně lze takový stav pokládat za porušení „nejlepšího zájmu dítěte“ ve smyslu článku 3 Úmluvy o právech dítěte (hrubě řečeno lze hovořit o porušení práva dítěte, kde zájem společnosti na jeho ochraně je obecně zřejmým). Naskytá se další otázka ryze procesního charakteru – kdo případně má v takové situaci (resp. situacích) za takové dítě příslušný návrh podat (orgán sociálně-právní ochrany dětí. Anebo – je na místě spíše než o návrhu v daném případě uvažovat o dostatečným pouhým podnětu soudu, který pak sám výkon rozhodnutí nařídí „z úřední moci“?

Pokud budeme naše úvahy vést v naznačeném směru, začíná se zdát, že vlastní rozpor není v tom, že by v dané věci platila absolutní dispoziční zásada, ale spíše v tom, zda a jak realizovat opačný postup, tedy onu „moc úřední“, resp. „úřední iniciativu“; tedy jakou povahu či spíše konkrétní podobu má pro tuto agendu zásada oficiality.

Pokud se snažíme nalézt konkrétní, prakticky použitelné řešení, pak požadovat zahájení vykonávacího řízení samostatným usnesením se pro danou agendu příliš nehodí. Je to řešení příliš formální a poněkud kostrbaté; v případě zvláštních předběžných opatření dle ZŘS pak vidíme, že se u nich uplatní speciální hospodárnost řízení. Ta by přitom měla a mohla mít místo – v méně naléhavé podobě – i zde – bylo by tedy možné spojit jak vlastní zahájení výkonu rozhodnutí dle ZŘS i jeho nařízení v jedno (rozhodnutí), a to na základě obvyklé zásady rozhodování soudu „i bez návrhu“.

Jaká by měly být přesná podoba zákonného vyjádření zásady oficiality pro výkon rozhodnutí dle ZŘS je otázka k diskusi, stávající stav textu je ovšem neudržitelný, a je třeba přisvědčit K. Svobodovi, že ideu o užití dispoziční zásady pro tuto agendu zákonodárce jistě neměl na mysli.

Vyčíst ovšem úmysl zákonodárce je možné pouze ze dvou pramenů – z textu zákona jako takového anebo z podkladů legislativního procesu, typicky z důvodové zprávy. Stavem textu nové právní úpravy jsme se již výše zabývali, a je třeba zopakovat, že jednoznačně za užití obvyklých metod výkladu podává ten výsledek, že výkon rozhodnutí v těchto věcech je vázán na návrh. Pokud se pokusíme využít další metodu – teleologický výklad – zjistíme, že touto cestou bohužel seznat jasný, přímý a určitý úmysl zákonodárce není možné. Je tomu tak jednak pokud jde o uplatnění zásady dispoziční (kde text zákona není doprovázen žádným komentářem, zda byla taková změna zamýšlena), ale stejně tak o zachování dříve nepochybné zásady oficiality (zde opět důvodová zpráva mlčí, nehovoří výslovně o zachování dosavadního přístupu). Jediným argumentem, který by mohl podpořit výše uvedený názor, že danou změnu zákonodárce nezamýšlel, je snad jen úvaha, že kdyby ji zamýšlel, takovou změnu u tak zásadního parametru právní úpravy by výslovně zmínil (možná i v obecné části důvodové zprávy, nejen v části zvláštní u dotčených ustanovení zákona), případně, že pokud předpokládal pokračování dosavadního řešení, nepokládal za nezbytné se o něm výslovně zmiňovat. V obou případech se ale z hlediska právní logiky jedná spíše o spekulace a podpůrné kvaziargumenty, které nepřeváží stav výslovného obsahu zákonné úpravy, a především argumentaci v neprospekch zásady oficiality.

Za dané situace nelze než konstatovat, že daná situace je nechtěným důsledkem zákonodárcovy (a především předkladatelovy) nepozornosti, s níž došlo k přijetí textu zákona, který z jasné otázky učinil předmět sporu, jenž je záhodno co nejdříve odstranit. Nástrojem k tomu bohužel pouhá judikatura nižších osudů být nemůže; ke cti jí slouží, že si tohoto problému povšimla a snaží se jej v rámci svých možností řešit.

4 NA ZÁVĚR – NĚMECKÁ INSPIRACE

Inspirací pro vhodnou podobu takové nové úpravy se jeví – i s ohledem na výše popsané dílčí aspekty daného problému – zahraniční úprava, a to konkrétně německá.

Německý Zákon o řízeních ve věcech rodinněprávních a v záležitostech nesporného soudnictví⁷ (FamFG) ve svém ustanovení obecné části, v § 87 (Řízení; stížnost) obsahuje následující úpravu⁸:

„(1) Soud postupuje v řízení z úřední moci a z úřední iniciativy a rozhoduje o opatřeních výkonu rozhodnutí přijatých v případě neplnění povinností. Oprávněný může výkon rozhodnutí navrhnout; pokud soud nesushlasí s návrhem, rozhodne usnesením.

(2) Výkon rozhodnutí lze zahájit jen, pokud bylo vydáno usnesení nebo je následně doručeno.

(3) Vykonavatel je oprávněn, je-li toho třeba, žádat o asistenci policejního orgánu; na tu se přiměřeně použijí § 758 odst. 1) a 2) a § 759 až 763 ČŘS.

(4) Usnesení týkající se vykonávání řízení lze napadnout okamžitou stížností v souladu s § 567 až 572 ČŘS.

(5) Na náhradu nákladů řízení se použije § 80 až 82 a 84 (myšleno FamFG).“

Vrátíme se zde již jen k rozlišování pojmů, které nás možná v našem pojetí ZŘS mátlý – zde se hovoří jak o úřední moci, tak o úřední iniciativě⁹. Uvedené německé ustanovení důsledně postihuje výše uvedené případy; zajímavé je, že zvyrazňuje zásadu oficiality, když návrh řeší až jako druhou možnost s tím, že i pak má vždy přednost názor soudu.

Zákonodárce by si zde mohl vzít inspiraci a mohl by tedy nejistou situaci vyřešit výslovným zakotvením zásady oficiality do ZŘS, pokud jde o výkon

⁷ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG).

⁸ § 87 Verfahren; Beschwerde:

“(1) Das Gericht wird in Verfahren, die von Amts wegen eingeleitet werden können, von Amts wegen tätig und bestimmt die im Fall der Zuwiderhandlung vorzunehmenden Vollstreckungsmaßnahmen. Der Berechtigte kann die Vornahme von Vollstreckungshandlungen beantragen; entspricht das Gericht dem Antrag nicht, entscheidet es durch Beschluss.

(2) Die Vollstreckung darf nur beginnen, wenn der Beschluss bereits zugestellt ist oder gleichzeitig zugestellt wird.

(3) Der Gerichtsvollzieher ist befugt, erforderlichenfalls die Unterstützung der polizeilichen Vollzugsorgane nachzusuchen. § 758 Abs. 1 und 2 sowie die § 759 bis 763 der Zivilprozessordnung gelten entsprechend.

(4) Ein Beschluss, der im Vollstreckungsverfahren ergeht, ist mit der sofortigen Beschwerde in entsprechender Anwendung der § 567 bis 572 der Zivilprozessordnung anfechtbar.

(5) Für die Kostenentscheidung gelten die § 80 bis 82 und 84 entsprechend.“

⁹ Klasicky lze užít termínů „**proprio motu**“, „**sua sponte**“, „**suo motu**“ či „**nostra sponte**“. S ohledem na procesní tradici by bylo rozumné rozlišovat procesní termín „i bez návrhu“ či „postup soudu z vlastní iniciativy“.

rozhodnutí ve věcech rodinněprávních. Poddodíl 2 dílu 2 hlavy 5. ZŘS by tak mohlo být doplněn o výslovné ustanovení, že ve věcech péče o nezletilé děti lze výkon rozhodnutí nařídit i bez návrhu, aby byla dle povahy řízení legislativní situace stejná jako do přijetí ZŘS a nedocházelo v tomto směru k nejasnostem.

Jedině příslušná změna textace ZŘS nás tedy může vrátit k původnímu a jasnějšímu konceptu, že i ve výkonu rozhodnutí pro věci rodinněprávní jako celku platí s ohledem na povahu řízení zásada oficiality, byť zpravidla je iniciativa ponechána na účastnících řízení.

Literature

WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní, II. část Řízení vykonávací a insolvenční*. 2. vyd. Praha: Leges, 2018.

SVOBODA, K., Š. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s.

TRIPES, A. *Exekuce v soudní praxi*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006.

ROGALEWICZOVÁ, R. Možnosti realizace styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*, 2017, č. 18.

Contact – e-mail

smolík@prf.cuni.cz

Rozhodovacia činnosť Veľkého senátu Najvyššieho súdu SR a prejudiciálne účinky jeho rozhodnutí

Katarína Ševcová

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Veľký senát NS SR inštitucionálne reprezentuje garanciu princípu právnej istoty ako jedného zo základných princípov civilného konania a normatívne pokrýva prípady, keď sa senát Najvyššieho súdu SR mieni odkloniť od konštantnej judikatúrnej línie. Chceme analyzovať jeho doterajšie pôsobenie a rovnako rozhodovacia činnosť veľkého senátu otvára diskusiu o jeho vplyve i z hľadiska prejudiciality a riešenia predbežných otázok. Je možné zo strany veľkého senátu *de lege ferenda* uvažovať i o predbežnom posúdení otázok položených súdmi nižšej inštancie?

Keywords in original language

Najvyšší súd; prejudicialita; rozhodnutie; veľký senát; záväznosť; zjednocovanie judikatúry.

Abstract

The Grand Chamber of the Supreme Court of the Slovak Republic institutionally represents the guarantee of the principle of legal certainty as one of the basic principles of civil proceedings and normatively covers cases where the Senate of the Supreme Court of the Slovak Republic intends to move away from a constant case-law line. We want to analyze its work so far, and the decision-making activity of the Grand Chamber also opens a debate on its impact in terms of prejudiciality and preliminary rulings. Is it possible to consider, on the part of the Grand Chamber *de lege ferenda*, a preliminary examination of the questions submitted by the courts of the lower instance?

Keywords

Supreme Court; Preliminary Ruling; Decision; Grand Chamber; Binding Force; Unification of case Law.

1 ÚVOD

Ak porovnávame pôsobenie veľkého senátu najvyšších súdov v Českej republike a v Slovenskej republike, má svoju dlhšiu históriu v Čechách. Na Najvyššom súde Českej republiky (NS ČR) pôsobia Veľké senáty kolégií ustanovené zákonom č. 30/2000 Sb., ktorým bol novelizovaný s účinnosťou od 1. januára 2001 zákon o soudech a soudcích (zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v znení neskorších predpisov).

Po prvý raz od účinnosti rekodifikovaných procesných kódexov v Slovenskej republike zasadol Veľký senát občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej v texte len NS SR) dňa 19. apríla 2017, ktorý riešil zásadnú výkladovú otázku vzájomného vzťahu ustanovení § 420 a § 421 Civilného sporového poriadku (CSP). Právny názor vyjadrený v rozhodnutí Veľkého senátu je pre senáty Najvyššieho súdu záväzný (§ 48 ods. 3 CSP).

Veľký senát pomerom hlasov 7:0 vyslovil právny názor, v zmysle ktorého je neprípustné, aby sa v podanom dovolaní kumulovali dôvody prípustnosti dovolania zároveň podľa § 420 aj § 421 CSP. Pokiaľ ale napriek tomu dovolateľ uvedie, že jeho dovolanie je prípustné podľa § 420 a tiež § 421 CSP, dovolací súd sa obmedzí na posúdenie prípustnosti dovolania iba podľa ustanovenia § 420 písm. a až f CSP. Z ďalších rozhodnutí Veľkého senátu NS SR ďalej zarezonovalo rozhodnutie o tom, že postup Sociálnej poisťovne, ktorá žiadala od lekárov platby poistného a penále v súvislosti s licenciami na výkon samostatnej zdravotníckej praxe bol v rozpore so zákonom.

Uvedený príspevok nemá kapacitu a nie je to ani cieľom, aby analyzoval všetky jeho rozhodnutia. Snáď len poukaz na zaujímavý právny stav, ktorý nastal po vydaní Zjednocujúceho uznesenia sp. zn. 1 VCdo 2/2017, kde súčasne existovali dve rozhodnutia. Jednak uznesenie veľkého senátu, podľa ktorého je kumulácia dôvodov prípustnosti dovolania nemožná; a na strane druhej zjednocujúce uznesenie pléna Ústavného súdu Slovenskej Republiky

(ÚS SR) II. ÚS 89/2018, podľa ktorého je kumulácia dôvodov prípustnosti dovolania možná. Právne názory Veľkého senátu Najvyššieho súdu SR a pléna Ústavného súdu SR boli teda celkom opačné. Ako uvádza K. Gešková „*prijatím záverov uvedených v pôvodnom rozhodnutí veľkého senátu by v podstate došlo k odopretiu spravodlivosti (denegatio iustitiae), resp. odopretiu prístupu k súdu*“.¹

Senáty Najvyššieho súdu SR sú napriek Zjednocujúcemu uzneseniu ÚS SR *ex lege* viazané právnymi závermi vyslovenými Veľkým senátom NS SR v uznesení, a teda – pokiaľ platí uznesenie veľkého senátu – kumulované dovolania môže prejednať len v súlade so závermi vyplývajúcimi z uznesenia veľkého senátu. Takýto postup senátov Najvyššieho súdu SR však v zmysle Zjednocujúceho uznesenia ÚS SR znamená porušovanie základných práv dovolateľov na prístup k súdu zaručených Ústavou SR (čl. 46). Uvedený právny stav, kde popri sebe existujú dva opačné právne názory najvyšších súdnych autorít na tú istú právnu otázku spôsobil právnu neistotu dovolateľov. Rozdielne závery Veľkého senátu Najvyššieho súdu SR a pléna Ústavného súdu SR pri výklade možnosti kumulácie dôvodov prípustnosti dovolania by mali byť čo najskôr odstránené. Následne však Veľký senát Najvyššieho súdu SR ani nie rok od vydania svojho pôvodného rozhodnutia vydal tretí názor – uznesením sp. zn. 1 VCdo/1/2018 konštatoval opačný záver, a síce že „*kumulácia dovolacích dôvodov podľa § 420 C., s. p. a § 421 C., s. p. je prípustná*.“ Čím sa zjednotil s názorom Ústavného súdu SR.

2 PRINCÍP PRÁVNEJ ISTOTY A ZJEDNOCOVANIE JUDIKATÚRY

V článku II. CSP je formulovaný ako základný princíp civilného konania princíp právnej istoty. Vnímame ho ako stav, v ktorom každý môže legítimne očakávať, že jeho spor bude rozhodnutý v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou najvyšších súdnych autorít. Ak takej ustálenej rozhodovacej praxe niet, aj stav, v ktorom každý môže legítimne očakávať, že jeho spor bude rozhodnutý spravodlivo. V zmysle rozhodnutia ÚS SR 87/93 obsahom princípu právneho štátu je vytvorenie istoty, že na určitú právne relevantnú otázku sa pri opakovaní v rovnakých podmienkach dáva rovnaká odpoveď.

¹ GEŠKOVÁ, Katarína. O kumulácii dôvodov prípustnosti dovolania podľa Civilného sporového poriadku. In: *Súkromné právo*, 2017, č. 4, s. 149.

Judikatúra je tiež prameňom poznania práva. V systéme kontinentálneho práva je záväznosť judikatúry obmedzená zákonom určeným rozsahom povinnosti súdov nižšieho stupňa aplikovať určeným spôsobom prijatú judikatúru najvyšších súdnych orgánov. Judikatúra Najvyššieho súdu SR je v istom zmysle podobná precedensu tak, ako ho poznáme v systéme *common law*. Rozhodnutie má povahu záväznosti pre právnu úvahu súdov nižšieho stupňa pri posudzovaní skutkovo obdobnej veci. Povaha záväznosti sa vzťahuje na rozhodnutie súdov inštančne nižších v tej istej veci a jednak precedenčná – podobných prípadov do budúcnosti.

Dokonca ak sa právny predpis aplikuje spolu s právnymi vetami alebo judikátmi k nemu vydanými a tieto právne vety alebo judikáty sú aplikované metódami viazaného modelu súdneho rozhodovania ako platné právne normy – v praxi tak často dochádza k väčšiemu faktickému vplyvu a významu súdnych precedensov, aký tieto majú v angloamerickej právnej kultúre. Existencia rozdielnych rozhodnutí v podobných veciach nie je žiadnou anomáliou, je prirodzenou súčasťou v zásade každého súdneho systému, ktorý nie je založený na precedensoch ako prameňoch práva (viď i Nález Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 51/2014).

Aj v rozhodovacej praxi senátov Najvyššieho súdu SR môže byť niekedy riešenie interpretačných a aplikačných problémov (odstraňovanie nejednotnosti) spojené s procesom postupného zjednocovania názorov. Právny poriadok Slovenskej republiky túto situáciu predvída a upravuje prostriedky na zabezpečenie jednotnosti judikatúry (napr. § 22 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov). Tento mechanizmus spočíva najmä v inštitúte zverejňovania súdnych rozhodnutí zásadného významu Najvyšším súdom SR a v inštitúte prijímania stanovísk k zjednocovaniu výkladu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov plénom najvyššieho súdu alebo príslušným kolégiom najvyššieho súdu.

Postúpenie veci veľkému senátu nie je ponechané na voľnej úvahe senátu NS SR. Rovnako to ale neznamená obligatórne postúpenie veci Veľkému senátu Najvyššieho súdu SR pri každom nestotožnení sa s názorom vyjadreným už skôr. I keď doslovné znenie tohto ustanovenia by mohlo zväzdať k záveru, že postúpenie veci veľkému senátu je v takom prípade

bezpodmienečnou povinnosťou trojčlenného senátu (vid' slovo „postúpiť“, teda nie „môže postúpiť“).

Bolo by v rozpore s účelom a zmyslom právnej úpravy danej v § 48 ods. 1 CSP, pokiaľ by každá aplikačná alebo interpretačná nejednotnosť musela viesť k procesu predloženia veci veľkému senátu. Uvedené konštatovanie je opodstatnené o to viac v prípade (ojedinelých) právnych názorov vyjadrených v takom rozhodnutí senátu Najvyššieho súdu, ktoré bolo v čase pred 1. júlom 2016 zaradené na rokovanie kolégia najvyššieho súdu s návrhom na jeho publikovanie v Zbierke stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR, ktorý však kolégium zamietlo. *„Veľký senát sa právnou otázkou predloženou mu trojčlenným senátom najvyššieho súdu bude zaoberať iba vtedy, ak zistí rozpor názoru trojčlenného senátu, ktorý mu vec postúpil, s názorom vyjadreným v doterajšej judikatúre najvyššieho súdu.“*²

Účelom ustanovenia § 48 ods. 1 CSP je riešiť situáciu, keď senát Najvyššieho súdu SR dospeje k záveru, že je daný dôvod na zmenu (na odklonenie sa od konštantnej línie rozhodovania). Senát, ktorý dospeje k tomuto záveru, je povinný postúpiť vec veľkému senátu. *A contrario* účelom tohto ustanovenia rozhodne nie je to, aby bola veľkým senátom posudzovaná správnosť názoru senátu NS SR, podľa ktorého neexistuje dôvod na zmenu doterajších právnych názorov a rozhodovacej praxe ustálenej v minulosti prijatím judikátu (alebo stanoviska) publikovaného v Zbierke. Senát, ktorý zastáva tento názor, nie je povinný postúpiť vec Veľkému senátu.

Pokiaľ ešte v určitej právnej otázke nedošlo k prijatiu (publikovaniu) stanoviska alebo judikátu, prípadne ešte nebolo vydané rozhodnutie veľkého senátu, má povinnosť postúpiť vec veľkému senátu ten senát Najvyššieho súdu SR, ktorý sa mieni názorovo odchýliť od skoršieho rozhodnutia iného senátu Najvyššieho súdu.

² ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMÁŠOVIČ a kol. *Civilný sporový poriadok, Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 199.

Ak teda senát NS SR zistí, že iný senát zaujal v určitej otázke odlišný názor, ktorý vec prejednávajúci senát nezdieľa, má dve možnosti:

1. buď sa stotožní so starším právnym názorom (už ustáleným v praxi na základe publikovaného judikátu, stanoviska alebo na základe rozhodnutia veľkého senátu) a svoje rozhodnutie založí na tomto názore, alebo
2. vec postúpi veľkému senátu.³

3 SMERUJEME K PREDBEŽNÝM OTÁZKAM?

Ak by sme chceli sledovať samotné korene predbežného referenčného postupu, môžeme vychádzať z rímskeho procesu. Rímsky cisár bol zákonodarcom, exekútorom a sudcom v jednom. Pri riešení otázok súkromného práva mohol cisár predovšetkým vydávať rozsudky v osobitných prípadoch ako najvyšší súdny inštitút v ríši (*decreta*). Mohol tiež odpovedať na právne otázky, ktoré kládli občania alebo, nižšie súdy (*consultatio ante sententiam*). Cisárske odpovede na tieto otázky sa nazývali *rescriptum*. V týchto prípadoch nebol vydaný konkrétny rozsudok, ale bolo sformulované všeobecnejšie pravidlo právneho štátu, ktoré musel súd použiť na vyriešenie prípadu. V rôznych zložkách Corpus Iuris Civilis, najmä v Digestách a Codex Justinianus, bolo zahrnutých viac *rescriptov* ako *decretov*. „*Preto je možné povedať, že rímski právnici sa oveľa viac zaujímali o obsah rescriptov, ktoré mali všeobecnejšiu povahu.*“⁴

Dnes tu narážame na veľmi zaujímavú ideu, eventuálnu možnosť vyšších súdov podať stanovisko súdom nižšej inštancie. Napr. od roku 2012 funguje na Najvyššom súde Holandska systém prejudiciálneho konania. Pokiaľ civilné súdy nižšieho stupňa riešia komplikované právne otázky, môžu Najvyšší súd požiadať o predbežné posúdenie veci. Tento postup umožňuje najvyššiemu súdu poskytnúť právny názor záväzný pre rozhodnutie súdov nižšej inštancie. Otázka by mala vzniknúť v prebiehajúcom súdnom konaní pred prvostupňovým súdom alebo odvolacím súdom a odpoveď na takúto predbežnú otázku by mala byť relevantná pre väčší počet podobných prípadov.

³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 23. 8. 2017, č. 7 Cdo 1375/2015.

⁴ DAALDER, Elsemieke. Law Making at the Roman imperial Court. *leidenlawblog* [online]. 7. 11. 2013. Dostupné z: <https://leidenlawblog.nl/articles/law-making-at-the-roman-imperial-court>

Tento postup existoval v špecifickej podobe i vo Francúzsku (ako *référé législatif*, kde bola otázka výkladu predložená zákonodarcovi) i Taliansku a bola silným nástrojom na rozvoj práva EÚ. Protokol č. 16 k *Európskemu dohovoru o ľudských právach* (Rím, 1950, Rada Európy) navyše umožňuje najvyšším súdom štátov, ktoré ratifikovali tento protokol, aby sa na Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) obrátili s principiálnymi otázkami na poradné stanovisko. Tento systém sa v Holandsku zaviedol zatiaľ pre oblasť daní, no uvažuje sa o jeho využití v oblasti civilného procesu i vo veciach trestného práva.⁵ Podobný vývoj sledujeme napr. i v Moldavskej republike, kde má Najvyšší súd právo vydávať konzultačné stanoviská k otázkam týkajúcim sa právnych otázok, ktoré pochádzajú z nižších súdov.⁶

Možnosť veľmi inšpiratívna, čo iste má potenciál prispieť k zjednocovaniu judikatúry a tiež obmedziť využívanie opravných prostriedkov stranami sporu. Strana istotne, pokiaľ jej je známy právny názor najvyššej súdnej autority, nebude mať ambíciu posúvať prípad zbytočne na vyššiu inštančiu či preskúmať súdne rozhodnutie. Odpoveď na otázku zákona môže navyše pomôcť stranám pri rokovaní vedúcich k urovnaniu konfliktu a čím viac by bolo poškodených v danom prípade, tým by to nabralo na vyššej váhe. Najvyšší súd by tak mal byť schopný poskytnúť právnej praxi rýchlejšiu a konkrétnejšiu odpoveď na naliehavé právne otázky ako prostredníctvom bežného konania.

V tejto súvislosti, nemožno obísť i záväznosť rozhodnutia veľkého senátu pre inštančne nižšie súdy. Uvádžame názor Petra Tótha-Vaňa, s k torým sa stotožňujeme: „*z pohľadu súdu nižšej inštanície je možné rozhodnúť odchylné od právneho názoru súdu vyššej inštanície takisto v prípade, ak v medziobdobí (po tom, čo došlo k vydaniu rozhodnutia inštančne nadriadeného súdu) dôjde k vydaniu rozhodnutia zo strany tzv. veľkého senátu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.*“⁷ I keď

⁵ <https://www.hogeraad.nl/prejudicieele-vragen>
GRAAF, Ruben de. Does the highest court in your country have the possibility to give a preliminary ruling? In: *Researchgate* [online]. Leiden University, 4. 4. 2015. Dostupné z: https://www.researchgate.net/post/Does_the_highest_court_in_your_country_have_the_possibility_to_give_a_preliminary_ruling

⁶ Možno ich konzultovať na <http://jurisprudenta.csj.md>

⁷ TÓTH-VAŇO, Peter. *O subjektívnej a kasáčnej záväznosti súdneho rozhodnutia*, s.13. Dostupné z: http://www.mvalko.sk/content/books/10_160228_subjektivna_a_kasacna_zavaznost.pdf

tu ide skôr o kasačnú záväznosť rozhodnutia súdu vyššej inštancie, túto situáciu možno zároveň vnímať i cez prejudiciálnu záväznosť. V prípade umožnenia postupu predkladania predbežných otázok, ako bol načrtnutý vyššie, by takáto záväznosť bola bezpredmetná.

Veľký senát NS SR dnes koriguje len rozpornosť názorov senátov Najvyššieho súdu. NS SR vydáva zbierku stanovísk a publikuje rozhodnutie v Zbierke, čo priznáva publikovanému rozhodnutiu osobitný význam. I keď judikatúra Najvyššieho súdu nie je formálne záväzná, *ipso iure* normatívnu silu má, a to tak vo vertikálnej línii (voči súdom nižších stupňov), ako aj v horizontálnej línii (medzi jednotlivými senátmi a kolégiami najvyššieho súdu navzájom).⁸ Existencia Veľkého senátu možno vytvára priestor na takéto úvahy do budúca a i takéhoto využitia inštitútu predbežnej otázky. I keď pravdopovediac dovoľíme si vyjadriť i subjektívny názor, že v dnešných podmienkach nášho súdneho systému je ťažké predstaviť si takýto postup v praxi. Naše súdy, či už prvej inštancie, alebo odvolacie sú pret'ážené, často riešia prípady prebiehajúce i niekoľko rokov. Sudca v bežnej praxi by zrejme nemal veľký záujem o použitie takéhoto inštitútu a neobrátil by sa na najvyšší súd. Rovnako je potrebné vydiť i druhú stranu mince z pohľadu NS SR. Aby najvyšší súd mohol poskytovať odpovede na položené predbežné otázky, bolo by evidentne nevyhnutné zabezpečiť súd i personálne, čo je tiež problematické. Rovnako, keď sme vyššie spomínali francúzku prax predloženia predbežnej otázky priamo zákonodárcovi, táto možnosť sa nám v našich praktických podmienkach javí ako nereálna.

4 ZÁVER

Judikatúra môže vytvoriť svoju jednotu v priestore a čase. V prvom prípade je potrebné vyhnúť sa územnej fragmentácii súdnej doktríny, čo zabezpečuje lepšiu správu spravodlivosti, právnu istotu a lepšiu súdnu ochranu. V druhom prípade je nevyhnutné, aby judikatúra bola stála, aby mala určitú dôveryhodnosť, aby sa predišlo neustálym zmenám, ktoré znemožňujú predvídateľnosť prípadov predložených súdom. To však neznamená zabránenie vývoju a prispôbeniu judikatúry zmenám a novým prúdom.

⁸ Pozri i Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 18. 10. 2016, sp. zn. 3 Cdo 136/2016.

Jednota judikatury sa nedá dosiahnuť prostredníctvom autority. Táto unifikácia nemá len aplikovať zákon, doslovne alebo gramaticky, ale interpretovať ho – teda prispievať k objasneniu jeho obsahu v predložených prípadoch. Niekedy je odklon od ustálenej rozhodovacej praxe dokonca žiaduci. Aj právna teória uznáva možnosť odklonu judikatury za podmienky dostatočného odôvodnenia takéhoto postupu. Ako uvádza R. Alexy „*Jedným zo základných pravidiel racionálnej právnej argumentácie je povinnosť toho, kto sa chce odchyliť od súdneho precedensu uviesť dostatočnú argumentáciu.*“⁹

Prejudicialita je inštitútom, ktorý sa týka aj jurisdikčnej organizácie a jednoty právneho systému. Jeho správne použitie by malo zabezpečiť, aby pri riešení konfliktov pridelených rôznym sudcom a súdom, ktoré tvoria systém súdnictva, nevznikli protichodné rozhodnutia alebo aby neboli právne odôvodnené. Pôsobenie Veľkého senátu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky otvára možnosť posunúť jeho kompetencie i ďalším smerom. Ako sme uviedli vo viacerých krajinách najvyššie súdne orgány sú oprávnené i vydávať stanoviská k otázkam týkajúcim sa právnych otázok, ktoré pochádzajú z nižších súdov. Iste je potrebné zvážiť konkrétne podmienky takéhoto prípadného postupu, zabezpečiť ho i organizačne a zvážiť stupeň záväznosti takéhoto stanoviska. Každopádne *de lege ferenda* ide o inšpirujúci procesný postup.

Literature

- ALEXY, Robert. *A Theory of Legal Argumentation. A Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
- DAALDER, Elsemieke. Law Making at the Roman imperial Court. *leidenlawblog* [online]. 7. 11. 2013. Dostupné z: <https://leidenlawblog.nl/articles/law-making-at-the-roman-imperial-court>
- GEŠKOVÁ, Katarína. O kumulácii dôvodov prípustnosti dovolania podľa Civilného sporového poriadku. In: *Súkronné právo*, 2017, č. 4. ISSN 1339-8652.

⁹ ALEXY, R. *A Theory of Legal Argumentation. A Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*. Oxford: Clarendon Press, 1989, s. 277–278.

GRAAF, Ruben de. Does the highest court in your country have the possibility to give a preliminary ruling? In: *Researchgate* [online]. Leiden University, 4. 4. 2015. Dostupné z: https://www.researchgate.net/post/Does_the_highest_court_in_your_country_have_the_possibility_to_give_a_preliminary_ruling

POŘÍZEK, Ján. Rozporuplné sjednocování judikatury. *epravo.cz* [online]. 27. 12. 2016. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rozporuplne-sjednocovani-judikatury-104551.html>

RIGEL, Filip. Judikatura NSS: Rozšířený senát. In: *Soudní rozhledy*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 162–166. ISSN 1211-4405.

ŠTEVČEK, Marek a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-629-6.

TOTH-VANO, Peter. *O subjektívnej a kasačnej záväznosti súdneho rozhodnutia*. Dostupné z: http://www.mvalko.sk/content/books/10_160228_subjektivna_a_kasacna_zavaznost.pdf

<https://www.hogeraad.nl/prejudiciele-vragen>

Judikatúra

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 18. 10. 2016, sp. zn. 3 Cdo 136/2016.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 23. 8. 2017, sp. zn. 7 Cdo 1375/2015.

Zjednocujúce uznesenie Veľkého senátu NS SR sp. zn. 1 VCdo 2/2017.

Zjednocujúce uznesenie Veľkého senátu NS SR sp. zn. 1 VCdo/1/2018.

Nález Ústavného súdu SR zo dňa 26. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 89/2018.

Contact – e-mail

katarina.sevcova@umb.sk

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. RNDr. Petra Bořilová Linhartová, Ph.D., MBA; Mgr. Tereza Fojtová;
doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.; Mgr. Michaela Hanousková;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.; prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.; PhDr. Alena Mizerová;
prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019 ČÁST VI. – CIVILNÍ PROCES V AKTUÁLNÍ JUDIKATUŘE

**Eds.: doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D., Mgr. Jan Holas,
doc. JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2020

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 696

1. vydání, 2020

ISBN 978-80-210-9720-9 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9720-9

9 788021 097209